

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

365460

Historiske huse i

Nordby på Samsø

Matr. No. 10
Niels Nielsen

Historiske huse i Nordby på Samsø

Udgivet med økonomisk støtte fra
Århus Amtskommune
Samsø Sparekasse – Bikuben
Fredningsstyrelsen

Historiske huse i
Nordby på Samsø

Udgivet af Nationalmuseet
i samarbejde med Samsø Museum

Redaktion: Nationalmuseets 2. afd. (Robert Egevang)

1978

Historiske undersøgelser: Hanne Christensen under medvirken af Anette Kruse, Lykke Rasmussen og Bente Dahl Hansen

Fotografier og korttegning: Nationalmuseets 2. afd.

Tryk og reproduktion: Poul Kristensen, Herning

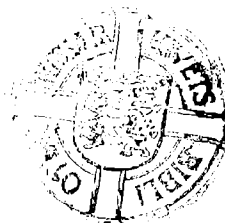
Skrift: Baskerville

Papir: Maco-print

Oplag: 2000 eks.

ISBN 87-480-0163-5

Forsideillustrationen: Udsnit af matrikel- og udskiftningskort fra 1812 (Matrikelsdirektoratet).

INDHOLD

Forord	side	5
Indledning	side	7
Fortegnelse over historiske huse i Nordby	side	19
Ordforklaring	side	79
Litteratur og arkivalier	side	82
Personregister	side	83
Oversigtskort	side	85
Matrikelkort	side	87

FORORD

Blandt Danmarks mange tusinde landsbyer indtager Nordby på Samsø af flere grunde en særstilling. Byen har for det første en helt enestående beliggenhed på Samsøs nordspids, mod syd afsondret fra det øvrige øsamfund af Heden, mod nord af Nordby bakker. For det andet har Nordby i århundreder været en af landets største landsbyer med langt over hundrede huse og gårde samlet i klynge omkring gadekæret og skarpt afgrænset fra det åbne land af ringvejene. Hertil kommer, at landsbyen i dag i stor udstrækning rummer bebyggelse fra 1700- og 1800-årene, overleveret nutiden i en bevaringstilstand, der er bemærkelsesværdig.

Det er indlysende, at et bysamfund, som det, vi finder i Nordby, allerede tidligt tiltrak sig Nationalmuseets opmærksomhed. I 1954 blev enkelte af landsbyens gårde registreret til brug for Nationalmuseets bondegårdsundersøgelser. Disse undersøgelser havde imidlertid det rent videnskabelige sigte at få registreret detaljerne i stedets særegne byggeskik. Der var ikke dengang tale om, at undersøgelserne skulle følges op af et egentligt bevaringsarbejde. Anderledes kunne det ikke være den gang, da der ikke eksisterede nogen anvendelig lovgivning, der kunne give arbejdet et videre perspektiv.

I de senere år er der ved hjælp af naturfredningsloven foretaget omfattende fredninger af det åbne land, der omgiver Nordby. Derimod er landsbysamfundet endnu stort set overladt til sin egen skæbne. Ganske vist vedtoges i 1966 en byplanvedtægt omfattende hele nordøen. Ifølge vedtægten blev Nordby udlagt som byområde, og der blev fastsat bestemmelser for bygningernes ydre fremtræden (tagformer, materialer, farver etc.), men da vedtægternes formuleringer på dette område var meget vage, må man i dag konstatere, at byplanvedtægten ikke har haft nogen nævneværdig betydning for bevaringen af bebyggelsen i Nordby. Vedtægtens mangelfuldhed er konkret kommet til ud-

tryk ved nyopførelsen af en række en-familiehuse i landsbyens sydlige udkant ved Nordby Hovedgade og Vestre Ringvej.

Det er på denne baggrund, at Nationalmuseet, i samarbejde med Samsø Museum og efter aftale med byrådet i Samsø kommune, udsender »Historiske Huse i Nordby på Samsø«. Foruden at supplere den viden om landsbyens bebyggelse, som mange af dens husejere sikkert allerede sidder inde med, er det hovedsigtet med bogen at foretage en status over Nordbys bevaringsværdige bebyggelse. På de følgende sider er hver enkelt bevaringsværdig bygning beskrevet, og der er så grundigt, som det har været muligt, redegjort for bygningernes historie. På oversigtskortet side 85 fremgår det, hvilke bygninger i landsbyen, Nationalmuseet har anset for at være særligt bevaringsværdige.

Registreringen af bebyggelsen er imidlertid ikke noget mål i sig selv. Som det er tilfældet i en lang række andre danske byer, der besidder lignende kvaliteter som Nordby, bør registreringen fra Samsø kommunes side følges op af en bevarende lokalplan med hjemmel i den nye kommuneplanlov. En sådan lokalplan har tre formål, nemlig

- 1) At sikre, at de bevaringsværdige bygninger ikke udsættes for skæmmende ombygninger i fremtiden.
- 2) At allerede skete skader på bebyggelsen søges udbedret ved fremtidige ombygninger.
- 3) At alt nybyggeri tilpasses Nordbys karakteristiske byggeskik.

Andre steder har det vist sig, at en bevarende lokalplan er det eneste middel man har, hvis man ønsker at fastholde et godt bygningsmiljø. Det er derfor Nationalmuseets håb, at Samsø kommune snarest vil tage de nødvendige skridt til gennemførelsen af en bevarende lokalplan. Dette bør først og fremmest ske til gavn for Nordbys beboere, men også til glæde for de mange gæster, der besøger byen.

Matrikelkort 1812.

INDLEDNING

Omkring 1840 karakteriserede topografen J. H. Larsen Nordby som »den største og smukkeste by på hele Sams«. På daværende tidspunkt var kun to gårde udflyttede, og tilbage i landsbyen lå hved halvtrede gårde og omkring halvfjerds huse samt præstegård og skole – alt med undtagelse af skolen opført i bindingsværk.

I dag er bebyggelsen noget forandret og iblandet en del grundmurede bygninger, men det er stadig bindingsværkshusene og den karakteristiske plan, der tegner bybilledet, og man kan uden vanskelighed forestille sig Nordby, som den så ud, da J. H. Larsen beskrev den.

Byens plan og bebyggelsesmønster har rod i den middelalderlige forteby. I det ovale bylegemes udkant lå således oprindelig en krans af gårde, skarpt afgrænset mod markerne af en ringvej. På *forten* i midten var gadestævne, kær og kålhaver, men også bebyggelse – formentlig først blot huse, men siden tillige gårde; herved forandrede byen karakter til såkaldt *forteklyngeby*. Det særegne gadenet vidner om, at bymidtens bebyggelse skete gradvist og planløst; først som led i udbygningen vandt veje og stier hævd.

Byens mange gader fik i øvrigt Laurids de Thurah til – efter sin rejse på Samsø i 1758 – at bemærke om Nordby, at »Den seer fast ud som en Kiøbstad ...

endskiønt Husene langt fra ei seer Kiøbstadmæssig ud«. Den lave, ensartede bindingsværksbebyggelse med klinede vægge og stråtag var først og fremmest udformet med henblik på at tilgodese kravene til boligernes og udlængernes funktion og kun i mindre grad med tanke for det pyntelige og prestigebetonede. De forhåndenværende materialer og den stedlige håndværkstradition satte desuden naturlige grænser for de arkitektoniske udfoldelser.

Selv om bindingsværkshusene i grundtrækkene tager sig ens ud, har de alligevel hver især deres kendetegn. Variationerne ses i husenes stolpeværk og tavler, men også i vinduer, døre, kviste og skorstene m.m.; i dag værdsættes deres fint nuancerede, individuelle karakter måske mere end nogensinde før. Det fremgår både af husenes almindelige vedligeholdelsestilstand og af den omhu, der udvises, når døre, vinduer og tage skal fornyes, at man søger at sikre bindingsværksbebyggelsens oprindelige kvaliteter.

Strå er stadig den almindeligste tagbeklædning på bindingsværkshusene, og egentlig kan det undre – ikke mindst når byens legendariske bebyggelsestæthed tages i betragtning – at Nordby ikke adskillige gange har ligget i aske; men man har ikke kendskab til større brande i byen før 1894. Da gik tre gårde og ni huse i byens sydvestre hjørne op i luer. Branden formåede dog ikke at sætte afgørende skel i byens udviklingshistorie.

Fra 1790'erne, hvor vi gennem arkivalierne kan følge bebyggelsen i Nordby, tegner der sig to forskelligartede udviklingsforløb.

I årene frem til omkring 1870 sker alle fornyelserne inden for de traditionelle rammer: udbygningen sker på bekostning af kålhaver og tofter, og den byggetekniske udvikling fortrinsvis i form af videreudvikling af bindingsværkskonstruktionen.

Tiden efter 1870 blev i samfundet som helhed præget af en mere eksplosiv udvikling. For Nordbys vedkommende gav det sig mærkbart udslag i gårdudflytningerne og butiksyggeriet. Desuden blev grundmursbyggeriet, der allerede fra midten af århundredet så småt var kommet i anvendelse, nu den dominerende byggemåde. Det var også i denne periode, den nye rødstensskole blev opført; næsten symbolsk anlagdes bygningen tværs hen over den sidste rest af det gamle gadestævne.

BINDINGSVÆRKSHUSENE

Bindingsværkshusene i Nordby fordeler sig i en mindre gruppe ældre huse med kraftigt egetømmer og lave dimensioner, og et større antal yngre huse med spinklere tømmer i eg eller fyr og med mere højde i bygningen. Tømmerkonstruktionen er dog i grundtræk den samme for alle husene. Overalt er anvendt gennemgående foddømmer, og både i ældre og yngre huse fremtræder bindingsværket enkelt på grund af begrænset brug af fyldtømmer. Som regel er der anbragt en enkelt dokke under løsholten i hvert fag – undertiden dog som

i Østjylland to dokker; skråbånd forekommer, men er ikke almindelige.

I de gamle, fine Samsø-gårde koncentrerede man udsmykningen i gavlene, hvor en række smukt udskårne knægte var anbragt på de lodrette tømmerstykker mellem gavlbjælken og den – undertiden let udkragede – bræddebeklædte gavltrekant. Kun få steder, som i Vestergyde 3 og M. B. Jensensvej 7, findes i dag gavlknægte. De mørke bræddeovergavle er derimod stadig typiske for bebyggelsen.

Sædvanligvis er tømmeret tjæret eller malet og tavlene vandskurede og kalkede. Farveholdningen er i dag overvejende sort/hvid, men sammensætningen brun/gul eller sort/gul ses også flere steder. Undtagelsesvis møder man kombinationer som sort/rød og rød/hvid eller brun/hvid.

Tømmerkonstruktion

Bindingsværkshusenes tømmer skelet er rejst som en stolpekonstruktion med spærtag. Det vil sige, at hvert spærfag hviler på et par modstillede yderstolper, der er holdt sammen med en *bindbjælke* i et såkaldt *bindt*. Denne bindbjælke kan være anbragt på forskellige måder.

Den almindeligste fremgangsmåde er, at bjælkens ender er tappet gennem stolpen og fornaglet på ydersiden.

Enkelte huse er opført med såkaldt »slidset bjælkelag«. I de pågældende tilfælde er bjælkerne hugget smallere et stykke inde, mens bjælkens yderste del er bibeholdt i fuld dimension. Ved samlingen er den smalle del nedfældet i en tilsvarende udskæring øverst i hver stolpe. De fremspringende bjælkehoveder er smukt profilerede. Husene med denne konstruktion kan henføres til perioden ca. 1840 til 1860.

Fra bindingsværksbyggeriets seneste fase i Nordby, årene ca. 1850 til 1880, kendes endnu en variant: såkaldt *kæmmet bjælkelag*. Bjælkerne er i dette tilfælde lagt over tagremmen og delvis nedfældet heri.

I længderetningen styres de enkelte bindt ved stolpernes indtapning i fod- og tagrem samt ved indsætning af løsholter, der desuden – ligesom dokkerne – tjener til opdeling af tavlene; yderligere afstivning kan opnås ved anvendelse af skråbånd.

Fagbredden varierer fra ca. 130 til 200 cm, dog er den som regel nogenlunde ensartet i den enkelte bygning; iøjnefaldende forskelle skyldes gerne om- eller tilbygninger.

Byggematerialer

En vis variation gør sig også gældende med hensyn til byggematerialerne.

Thurah nævner, at indbyggerne i Tranebjerg og Nordby »sige og forsikre«, at de egebjælker, som endnu ses i deres huse, er hugget i Samsøs tidligere skove. Sådan forlød det altså i 1758. Men helt tilbage til 1500-tallet kendes privilegiebreve, som gav samsingerne ret til at købe og importere bygningstømmer, netop med den begrundelse, at »de der paa Landet icke

Vestergyde 3, vestlængens sydgavl med knægte. (NM 1977).

hafve nogen Skofve«. Helt selvforsynende har man således næppe været på øen; tværtimod kan strandingstømmer sikkert medregnes som supplement til de to øvrige forsyningsmåder.

Hvor der er egestolper i husene, ses det ofte, at der er tale om genanvendt tømmer. Det afsløres ved, at hullerne efter tidligere sammenføjninger er *udluset*. Sådanne reparationer kan imidlertid stamme fra såvel om- som nybygning og vanskeliggør dateringen af den pågældende bygning; som hovedregel var de gamle bindingsværkshuse i øvrigt konstant under »ombygning og forbedring«.

I løbet af 1800-tallet går man i stigende grad over til at opføre husene med tømmerkonstruktion i fyr; ikke fordi materialet er bedre, men fordi egetømmer for alvor bliver en mangelvare.

Også hvad tavlene angår sker forandringer i 1800-årene. Her går man dog fra svagere til mere holdbare materialer – fra klining til murværk af soltørrede eller brændte lersten.

Døre, vinduer og kviste m.m.

Husenes individuelle præg skyldes naturligvis især udformningen og placeringen af vinduer, døre og kviste m.m.

Hovedindgangen har i de fleste huse fået en fin udformning, men der er for mange variationer til, at de hver især kan omtales. Blandt dørindfatningerne er to

Vindue med malet fladbue ovenover. (Fot. B. Rud 1977).

dog så udbredte, at de har krav på at blive nævnt. Det drejer sig dels om en profileret indfatning, der yderst er smykket med en udskåret tungekant, og dels om en mere portal-lignende indfatning kronet af en knægtbåren gesims – se illustrationerne. Dørene er ofte tofløjede, men forskellige hvad fyldingerne angår; også de ældre enkeltdøre fremtræder ofte »tofløjede« ved påsømning af en lodret liste ned midt ad døren, sådan som det ses på billedet af døren i M. B. Jensensvej 11.

Udhusfag og avlsbygninger er forsynede med revle-døre.

I de ældre gårdanlæg fandtes almindeligvis såvel en tofte- som gadeport. Flere af disse porte er endnu bevarerede; det er gerne tofløjede revleporte med en dør i den ene fløj; døråbningens overkant er ofte smukt svejftet.

Den almindelige vinduestype i bindingsværksbebyggelsen er det torammede sprossvindue; ifølge den ældre tradition med seks ruder i hver ramme, men i byggeriet fra midten af 1800-tallet, og senere, ofte blot med tre ruder i hver ramme. I mange bindingsværkshuse ser man over vinduerne en påmalet bue svarende til feltet mellem vindue og buestik i grundmurede huse, jævnfør illustrationen.

Kviste ved tagfoden har traditionelt tjent som loftsluger og indgår stadig som fast bestanddel i de fleste stråtage i byen. I beboelseshuse finder man dem ofte opsat over indgangen. Denne placering skyldes muligvis, at kvistene skulle hindre nedstyrtning af taget ud

for døren i tilfælde af brand. Som det fremgår af illustrationerne er kvistene forskellige af udseende; en del har svejfede sidestykker. Førhen var det almindeligt med lemme for åbningerne, i dag ser man lige så ofte et vindue. Kvistene har ikke noget specielt »navn« i byen; her i bogen er de ofte karakteriseret som tagskægskviste for at understrege, at der er tale om den traditionelle type og ikke om en kvist opsat i tagfladen.

I øvrigt kan det gentages, at strå stadig er den almindeligste tagbeklædning på bindingsværkshusene. Kragtræer – i Nordby kaldet »påltræer« eller »pultræer« – er nu gået af brug, men ses på ældre fotografier af bebyggelsen.

Lærer P. Michelsens optegnelser fra 1851

En tidligere lærer og gårdmand i Nordby, Peter Michelsen, udgav 1851 »Beskrivelse over Øen Samsø. Udgiven til Brug for Menigmand paa Landet«, hvori også spørgsmålet om byggeskikken berøres, idet han sammenligner »fortid« og »nutid«. Om fortiden skriver han:

»Husene vare i Almindelighed meget lave, alle bygte paa Kampestenene. Bjelkerne sadde langt nede i Stolperne, Løsholterne høit oppe og ulige; Vinduerne meget smaae, med mange Ruder indfattede i Bly, de sadde høit oppe under Loftet; ... Udhusene i en Bondegaard vare og i den Tid slet bygte og daarligt indrettede; langt fra ikke saa beqvemme med Loer, Stalde osv., som nu; ...«

Det byggetekniske stade o. 1850 var naturligvis noget mere avanceret, men lærer Michelsen er ikke uden kritik over for sin samtids byggeri, og han så gerne, at man lod fornuften råde og gik i gang med at bygge i grundmur:

»Enhver Bygning reises nu med Fod. Stolperne og Løsholterne ere snorlige og høvlede; Bjelkerne i Almindelighed lagte paa Remmen; Værelserne, som Følge heraf, høie, og da Vinduerne tillige ere store og med store Ruder indfattede i Træ, ere de tillige lyse. I Udhusene begyndes nu at bruge Qvægstald langs i Huset, med Fodergang i Midten; Foderlo foran Hestene findes overalt. Alle, saavel Udhuse som Stuehuse bygges nu, som forhen af Bindingsværk, men med brændte Steen, murede i Kalk og Gruus; det er nok ellers en Feil ved de fleste Huse, at de bygges af Fyr og Gran: Eeg vilde holde længere ud med brændte Steen og Kalk. Vil vor Herre forunde os Fred og gode Aaringer, er vel den Tid ikke langt borte, at man bygger, idetmindste Stuehuse, af Grundmuur. Eet eller flere Teglblanderier paa Øen vilde snart fremskynde denne, den solideste Bygningsmaade. Godt Leer mangler ikke; man foregiver Mangel paa Brænde, men selv om dette maatte hentes fra Jylland eller Fyen, vilde et Teglblanderier dog vist betale sig; man fortæller, at til vore saakaldte Flensborg-Steen hentes ogsaa Brænde eller Tørv over Havet. ...«

Endnu et kvart århundrede fortsatte man dog med at bygge stuehuse i bindingsværk i Nordby – senest formentlig det nye stuehus i Vestergyde 3 fra o. 1880.

DET GRUNDMUREDE BYGGERI

Vendepunktet i byggetraditionen indvarsledes med opførelsen af nogle mindre grundmurede huse omkring 1860. Som eksempel kan nævnes Ved Kæret 2 og Kasundet 8, der formentlig fra opførelsen har stået med vandskuret murværk. Efter 1878 synes den nye skolebygning dog at have dannet forbillede ved om- og nybygninger: det ubehandlede rødstensmurværk bliver meget populært; bag mange rødstensfacader ser man endnu i dag bagsiderne stå i bindingsværk – eksempelvis i Vibestræde 1 og Præstegyden 6.

Med opførelsen af toetages huse og deciderede butikbygninger indtraf omkring århundredskiftet et afgørende brud med den lokale byggetradition.

Et stærkt konkurrerende byggemateriale var i disse år cementen – enten i form af blokke eller som støbemasse, der formedes op ved hjælp af forskalling. Eksempelvis brugtes cement til opførelsen af »ildebrandshusene« i Morten Madsensvej nr. 4 og 8; derudover brugtes den i vid udstrækning til staldbyggeri og undertiden ved skalmuring. Også som tagbeklædning fik cementsten stor udbredelse.

GÅRDENE

Nordby domineredes førhen langt mere af gårdene. De flerlængede anlæg lå side om side, og i byens sociale liv var gårdmændene toneangivende i kraft af deres status som bymænd. Ved at se nøjere på bønderbygningerne er det muligt at få indblik i flere sider af denne samfundsgruppes tilværelse inden for de sidste to hundrede år.

I henhold til brandforsikringsarkivalierne fra 1790'erne var gårdene da som regel firlængede, om end, som det ses på matrikelkortet fra 1812, ikke nødvendigvis sammenbyggede – det kom efterhånden. Desuden fremgår det, at stuehuset i de fleste tilfælde var placeret mod nord; dog var det – så vidt udviklingen i 1800-tallet kan tages til indtægt – almindelig praksis at flytte beboelsen til en ny beliggenhed, når det gamle stuehus var udtjent. Nogen fast geografisk placering var der således ikke tale om.

Hvad stuehusenes indretning angår, ses det af de omtalte taksationer fra 1790'erne, at samtlige gårdbeboelser da var udstyret med mindst to skorstene: een i bryggerset ved bageovn og gruekedel og een i dagligstuen; ved sidstnævnte var indrettet maltkølle. I dagligstueskorstenen, der var åben ind mod stue, var forneden opmuret en ildstedsbænk. Her foregik den daglige madlavning, og denne skorsten udgør den første spæde begyndelse til udskillelsen af et selvstændigt køkken; museumsgården i Tranbjerg gengiver et udviklingsstadium, hvor køkkenet er skilt fra. Udformningen svarer til det såkaldte »vestdanske kaminhus«, der var almindeligt på Fyn og i et bredt bælte tværs over Jylland.

Hvad indretningen i øvrigt angik, gjorde der sig også meget faste traditioner gældende. Til belysning heraf gengives nedenfor en beskrivelse fra 1798 af det eksiste-

Hæderlighedsgyden 9, indgangsdør fra gårdsiden. (NM 1977).

rende stuehus i M. B. Jensensvej 12; beboelsedelen i den 22 fag lange bygning formede sig fra øst mod vest som følger:

- I Østre Stue 2 Fag med Loft, 2 Fag Vinduer, Stuen panelet, 1 Kammer ved Siden, 1 Fag Vinduer, 2 Døre med Beslag.
- II 3 Fag *Storstue* med Loft, 3 Fag Vinduer, 1 indpanelet Sengested, lidt Paneel i Stuen, 1 Kamin, 1 Dør med Beslag.
- III 3 Fag *Dagligstue* med Loft, 3 Fag Vinduer, 2 indpanelede Sengesteder, Stuen panelet, 1 Skorsteen, 1 Maltkiølle, 1 Dør med beslag.
- IV 2 Fag til *Forstue* og *Vævestue* med Loft, 1 fag Vinduer, 1 indlukket Trappe, 4 Døre med Beslag.
- V 5 Fag til *Bryggers* med Loft, 1 Fag Vinduer, 1 Skorsteen, Bagerovn, 2 indmurede Kobberbryggerkiedler, 2 Døre med Beslag.

De resterende 7 fag var indrettet til »*Stald, Loe*, og deraf 2 Fag til *Herberg*, herover et Loft« og lå øst for beboelsen; en lignende opdeling gør sig gældende i dag. Stuehuset var i alt forsikret for 360 rigsdaler. Ved stuehusets nordside var desuden en tofags *korsstue* med 3 fag vinduer, 2 indpanelede senge og 2 døre; denne tilbygning forsikredes for 20 rigsdaler.

Undertiden er stuernes rækkefølge lidt anderledes, idet *storstuen* ligger yderst og en mindre mellemstue adskiller den fra *dagligstuen*. Eksempelvis fandtes

M. B. Jensensvej 11, gadedør. (NM 1977).

denne rækkefølge i stuehuset i M. B. Jensensvej 6 i 1797: Mod øst fandtes *storstue* i 4 fag og dernæst 2 fag *kakkelovnsstue* med bræddegulv og en jernbilægger kakkelovn. I *dagligstuen* på 2 fag var skorstenen med maltkølle, også her var bræddegulv. *Vævestue* og *forstue* udgjorde tilsammen 2 fag, i vævestuen var bræddegulv. I *bryggerset* på 4 fag var en indlukket trappe og endnu en skorsten, som bageovnen og en indmuret kobberbryggerkedel var tilsluttet. Endelig var der helt mod vest 2 fag til *brænde- og tørvehus*. I stuerne var faste sengesteder. Disse 16 fag takseredes i alt til 370 rigsdaler, og sammenlignet med stuehuset i M. B. Jensensvej 12 synes dette at have været lidt mere moderne med sine bræddegulve og jernbilægger.

Thurah berettede i forbindelse med gårdstuehusenes indretning på Samsø, at bønderne almindeligvis havde »to til tre smukke Stuer ..., hvor igiennem en Fremmed føres fra en i en anden, indtil han kommer i den Øverste; ...«. Beskrivelsen stemmer overens med brandtaksationernes oplysninger om, at *forstuen* i 1790'erne sædvanligvis lå umiddelbart op til *bryggersafdelingen* og altså imellem denne og stuerne. Tilsyneladende bliver det således først senere almindeligt at indrette en mere præsentabel indgang i tilslutning til de »fine« stuer. Også på dette punkt repræsenterer museumsgården i Tranebjerg i så fald et lidt senere udviklingsstadium.

Gård for gård genfandt man den oven for skitserede

plan for indretningen; men enkelte skilte sig dog ud. Naturligvis præstegården, men også præsteenken Madam Clausens gård, nuværende Morten Madsensvej 20-22, var både større og mere komfortabelt indrettet. Begge havde, i henhold til taksationer fra midten af 1790'erne, allerede da separate køkkener og var rigeligt forsynede med opvarmningsmuligheder; i alle stuerum var bræddegulve. Om præstegården forlyder det da også i en taksation fra 1836, at den var indrettet »for en familie uden for bondestanden«. Her sigtedes både til rummenes antal og anvendelse, hvor forskellen var mærkbar. Beboelsen i bøndergårdene rummedes normalt i 10 til 15 fag, mens præstegårdens stuehus var 22 fag langt og desuden forsynet med to korsstuer ud til haven. Madam Clausens beboelse var med sine 21 fag også særdeles anselig, og i Vestergyde 3 var 20 fag indrettet til dette formål. Noget stort spring til præstegårdens standard var der ikke i disse tilfælde.

I øvrigt fordelte beboelsen i Vestergyde 3 sig dengang, ligesom senere, på to længer, hvilket ellers er usædvanligt i Nordby. Som hovedregel var længernes indretning tilpasset på den måde, at længen nærmest stuehusets bryggersafdeling indeholdt de grovere husholdningsrum såsom mel-, hugge- og tørvehus; desuden var her ofte indrettet herberg samt – da denne længe ofte lå ud til gaden – portrum. De øvrige udlængger var udelukkende indrettet med henblik på gårdens drift og rummede loer, lader og stalde; modsat gadeporten var gerne en tofteport. Undertiden var en del af stuehuset i forlængelse af stueafdelingen ligeledes indrettet til avlsbrug – jævnfør eksempelvis M. B. Jensensvej 7 og 12.

Da Thurah i 1758 tegnede sit billede af samsingerne, skrev han blandt andet: »Deres Huse og Gaarde, hvorudi deres største Rigdom bestaaer, holde de vel vedlige, saa at Bøndernes Huse her paa Landet have lige saa god Anseelse, som Præstegaarder andensteds ...«. Det er et smukt skudsmål, men indbyggernes almindelige tilstand fandt han kun »temmelig god« ... »at de just skulle være bemidlede, som nogle vil sige, haver sig ei saaledes«.

Op- og nedgangstider har gjort sig gældende på Samsø som i det øvrige land, men i slutningen af 1700-årene synes forholdene at have været jævnt gode. På de større gårde sad *skipperbønder*, der supplerede deres indtægter fra landbruget ved at sejle og handle eller ved at have part i et skib. Samsingerne nød fra gammel tid det privilegium selv at måtte afsætte deres produkter udenøs og hjemføre varer til eget forbrug. Man handlede især på Norge, Hertugdømmerne og det øvrige Danmark, og Nordby-bønderne deltog med iver i denne næring. De almindeligste eksportvarer var ærter, byg og andre kornsorter, som blandt andet opkøbtes fra grevskabet og videresolgtes. Byggen eventuelt efter behandling i maltkøllen, der som oven for nævnt var et selvfølgelig inventar i de gamle Nordby-gårde, og som altså i denne sammenhæng kan have dannet grundlag for en mindre hjemmeindustri. I mindre målestok afsattes varer som ål, ost, æbler og

kornbrændevin. Med sig hjem bragte skipperbønderne blandt andet tømmer, kul og tørfisk. Pakhusindretningerne, der omtales i tilknytning til nogle af gårdene i byen – f.eks. M. B. Jensensvej 9 (se 11) og 12 – hører naturligt med i dette billede.

Krigen mod englænderne (1807-14) var en hård prøvelse for al skibsfart herhjemme, og den kom i praksis til at betyde et brud med de århundredgamle traditioner. De hidtidige skipperbønder henvistes i disse år til udelukkende at leve af deres landbrug, og efter krigen forblev skipper og bonde to adskilte erhverv. I øvrigt var det netop på denne tid, kartoflerne kom til Nordby, og op gennem århundredet vandt de, som bekendt, i stigende grad indpas blandt afgrøderne.

Da en ny rejsebeskrivelse »Samsø og Tunø. Topographisk beskrevne af J. H. Larsen 1849« blev affattet, prægedes øsamfundet på ny af almindelig velstand. Om Nordby skrev forfatteren ikke alene, at byen var den største og smukkeste på hele Sams, men også at næsten alt var nybygning. I nogen grad kan det have haft sin rigtighed, idet byggeaktiviteten tiltog i takt med konjunkturforbedringen fra 1830'erne og fremefter. Men i lige så høj grad må udtalelsen tages som udtryk for, at bebyggelsen i byen var særdeles velholdt, ligesom ved Thurahs besøg hundrede år før.

Samsingerne havde da også i højere grad end bønderne i andre dele af landet haft grund til at hæge om deres gårde, da både bygninger, grund, havejord og tofte i umindelige tider havde været selveje. Det var således gedigne slægtsgårde, man beboede – i øvrigt i Nordby meget ofte nedarvet gennem datter og svigersøn; en tradition, som også kendes fra skippersamfundet på Læsø.

På grund af dette selveje blev markernes udskiftning i 1797 ikke fulgt op af nogen mærkbar udflytning; det fristede ikke at bygge på fæstejord. Først i forbindelse med overgang til arvefæste fandt flere det ønskeligt at udnytte de praktiske fordele, der lå i at have gård og jord samlet. Fra 1860'erne og frem til 1930'erne fulgte en jævn strøm af udflytninger. På tomten inde i byen efterlod man som regel stuehuset – eller en længe, der kunne ombygges – til beboelse for den nye ejer af matriklen. Herved er en del gårdbygninger blevet bevaret, om end helhedsindtrykket af gårdanlæggene er gået tabt.

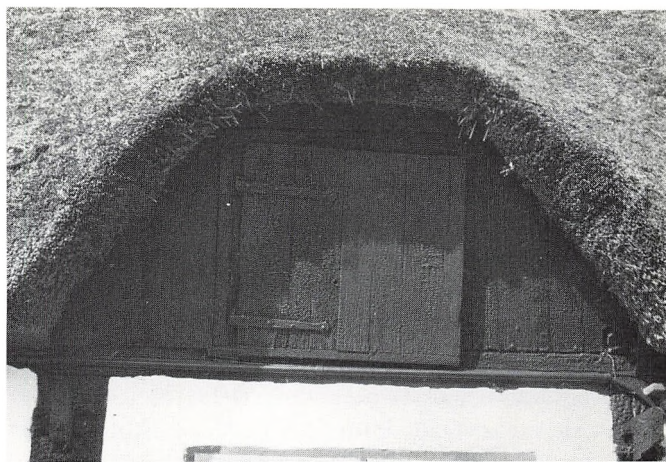
STANDSVENDEHUSENE

Talmæssigt var der i ældre tid nogenlunde lige mange gårdmænd og *standsvende* i Nordby; standsvende-betegnelse oprindelse er uvis, men den forekommer både i Byloven fra 1697 og hos Thurah, og det er klart, at den kan sidestilles med husmand. Deres huse var oprindelig opført på den fælles gadejord inden for gårdkransen, men regnedes lige så vel som gårdene for privat ejendom. Også denne gruppes levevilkår kan nærmere belyses gennem kendskab til deres huse.

Det er tænkeligt, at J. H. Larsen, da han bemærkede,

Klokkestræde 2, kvist over indgangen. (NM 1977).

Ved Kæret 12, kvist over vinduesfag. (NM 1977).

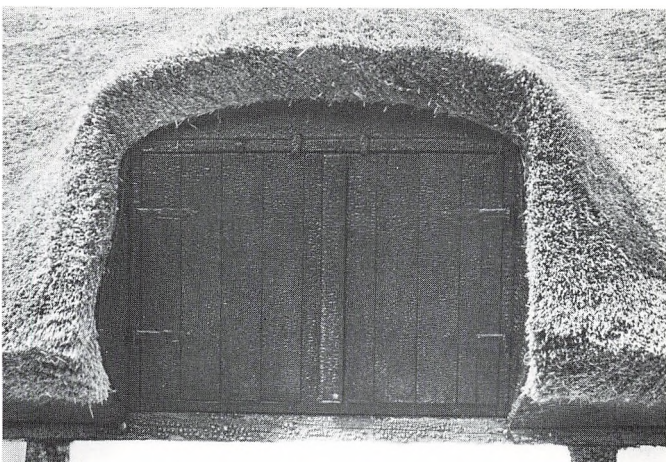
Præstegyde 3, kvist over indgangen. (NM 1977).

Ved Kæret 6, kvist over indgangen. (NM 1977).

Smediegyde 1, kvist over indgangen. (NM 1977).

Vangevej 6, kvist over udhusfag. (NM 1977).

at der i 1840'rne var ret mange nye bygninger i Nordby, sigtede til bebyggelsen omkring kæret og klokke-tårnet, for den må i vid udstrækning have stået ny eller nyistandsat ved besøget. Men også hundrede år tidligere boede Nordbys husmænd og håndværkere, der som gårdmændene selv ejede deres bolig, tilsyneladende godt. I hvert fald skriver Thurah, at standsvendenes boliger er »smukke og ziirlige, de har gemeenlig, foruden en Daglig-Stue, en Stadse-Stue, som dog ei ere saa store og rummelige, som hos Bøndernê«. Medaljen kan dog også have haft en bagside, som de to besøgende har overset, men som lærer Michelsen trækker

frem i sin beskrivelse af fortidens byggemåde. »Dagligstuen var lille, lav og usund, især fordi Gulvet var belagt med Leer, saa og fordi Sengene fandtes der. Var nu Familien stor, med flere Børn, saa maatte et saadant dagligt Opholdssted skade Sundheden. Gulvet lignede i vaadt og fugtigt Veir næsten en Leerælte; selv den ordentlige og reenlige Huusmoder kunde ikke forebygge det; dog hjalp det noget, at der i Stuen var Skorsteen – ikke Kakkellovn – hvor de vaade og usunde Dunster kunde finde Udgang ...«

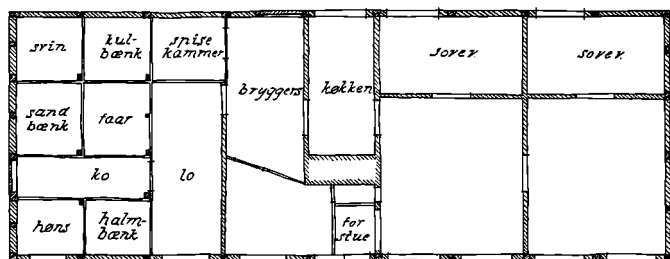
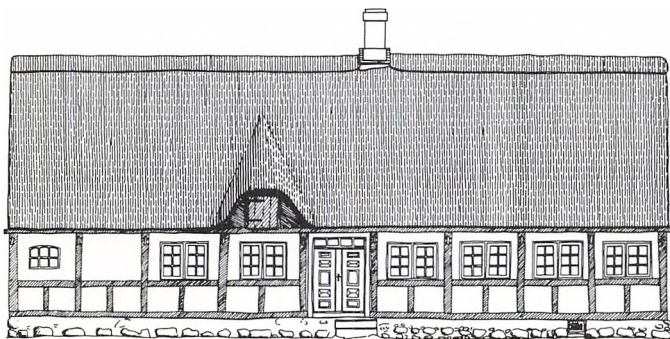
Det typiske standsvendehus bestod af en enkelt længe med beboelse i den ene ende og stald i den

anden; indretningen var ligesom i gårdene udpræget traditionsbestemt.

Med hensyn til beboelsesafdelingen nævner Thurah – jævnfør citatet ovenfor – at man ved midten af 1700-årene som regel havde to stuer: dagligstuen og stadsstuen. For den følgende tid kan spørgsmålet belyses gennem brandforsikringens arkivalier. I almindelighed forsikredes husmandshusene ganske vist ikke før hen mod midten af 1800-tallet, men der var dog undtagelser. Således lod Anders Knudsen Tolder i 1799 sit ni fag lange bindingsværkshus indtegne i brandkassen. Bygningen var 27 alen lang, 10½ alen dyb, »et Stokværk, straaetækt, klinede Vægge, og Stolperne af Eege- og Fyrretræ« og indrettet som følger:

- I 2 fag til *øverste Stue* med Loft, 2 Fag Vinduer, 1 indlukket Seng, og Kammer med Paneel, noget Paneel i Værelset, 2 Dørre med Beslag.
- II 2 fag til *Dagligstue*, *Forstue* og 2' de smaae Kamre, med Loft og fiellegulv i Stuen, 2 Fag Vinduer, 2' de indpanelde Senge, 1 Skorsteen, 4 Dørre med Beslag.
- III 2 fag til *Bryggers* med Loft, 1 fag Vinduer, Bagerovn og Skorsteen, 1 indmuret Kobber bryggerkiedel, 2 Dørre med Beslag.
- IV 3 fag til *Loe*, *Stald*, *Faare* og *Tørve Huus*, med Lemme og Dørre.

Trods den knebne plads er der tale om et særdeles veludstyret hus. I dagligstuen var bræddegulv og som i samtidens gårde kogeplads i en åben skorsten. Desuden har man med bageovn og gruekedel kunnet klare samtlige gøremål i tilknytning til husholdningen, både bage og brygge; maltekøllen manglede dog. Beboelsen vurderes til 110 rigsdaler, stalden til 40 rigsdaler.

Plantegningen gengiver ejendommen, Ved Kæret 12, der blev opført i 1840. Bygningen kan ses som udtryk for, hvad lærer Michelsen kalder »nutidens« byggemåde blandt »Huusfolk«. Den karakteriseredes ved høje, lyse rum og bræddegulve og »hos Enhver en Jernkakkelovn, i Almindelighed Bilæggerovne ... Nu haves og næsten overalt Sovekammer ved siden af Dagligstuen.« Soveværelserne er markeret på planen, og der har faktisk tidligere været en bilægger i stuen, tilsluttet den vide køkkenskorsten med ildstedsbænk, der her – i modsætning til i Anders Tolders hus – befinder sig i et selvstændigt rum. Til gengæld omtales hverken bryggers eller bageovn i taksationsforretningen i forbindelse med husets opførelse. I øvrigt synes det at være typisk for de nyere standsvendehuse, at indgangen fra gaden er placeret i skorstensfaget, og at forstuen således modsvares af køkkenet ud mod gården. Vest for forstuen er afsat et rum uden betegnelse, formentlig er det den tidligere vævestue, der omtales i ældre taksationer. Hjemmævning – måske endog med henblik på salg – synes at have været ret udbredt. I den nærliggende ejendom, Ved Kæret 8, blev der ved opførelsen i 1860 indrettet et snedkerværksted i et tilsvarende beliggende rum mellem forstue og stald – til gengæld rummede huset ingen vævestue.

En staldafdeling var, som nævnt, en uomgængelig del af et standsvendehus. Måske skulle man snarere tale om en udhusindretning, idet denne del samtidig tjente som lo og tørvehus m.m. Plantegningen giver et udmærket indtryk af mulighederne for alsidig indretning; undertiden rummedes det hele i et enkelt fag. I slutningen af 1800-tallet afhjælpes sådanne trange forhold dog ofte ved, at der opføres et selvstændigt udhus.

Før udskiftningen i 1797 havde standsvendene sædvanligvis ikke jord, men kunne leje græsningsret for får og gæs på fælleden samt, eventuelt, gennem en gårdmand for en ko i »kolykken« – landsbyens fællesfold. Ved udskiftningen fik husmændene tildelt jord i Ballebjerg, men lodderne var så beskedne, at det som regel var nødvendigt for den enkelte familie fortsat at tage sæsonarbejde på gårdene; der var i så tilfælde tradition for, at man var tilknyttet en bestemt gård. Dertil kom større eller mindre indtægter fra håndværket og eventuelle bierhverv.

HÅNDVÆRK OG HANDEL

I ældre tid var udbudet af håndværk i landsbyerne ret begrænset, og man var stort set vant til at klare sig selv. Således skrev præsten Hans Hellekande i forbindelse med udarbejdelsen af et skattemandtal for Nordby-Maarup i 1704, at »Haandværksfolk haves her i sognet ikkun faa og noget slette, og kunne ei heller uden lidet til brødet fortjene, i henseende (=da) enhver bonde synes at fuske paa et og saa paa et andet haandværk til sin og sit huses fornødenhed. Dog findes hos os efterskrevne (haandværkere), hvis tilstand (dog) ikkun slet og ringe er, og for mig alt for vel

Ved Kæret 12, plan og opstalt fra 1934. (Kunstakademiets samling af arkitekturtegninger).

bevidst er, ingen af dennem nogen penge paa rente at have:

Mads Sørensen, gammel og vanfør, syer vadmel det lidet han kan.

Jens Rasmussen, kan i trang smede et plovjern.

Laurs Rasmussen, kan gjøre en ligkiste, naar nogen hendør.

Smeden, skrædderen og snedkeren eller hjulmanden var fra gammel tid uundværlige i landsbyen, – og for smedens vedkommende lå gerne faste aftaler med bymændene om arbejdet og aflønningen. Men i øvrigt vidner mange gængse personnavne såsom Kræmmer, Kornmaaler, Møller og Farver m.fl. om yderligere specialisering.

I henhold til en liste over næringsdrivende i Nordby i 1868 var følgende beskæftigelser repræsenteret ved en eller flere udøvere: bager, bødker, bådfører, glarmester, gæstgiver, handelsmand, kalkbrænder, maler, maltgører, manufakturhandler, møller, rebslager, sadelmager, skibstømmermand, skipper, skomager, skrædder, smed, snedker og tømrer; to snedkere samt en skrædder og sadelmageren holdt lærling.

Hjemmeforarbejdningen af forbrugsvarer og redskaber m.m. var med andre ord trådt i baggrunden og havde skabt beskæftigelsesmuligheder for nye fagfolk. En udvikling, der modsvarede af nedbrydningen af lavenes og købstædernes monopol på handel, industri og håndværk.

Nye sociale lag havde vundet indpas blandt gård- og husmænd, og nye byggemåder fulgte i kølvandet. I 1856 opførtes eksempelvis en ny, grundmuret bageri-bygning – senere omdannet til smedie – ved Vangevej 2. Men rigtigt påfaldende blev forandringen i byggeriet dog først med hovedgadens udformning som forretningsstrøg.

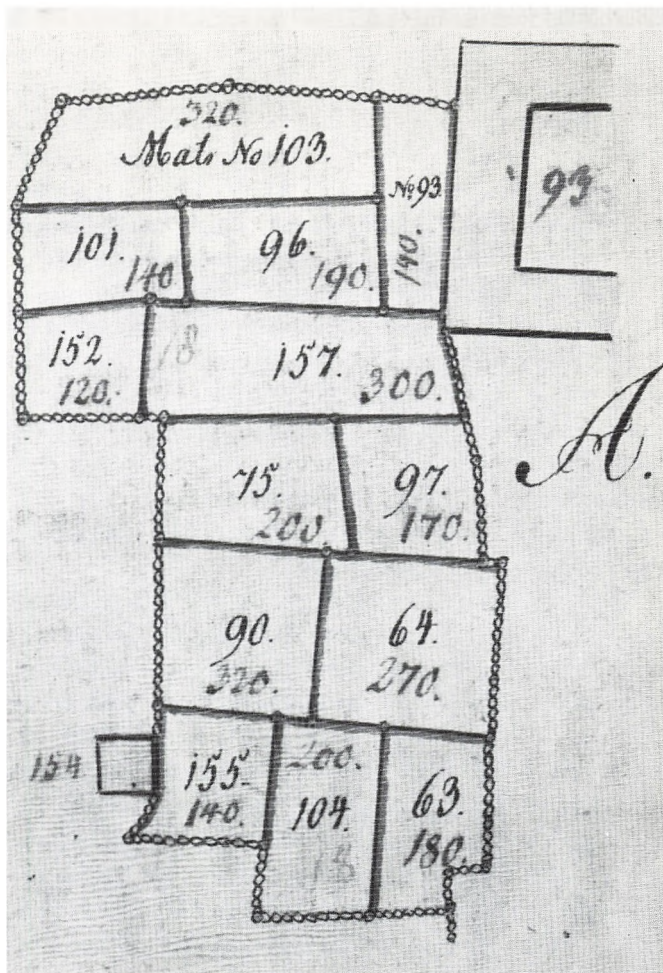
LANDSBYEN

Nordby er som de fleste landsbyer en udpræget funktionel bebyggelsesenhed; det ses i såvel grundplan som hustyper og byggeskik i øvrigt.

Byens ældre bebyggelse fordeler sig, som omtalt, i to grupper: gårde og standsvendehuse, der ved deres indbyrdes placering afspejler et socialt og bebyggelsesmæssigt mønster med rødder i middelalderen. Dette bebyggelsesmønster er i grundtrækkene *fortebyens*, der kendetegnes ved, at gårdene er anlagt omkring et fællesareal kaldet *forten* (samme ord som fortov). I Nordby er forten imidlertid blevet så fuldstændigt bebygget, at byen ofte fremhæves som et af de bedste eksempler her i landet på en *forteklyngeby*.

Byens nuværende grundplan og omfang stammer fra sammenlægningen af tre ældre landsbyer: dels det gamle Nordby og dels byerne Søby og Glistrup, der lå henholdsvis syd og sydvest herfor. Det er ikke fastslået, hvornår i middelalderen sammenflytningen fandt sted, men den forklarer byens størrelse.

Matrikelkortet fra 1812 gengiver landsbyen, som

Kålhave med matrikelskel. Litra A angiver placeringen på matrikelkortet fra 1812.

den så ud, da det gamle fællesskab blev opløst. Byen ses her skarpt afgrænset ud mod bymarken ved en baggade, der slår ring om det ovale bylegeme. Udflytningerne havde endnu ikke sat sig spor, og gårdbæltet fremtræder meget massivt. Flere steder – f.eks. i Molboens Bakke og Hæderlighedsgyden – ligger såkaldte tvillingegårde, hvor blot en enkelt længe adskiller to gårdspladser. I de indhegnede »klynger« i bymidten ses både gårde og huse, afvekslende med enklaver udlagt til kålgårde. De »stærke Steen-Diger«, som Thurah lagde mærke til omkring gårde og haver, er markeret på kortet. Gadestævnet henligger endnu ubebygget – formentlig er det den gamle klokkestabel, der er markeret i midten – og endelig ses gadekæret praktisk taget i byens centrum. Det fremgår af det krogede gadenet med mange »genveje«, at udbygningen i bymidten er sket uden hensyntagen til nogen overordnet plan. Gadenettet er simpelt hen den del af forten, der er blevet tilovers, efter at man har indhegnet ejendomsgrunde og kålhaver. Gennem de seks byled var gadenettet forbundet med det ydre vejnet.

Den del af forten, der var udlagt som gadestævne, dannede tidligere rammen om den fælles landbrugsdrift; ikke mindst administrationen af markdriften krævede før udskiftningen konstant mødeaktivitet. Af Nordby Bylov, der blev nedskrevet i 1697, fremgår det, at man hver eneste søndag i sommerhalvåret samledes

ved gadeklokken for at aftale markarbejdet for den følgende uge. Her mødte ikke blot Nordby-bønderne frem, men også gårdmændene fra Maarup, eftersom landsbyerne var sammenlagt i eet stort dyrkningsfællesskab, hvor den enkeltes lodder kunne ligge spredt mellem Issehoved og Nordby Hede. Desuden vidner majstangen over for klokketårnet om, at gadestævnet blev brugt ved de årligt tilbagevendende festligheder.

I øvrigt var det almindeligt, at man lagde bygninger, der blev opført med henblik på fællesskabet inde på forten. I Nordby gælder dette eksempelvis den »nye« skole fra 1878, og formentlig gjaldt det også i sin tid præstegården; endvidere kan nævnes klokketårn og sprøjtehus. Den gamle – nu nedrevne – skole fra 1727 opførtes derimod på jord, der var erhvervet fra en af byens lodsejere; skolen lå, hvor Nordby Hovedgade og Per Poulsensvej forgrener sig.

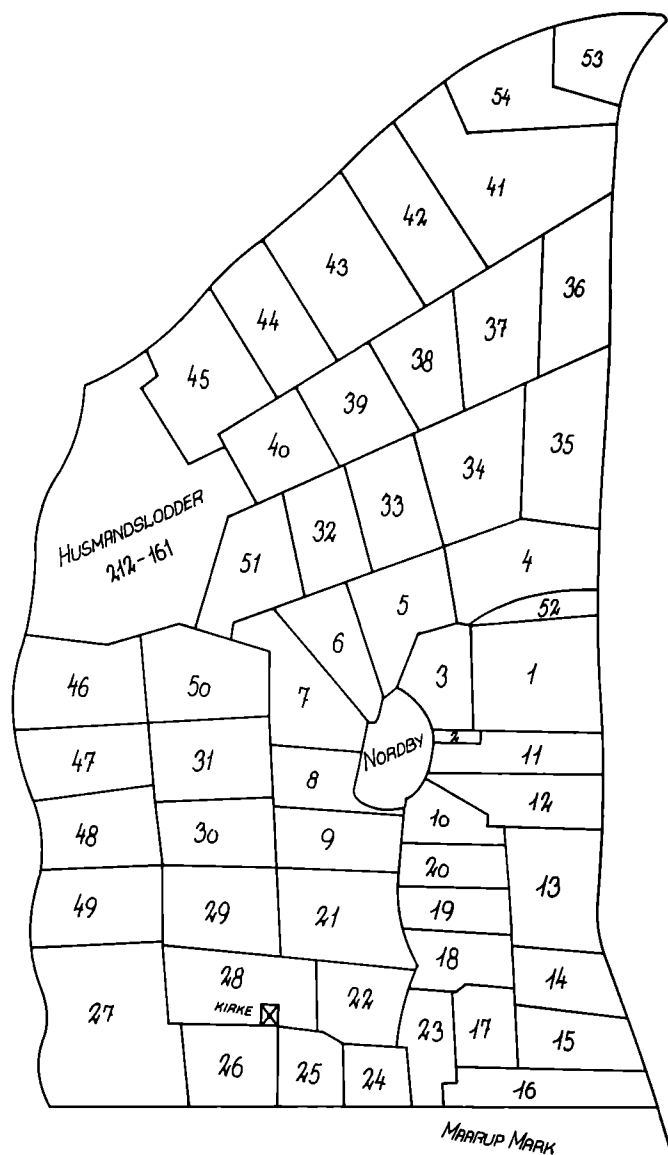
Byen var førhen inddelt i fire roder: Hæderligheds-, Kasse-, Søndensbys- og Vestensbysrode. Opdelingen er formentlig foretaget med henblik på hoveriets afvikling og markerer således opkrævnings-zoner for »skatter og afgifter«. Ifølge Frederik Poulsens optegnelser om Samsø fra 1902, skulle Nordbys bybrønde indgå som led i samme kvarter-inddeling, idet fire af de fem oprindelige bybrønde lå i hver sin rode; den sidste var anlagt midt i byen på Skræddertorvet. En bybrønd i Kasserode må efter disse oplysninger være blevet nedlagt. I øvrigt nævner Fr. Poulsen, at der på hans tid tillige var mange private brønde i byen.

UDSKIFTNINGEN

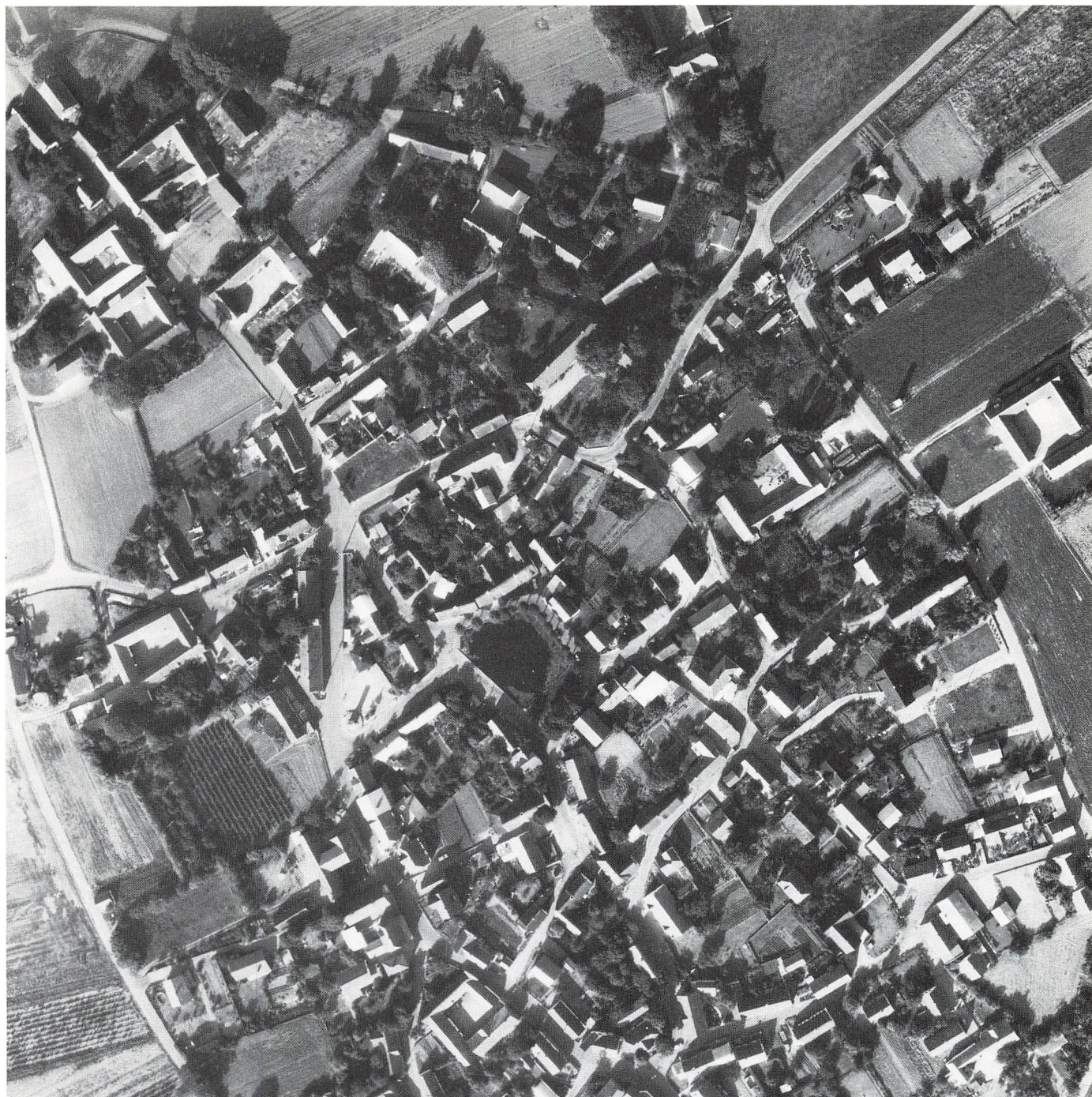
Året 1797 markerer et afgørende vendepunkt i byens historie, idet bymændene da vovede springet og vedtog gennemførelsen af markernes udskiftning og dermed dyrkningsfællesskabets ophør. Det blev den seneste større udskiftning på Samsø, Agerup fulgte i 1798; men det var også uden sammenligning den vanskeligste. Dels fordi Nordby var så stor, at en simpel stjerneudskiftning ikke lod sig praktisere, og dels fordi jordens bonitet inden for sognegrænserne var meget svingende og gennemgående ret ringe; den enkelte kunne med andre ord have grund til at frygte udfaldet. Mårup-bønderne, der led mest under fællesdyrknings transportproblemer og havde udsigt til at holde den gode jord omkring byen for sig selv, var tidligt sluttet op om udskiftningstanken, men Nordbys bymænd holdt igen, så længe det syntes tilrådeligt. Da man gik i gang med udskiftningen, søgte man tilflugt i § 20 i udskiftningsforordningen fra 1781, hvori godsejeren hjemledes ret til i forbindelse med reformen at gøre sine fæstebønder lige i hartkorn uagtet tidligere forskelle. Det indebar den rent praktiske fordel, at man på forhånd kunne regne ud, hvor meget der ville blive til hver, og udstykke det påkrævede antal lodder. Siden kunne man så ordne problemet med fordelingen – om nødvendigt ved lodtrækning. Da det viste sig, at denne fremgangsmåde i praksis ville medføre nogle uoverskueligt store lodder i de magreste egne, gik man dog

over til at operere med såvel *hel-* som *halvgårde*, principielt ansat til henholdsvis 2½ og 1¼ otting (1 otting = 1¼ tdr. hartkorn). På grund af unøjagtigheder måtte der imidlertid ommåling til og det endelige resultat blev, at gårdenes tilliggende i nogen grad varierede. Helgårdene lå med undtagelse af nogle få større gårde efter nyopmålingen på 3-4 tdr. hartkorn og halvgårdene på 1¼ til 3 tdr.

Ved matrikuleringen startede man med at give markerne fortløbende numre fra 1 til 54. 1 og 2 var henholdsvis præste- og skolelod, 3 til 35 var helgårdslodder og 36 til 51 halvgårdslodder; nr. 52 var præstegårdens fæstelod og 53 og 54 udlagdes som husmandslodder. Derefter fortsatte man med matrikuleringen af ejendommene inde i byen. Præstegårds- og skolejorden var skyldfri, hvorfor samme matrikelnummer anvendtes for jord og ejendom. Hver gård fik derefter et matrikelnummer, der lå 52 numre højere end den tildelte markjords nummer. Lod nr. 3 tillagdes gård nr. 55 og så

Kort over Nordbys markjorder.

Luftfotografi af Nordby. I billedets midte ses gadekøret. (Fot. Hans Stiesdal 1969).

fremdeles frem til matr.nr. 93; herefter var kun 51 numres forskel, idet udflyttergården, matr.nr. 42, forrykkede billedet. Gårdene fra matr.nr. 88 til 102 fik halvgårdsstatus. Numrene fra 103 til 158 angav standsvendehusenes beliggenhed i byen – byens to møller fik nr. 159 og 160 – og endelig udstak man, som nævnt, en række husmandslokker i Ballebjergområdet, ialt 51 – dækkende numrene fra 161 til 212. Alle ejendomme var herefter tillagt jord.

Ser man nøjere på halvgårdenes placering i byen bemærker man, at de som regel er placeret inden for det ydre gårdbælte – jævnfør eksempelvis striben 90, 92 og 96 i Hæderlighedsgyden – eller »mast« ind ved siden af helgårdene som matr.nr. 88 og 94 i M.B. Jensensvej og 98 i Molboens Bakke. Når man desuden betænker, at disse gårde ved udskiftningen må have

haft mindre jord end de øvrige gårde, er det fristende at antage, at de er anlagt noget senere end rand-helgårdene. Hvis dette er tilfældet, var byen ved grundlæggelsen noget sparsommere bebygget. Den store tofte ved Vestergyde 3 var da ikke så enestående som i dag. Da gård- og husantal ofte fulgtes nogenlunde ad, må vi i så fald også forestille os en betydelig mere sparsom bebyggelse af forten.

UDFLYTNINGEN

Bebyggelsesmæssigt fik udskiftningen i Nordby ikke umiddelbart de konsekvenser, der var forudset og tilset. Landboreformerne var båret frem af ønsket om rationalisering, hvor det vigtigste var at få gård og jord samlet i en hensigtsmæssig brugsenhed; vel i Nordby

langt mere påkrævet end de fleste andre steder i landet. Men man flyttede ikke ud, og årsagen er åbenbar: det fristede ikke at flytte sin ejendomsgård ud på fæstejord. Kun en enkelt gårdmand, grundlæggeren af den nu nedlagte Brøndkær – matr.nr. 42 – benyttede sig af herskabets tilbud om at yde hjælp ved genopførelsen af udflyttergården.

Først efter at arvefæstet var slået igennem i midten af 1860'erne begyndte en jævn strøm af udflytninger, der fortsatte helt frem til 1930'erne, se nedenfor. Enkelte af de gårde, der ved udskiftningen var udset til udflytning ligger – som matr.nr. 100 – stadig inde i byen.

Matr.nr.	udflytningsår	Matr.nr.	udflytningsår
42	1798	63/87	1897
88	1828	91	1898
68	1849	102	1899
97	1866	72	1900
76/93	1867	92	1903
96	1868	71	1904
77	1860-70	61	1914
65/66	1870	55	1916
98	1873	78	1927
73	1875-77	86	1931
95	1878	80	1932
94	1879	86b	1933
69	1882	70	1936
62/67/89	1894	56	1937

NORDBY I DAG

I de sidste årtier har Nordby påny været udsat for erhvervs- og befolkningsmæssige forandringer. Landbrugets mekanisering i efterkrigstiden har overflødiggjort en stor del af den lokale arbejdskraft. Dette har igen medført, at mange unge er søgt udenbys eller endog udenøs.

Denne udvikling har resulteret i stagnerende tendenser: Dalende befolkningstal, stigende gennemsnitsalder og manglende efterspørgsel efter huse. Men samtidig med at dette har fundet sted i Nordby, er der foregået en modsat rettet udvikling i store dele af det øvrige danske samfund. Stigende velstand og øget fritid for store befolkningsgrupper har medført, at Nordby er blevet et yndet turistmål. Den intakte bydannelse med et spændende gadenet, mange gamle huse, klokketårn og gadekær har gjort byen til foretrukket tilflugtssted for mange byboere. Husene står påny i høj kurs og flere og flere ejendomme får hvert år status som fritidshus eller feriebolig.

Livet i byen har fået en anden »takt«, hvilket sikkert beklages af mange. Om vinteren kan Nordby næsten virke affolket, i hvert fald set i forhold til den store aktivitet, der finder sted i sommermånederne. Men for bebyggelsen har denne udvikling utvivlsomt været en gevinst. De øde og forladte ejendomme ville sikkert være gået til, hvis ikke byboere havde købt dem op og investeret i vedligeholdelses- og restaureringsarbejder.

FORTEGNELSE

OVER HISTORISKE HUSE I NORDBY

HJORTGYDE 2, matr.nr. 68a. Fredet i klasse B

Bygningsbeskrivelse: Vinkelbebyggelse i bindingsværk, en etage med heltag.

Den nordre længe, der er indrettet til beboelse og har facade mod Skræddertorvet, er i otte fag. Facadens bindingsværk har fodrem og fyldtømmer; afskårne bjælkehoveder. Vandskurede, hvide tavl og tjæret tømmer; grå kampestenssokkel. Under tagudhænget er sugfjæl. Malede, torammede vinduer med tværsprosser. Enkelt, malet fyldingsdør med ruder i de øverste fyldinger. Udskåret dørindfatning med knægtbåren gesims; udvendige trin. Bagsiden står ligeledes i bindingsværk; til denne side er ved husets vestende tilføjet en lude i to fag. Tjæret tømmer og hvide tavl. Vinduerne har dels småsprosser, dels tværsprosser. Gavlen til Per Poulsensvej står helt i bindingsværk, i stueetagens yderfag og i gavlspidsen er skråbånd. I gavltrekanen et torammet, småsprosset vindue. Strå-tækt tag, hvori tagskægskvist over facadens indgang; i kvisten er et torammet sprossevindue. I tagryggen en hvid skorsten med sokkel og udkragning.

Vestlængen har skråtstillet nordgavl, der står i bindingsværk i de nederste to tredjedele og med brædebeklædt gavlspids. I stueetagen er en nyere dør, to små vinduer og en lille lem. Over gavlbjælken en tofløjet loftslem og i gavlspidsen et torammet, småsprosset vindue. Vestre langside fremtræder i syv bindingsværksfag af varierende bredde; sydligst tre brede fag. Gennemstukne bjælkeender; som fyldtømmer er kun indsat løsholter. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavl. To revlehalvdøre og fire-fem små trævinduer med to lodrette sprosser i hvert. Bagsiden står ligeledes i bindingsværk. To revledøre. Strå-tækt tag. I tagryggen en nyere skorsten i gul blank mur med sokkel og udkragning.

Hjortgyde 2, stuelængens facade til Skræddertorvet. (NM 1975).

Bygningshistorie: Stuelængen kan arkivalsk følges tilbage til 1846 og er formentlig opført kort forinden. På matrikelkortet fra 1812 er grunden markeret som en del af toften til den gård, der i 1849 udflyttedes under navnet Søbygaard. Huset ejedes i 1846 af skrædder Rasmus Jørgen Olesen Kjeldsen; det var syv fag langt og stod i bindingsværk af fyrretømmer og med tavl i blandingsmur samt stråtækt. Bygningen rummede såvel beboelse som lo, tørve- og fårehus. Et par år senere beskrives tavlene som værende udelukkende i brændte sten, og samtidig omtales for første gang en vævestue i huset. I forbindelse med taksationsforretning foretaget for bådfører Peder Mikkelsen omkring 1870 nævnes, at der drives handel i ejendommen, og i 1893 er opmålt et 20 alen² stort butikslokale. Forlængelsen med et otte fag i vest foretoges formentlig i 1870'erne i forbindelse med udvidelsen af den daværende selvstændige staldbygning i vest, se nedenfor. De tværsprossede vinduer kan tænkes at være indsat ved samme lejlighed med henblik på at få facaden gjort præsentabel og harmonisk efter udhusafdelingens flytning. Østgavlen ses på ældre fotos med brædebeklædt gavlspids og må have fået sin nuværende udformning i dette århundrede.

Mellem 1848 og 1869 opførtes ved stuehusets sydvestre hjørne en mindre øst-vest orienteret bindingsværksbygning til lo og stald. Engang i 1870'erne er denne bygning blevet ombygget og vendt med orientering nord-syd; matrikelkortet fra 1882 lader formode, at der indgår en kerne af det gamle øst-vest vendte udhus i det nuværende nord-syd vendte. Sammenbygningen med stuehuset viste sig i første omgang ved en række fremspring, der imidlertid senest i 1922 er blevet rettet ud til den skrå gavl, man ser ud mod passagen til Hjortgyde. Efter denne tid synes ingen større ændringer at være sket.

Hjortgyde 2, vestlængen. (NM 1975).

Hæderlighedsgyden 1. (NM 1975).

HÆDERLIGHEDSGYDEN 1, matr.nr. 96b

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og fem fag bindingsværk med vinkeltag. Sokkel af kampesten. Facadens bindingsværk har fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Tjæret tømmer og hvide tav. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Fem malede, torammede vinduer med småsprosser. Vestgavlen har en verandatilbygning med fladt tag og altan. Dør fra gavltrekanen ud til altanen. Den østre gavl har en lille udbygning. Bagsiden har bindingsværk udformet som facadens. Stråtækt tag med halmdækket mønning. I tagryggen en ny skorsten. Til gaden en tagskægskvist med vindue.

Udhus i en lav etage og to fag bindingsværk, stråtækt heltag med halmdækket mønning. Høj kampestens-sokkel. Til gaden to små vinduer. Farveholdning som beboelseshuset.

Bygningshistorie: I forbindelse med udflytning af Hans Larsen Farvers gård i 1868 oprettedes matriklerne 96a og b med de respektive beboelseshuse til Hæderlighedsgyden og M.B.Jensensvej. En søn, Thomas Farver, overtog denne matrikel, og på en del af den hidtidige søndre udlænges plads indrettedes, som nævnt, en bolig – formentlig i seks fags længde som ved taksationsforretningen i 1894. Det fremgår af arkivalierne, at bygningsdybden på knap ni alen bibeholdtes, og der synes at være god grund til at antage, at der var tale om en gennemgribende ombygning fremfor en decideret nyopførelse. Omkring 1930 blev østre yderfag forandret til udhus med tagpapkbeklædt halvtag, nogenlunde samtidig med at den grundmurede veranda opførtes ved vestgavlen. For ca. ti år siden lod K. Lindberg-Pedersen bindingsværksmurene restaurere, hvorved også træværket i vid udstrækning fornyedes. Kvisten over facadens midterfag opsattes i forbindelse med stråtagets nylægning omkring 1970. I øvrigt har der tidligere været en indgang fra gadesiden.

Det lille bindingsværksudhus opførtes i slutningen af forrige århundrede. Det beskrives første gang i ovennævnte taksationsforretning fra 1894 og stod da som i dag; tavlene var opmuret af brændte sten. Bygningen blev brugt til svine- og hønsehus.

Hæderlighedsgyden 2. (NM 1976).

HÆDERLIGHEDSGYDEN 2, matr.nr. 105

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og ti fag, bindingsværk med skalmur; heltag. Mod øst sammenbygget med nabohuset. Pudset sokkel uden bemaling. Facaden står i røde sten med brændte fuger; afrappet hovedgesims. Malede, torammede vinduer med tværsprosser. Fladbuede stik og profilerede sålbænke. En ny, malet, tofløjet fyldingsdør med rude i hver fløj. Udvendige, støbte trin. En malet revlehalvdør og et jernstaldvindue. Vestgavlen har fornedet et jernstaldvindue. I gavltrekanen en muret, udkraget gesims langs tagflugt. I gavlspidsen et rundt jernvindue. Bagsiden fremstår som et grundmuret udskud i rød, blank mur med halvtag beklædt med zinkplader. Stråtækt tag. Rødkalket skorsten med sokkel og udkræning. Over hovedindgangen fra gaden en tagskægskvist med profilerede sidestykker og torammet sprossevindue; desuden en kvist mod haven.

Sidefløjen ud til M.B.Jensensvej, sammenbygget med forhusets vestende, står i to grundmurede fag i en etage med trempel og vinkeltag. Bygningen er opført i røde sten. Ud til gaden en revledør og to jernstaldvinduer; i tremlen en tofløjet loftslem. I den fritliggende sydgavl en muret gesims langs tagflugt; to smalle, helrude vinduer. Stråtag.

Bygningshistorie: Forhusets fremtræden i rød, blank mur stammer fra tiden omkring århundredskiftet, hvor bygningen blev skalmuret i facade og vestgavl; ved samme lejlighed udvidedes huset med ca. en meter mod havesiden, og bagsiden nyopførtes i grundmur. Ombygningen kan ikke dateres ved hjælp af brandforsikringsarkivalierne, men efter sigende er den foretaget for Bodil Margrethe Moesgaard i 1910. Bindingsværkskernen kan følges tilbage til 1814, hvor ejendommen indtegnes til forsikring – se i øvrigt under Hæderlighedsgyden 4; dog foretages til stadighed forbedringer. I forbindelse med en nyvurdering for Ole Jensen Kræmmer i 1856 fremhæves udtrykkeligt, at taksationen skyldtes tilbygning og betydelige forbedringer. Huset stod på dette tidspunkt i ti fags længde og i 7¾ alens dybde, indrettet til seks fag beboelse og fire fag stald m.m., med andre ord den udformning, der

Hæderlighedsgyden 3, østfacaden. (NM 1977).

ligger til grund for husets nuværende fremtræden; under indretningen omtales vævestue og tømrværksted. På et foto taget før skalmuringen ser man, at kvisten tidligere sad lidt vestligere. I 1976 indsattes den nuværende fyldingsdør, forarbejdet af Søren Foged.

Sidehuset opførtes for Martin Bonde omkring 1930. Det oprindelige hårde tag udskiftedes i 1972 med stråtag. Indtil nuværende ejer, Max Hansen, overtog ejendommen i 1964, anvendtes bygningen som stald.

HÆDERLIGHEDSGYDEN 3, matr.nr. 92b

Bygningsbeskrivelse: Det tilbagetrukne forhus er i en etage og otte fag bindingsværk med heltag. Den østlige langsides bindingsværk har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Sugfjæl under tagudhængen. Sort tømmer og gule tav. Syv fag torammede, malede vinduer med små sprosser. Malede buestykker over vinduerne. En ny, tofløjet, malet fyldingsdør med overvindue og indfatning. Den grundmurede sydgavl har påmalet bindingsværk. To vinduer forneden af samme type som i facaden. Den øverste del af gavltrekanten er bræddebeklædt. Vindskeder. En del af bagsidens bindingsværk er omsat i grundmur. Farver og behandling som facaden. Gennemstukne bjælkeender. Småsprossede vinduer. Nordgavlen har en mindre, grundmuret tilbygning. Stråttækt tag med halmdækket mønning. I tagryggen en gul skorsten med sokkel og udkragning. Mod øst en tagskægskvist med småsprosset vindue over indgangsfaget.

Bygningshistorie: Bindingsværksbygningen udgør den bevarede del af det 13 fag lange stuehus i et tidligere gårdanlæg på stedet. Stuehuset var efter arkivalierne at dømme blevet nyopført for Niels Jensen Mathiesen i 1849 eller kort forinden; beboelsen flyttedes ved denne lejlighed fra nordlængen til beliggenheden i vest. Efter tømmerets fremtræden at dømme blev der til byggeriet overvejende brugt nye materialer; mod havesiden bærer nogle stolper dog præg af genanvendelse. Den grundmurede sydgavl stammer muligvis fra 1903, hvor stuehusets søndre halvdel blev nedtaget i forbindelse med udflytning af gården; en matrikelhal-

Hæderlighedsgyden 4, forhuset. (NM 1976).

vering var foretaget få år forinden. Mod havesiden er en del tav. efterhånden blevet udmuret som led i den almindelige vedligeholdelse. Kvisten ses på et foto fra 1938 placeret som i dag. Den nye gangdør er udformet som kopi af den tidligere dør; snedkermester Søren Foged har stået for forarbejdningen.

HÆDERLIGHEDSGYDEN 4, matr.nr. 106

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og ti fag bindingsværk med vinkeltag; mod vest sammenbygget med nabohuset. Bygningen fremtræder i to afvigende byggeafsni: seks fag mod øst med bjælkelaget lagt i slids og profilerede bjælkehoveder og vestligst fire »almindelige« fag med afskårne bjælkehoveder. Fodrem og fyldtømmer; to dokker under løsholten i samtlige fag. Kampestenssokkel. Tjæret tømmer og gule tav. Tagudhængen er lukket med sugfjæl. Malede, torammede vinduer med tværsprosser. To enkelte, malede fyldingsdøre: den østre med overvindue med sprosseværk samt indfatning, den vestre med ruder. Østgavlen er i bindingsværk i de nederste to tredjedele, derover bræddebeklædt. Bagsiden har bindingsværk som facadens østre del; vestdelen dækkes af sidehuset. Stråttækt tag mod gaden, eternit mod gården. En gul skorsten med sokkel og udkragning. Mod nord en tagskægskvist med lem og mindre vindue.

Et lille bindingsværkssidehus i to fag med stråtag. Farveholdning som i forhuset.

Bygningshistorie: Matriklen var tidligere bebygget med en gård, der muligvis tillige strakte sig over nuværende matr.nr. 105. Gården nedlagdes i 1796, året før udskiftningen.

Da ejendommen indtegnedes i brandkassen i 1824, kunne beskrivelsen af det ti fag lange forhus som indrettet udelukkende til beboelse med såvel køkken som bryggers tyde på, at det tidligere stuehus i det store og hele stod uændret; længerne var i henhold til matrikelkortet fra 1812 blevet nedrevet før dette tidspunkt. Ved den følgende vurdering i 1833 omtales bygningen som indrettet til såvel beboelse som stald, samtidig opgives dybden til ti alen, det vil sige en alen dybere end hidtil; byggematerialerne var dog uændret ege- og fyrretøm-

mer med vægge af brændte sten. En kælder under to fag nævnes for første gang. Muligvis havde bygningen da i store træk fået sin nuværende fremtræden, og i så fald havde Søren Pedersen Holm stået for ombygningen. Anvendelsen af bindingsværkskonstruktionen med bjælkelaget lagt i slids kan dog også opfattes som udtryk for, at der ved midten af århundredet, hvor ejendommen på ny vurderedes, var tale om endnu en ombygning, foretaget for sønnen, Peder Sørensen Holm. I modsat fald står vi overfor det ældste eksempel på den ret sjældne konstruktions anvendelse i byen. I øvrigt afviger tømmerkonstruktionen også fra stedets gængse byggeskik ved, at der efter østjysk forbillede er anbragt to dokker under løsholten i hvert fag. Ved hjælp af ældre fotos kan det fastslås, at løsholterne i facaden er sænket og at nye, større vinduer er indsat i dette århundrede. Desuden kan nævnes, at den nuværende hovedindgang til beboelsen er indfældet i stolpen umiddelbart øst herfor, og at døren således må være af nyere dato – muligvis overflyttet fra en anden ejendom. I arkivalierne oplyses, at der i slutningen af forrige århundrede blev drevet handel i huset, og i dette århundrede har i en periode været indrettet butik – med to store ruder og indgang – i de tre vestlige fag; på ældre fotos ses forud for denne indretning en revledør i andet- eller tredjejerde fag. I begyndelsen af 1960'erne nedlagdes butikken atter, og almindelige sprossevinduer genindsattes; efter sigende fornyedes tavlene i husets bagside omkring samme tidspunkt, hvor også søndre tagflade blev beklædt med plader. Udhusindretningen i bygningens to østligste fag var indtil fornylig forsynet med en indgang fra gavlen. Som det fremgår, har bygningen været udsat for gentagne forandringer, og det ældste parti synes i dag at være kvistfaget.

Også sidebygningen står som resultatet af en række ombygninger, fra det i 1824 optræder som et tofags bindingsværks tørvehus og vævestue til i dag. Huset er ikke afsat på matrikelkortet fra 1812, og med mindre det beror på en misforståelse, må udhuset have været ret nyt ved indtegningen. I 1833 beskrives bygningen som fire fag lang og $8\frac{3}{4}$ alen dyb, som hidtil i ege- og fyrretømmer, men nu med vægge opmuret med brændte sten i stedet for klining. Allerede ved midten af forrige århundrede synes bygningen at være blevet reduceret til tre fag, og ved slutningen af århundredet var dybden formindsket til $6\frac{1}{2}$ alen; i dag står huset atter i to fag. Heller ikke her lader ombygningerne sig umiddelbart præcisere og datere.

HÆDERLIGHEDSGYDEN 5, matr.nr. 90a

Bygningsbeskrivelse: Vinkelbebyggelse i en etage med vinkeltag; bestående af stuehus i nord og udlænge i øst.

Beboelseshuset er i ca. ti grundmurede fag. Gårdsiden er hvid. Tre fag trerammede, sprosseløse vinduer og en tofløjet, malet fyldingsdør med ruder. Hvid bagside med torammede, småsprossede vinduer. Taget er belagt med bølgeeternit. I tagryggen en hvid skorsten med sokkel og udkrægning.

Hæderlighedsgyden 5, stuehus og østlænge set fra sydvest. (NM 1975).

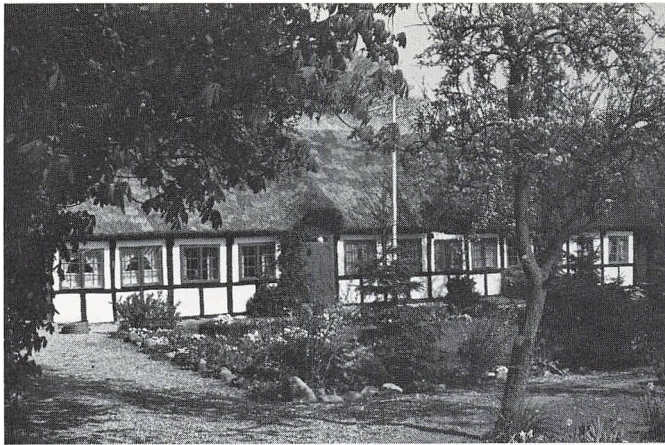
Sidehus i ni fag bindingsværk. Facaden mod gårdspladsen er omsat i grundmur, berappet og hvid. Jernstaldvinduer og sort revledør. Bagsidens bindingsværk har fodrem på kampestenssokkel og fyldtømmer. Stolpernes bjælkeender er afskårne. Hvidt, overkalket bindingsværk. Småsprossede vinduer. Den frie sydgavl er grundmuret og med vandret brædebeklædning i gavltrekanten. Taget er belagt med bølgeblikplader.

Bygningshistorie: Vinkelbebyggelsen udgør de beskedne rester af et gårdanlæg, der kan følges i brandforsikringsarkivalierne fra indtegningen i 1818, indtil det nøjagtig hundrede år senere opdeltes i to matrikler og halveredes ved søndre dels nedrivning.

Beboelsen var gennem hele perioden indrettet i den nordre længe, og det eksisterende stuehus synes i det væsentligste af have fået sin nuværende grundplan og dimensioner ved en ombygning foretaget for den mangeårige ejer, Peder Jensen Thuse, i eller kort før 1847. I en taksation fra nævnte år angives en væsentlig forhøjet forsikringssum samt dybdeudvidelse – fra ca. ni til ti alen – og ændret indretning i forhold til oplysningerne i den foregående taksationsforretning fra 1840. Det omfattende byggearbejde, nuværende ejer, Rasmus Jacobsen, lod foretage i 1955, har imidlertid i nogen grad ændret husets karakter. Dels erstattedes det hidtidige bindingsværk med mure opført i beton på støbte fundamenter, dels blev gårdfacadens murværk gennembrudt i færre fag og forsynet med større vinduer; i

Hæderlighedsgyden 6. (NM 1976).

Hæderlighedsgyden 7, stuehusets syfacade. (NM 1975).

havefacaden bibeholdtes sprossevinduerne. Samtidig udskiftedes stråtaget med eternit, og en traditionel kvist nogenlunde midt for gårdfacaden blev sløjftet.

Den østre længe blev efter arkivalierne at dømme i det væsentligste nyopført i 1830'erne, hvor længden etapevis udvidedes fra fem til 20 fag – ligeledes for ovennævnte P.J.Thuse. Bygningen indrettedes til stald, lo og lade; og i henhold til taksationen fra 1847 var den uundværlige vævestue på dette tidspunkt – i forbindelse med stuehusets forandring – blevet flyttet til to fag i denne længe. Som byggematerialer anvendtes såvel ege- som fyrretømmer, og de klinede tavler erstattedes efterhånden af murede. Fra 1918 har bygningen, som ovenfor nævnt, stået i den nuværende, reducerede længde. Grundmuringen i gårdside og gavlstammer fra tiden 1920-30. Bagsidens tømmer bærer præg af ombygninger eller genanvendelse, men det er ikke muligt at gøre nærmere rede herfor. Udskiftningen af tagklædningen fra strå til bølgeblek er sket gradvis inden for perioden 1925 til 1955.

HÆDERLIGHEDSGYDEN 6, matr.nr. 109

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og otte fag grundmur med vinkeltag. Bygningen har kælder i den østlige del. Facaden har kampestenssokkel og murværk i røde sten. Aftrappet hovedgesims med tandsnit. Malede, torammede vinduer med tværsprosser. Vin-

Hæderlighedsgyden 7, østre længe set fra Ringvejen. (NM 1975).

dueslysningerne har fladbuede stik og profilerede sålbænke. En malet, tofløjet fyldingsdør med overvindue. Udvendige trin. Vestgavlen er i rød, blank mur som facaden. En revlehalvdør. Vinduer forneden og i gavltrekanten. Et lille, rundt vindue i gavlspejderen. Østgavlen er som facaden og har tværsprossede vinduer. Bagsiden er vandskuret og hvid. Enkelte syldsten synlige. Tagrem og sugfjæl. Småsprossede vinduer. En ny, umalet halvdør. Taget er på vestre halvdel belagt med bølgeeternit, på østre med cementtagsten. En skorsten i gul, blank mur med sokkel og udkrøgning.

Bygningshistorie: Forhusets nuværende fremtræden hidrører fra tiden omkring århundredskiftet, hvor et ældre bindingsværkshus på grunden blev gennemgribende ombygget. I 1889 lod postfører Mikkel Mikkelsen Bonde bygningsdybden udvide fra ca. fem til syv meter, men huset blev fortsat beskrevet som værende helt i bindingsværk ved taksationsforretningen i 1890. Syv år senere omtales huset som delvis grundmuret; muligvis hentydedes hermed til husets bagside, idet facade og gavle efter sigende først blev grundmuret i begyndelsen af dette århundrede. Fortandinger i facadens murværk afspejler dog to byggeafsnit: det første omfattede facaden og et senere omfattede gavlene, herunder bygningsforlængelsen på ca. 1½ meter mod øst. Dette kunne pege på, at facaden grundmurede allerede i 1889 eller før 1897, men det lader sig ikke fastslå. Arkivalisk savnes oplysninger efter 1904, hvor der ved østgavlen endnu lå et lille bindingsværkssvognskur, opført 1889, og ved vestgavlen et udhus i samme materiale, opført 1884; begge fjernedes ved de respektive gavles grundmuring få år senere. Ejendommen var da overtaget af svigersønnen, postfører Andreas Grønfeld.

HÆDERLIGHEDSGYDEN 7, matr.nr. 86

Bygningsbeskrivelse: Vinkelbebyggelse i bindingsværk, en etage med vinkeltag; stuehus i nord og udlænge i øst.

Stuehuset er i femten synlige fag i gårdsiden. Fyldtømmer og gennemstukne bjælkehoveder. Tjæretømmer og hvide, vandskurede tavler. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Mod gården er vinduerne torammede og småsprossede på nær det vestligste, som er enrammet. To indgange med enkelte døre – den vestligste med indfatning – derudover hovedindgang med tofløjet fyldingsdør, overvindue og profileret indfatning med tungeudskæring. Vestgavlen er grundmuret i etagen, gavltrekanten er beklædt med eternitplader; nær gavlen er opført en fritstående skorsten. I bagsiden er i to fag indsat store ruder, i de øvrige fag sidder torammede sprossevinduer. Stråtag med halm-dækket mønning. I sydsiden to tagskægskviste, hver med et småsprosset vindue. To hvide skorstene i tagryggen, den vestre med sokkel og udkrøgning.

Sidebygningen, som er indrettet til stald og to fag port m.m., ligger ud til Østre Ringvej. Længen er ca. 30 meter lang og opført i bindingsværk; en mindre del,

nordligst, står i kampesten. En del bjælkehoveder er afskårne. Stråtagt tag med tagskægskvist mod vejen.

Bygningshistorie: Bebyggelsen udgør den resterende del af et firlænget anlæg, der i 1930'erne reduceredes til nuværende omfang efter gårdens udflytning.

Stuehuset, der ligger som den nordre længe, nyopførtes – eller nyindrettedes – for Rasmus Jensen Kræmmer omkring 1830; tidligere var der stuehus i gårdens søndre længe. Bygningen beskrives i 1838 som 18 fag lang og 10 alen dyb, opført af ege- og fyrretømmer med blandingsmur af ler og brændte sten samt tækket med strå. Det er muligt, at der til det nye stuehus genanvendtes tømmer fra den hidtidige nordlænge, ellers er bjælkelaget siden blevet hævet. I 1862 nyvurderedes ejendommen, stadig tilhørende Rasmus Kræmmer, og bygningen – da i 17 fag – betegnedes som »så god som ny og vel vedligeholdt«. På fotos fra tiden omkring 1930 ses stuehusets gårdfacade i det store og hele udformet som i dag. Den østre indgang, der førhen ligeledes var forsynet med en indfatning med tungeudskæringer og en fyldingsdør uden ruder, er dog siden blevet flyttet to fag mod øst og forsynet med rufyldingsdør. I forbindelse med søndre og vestre længes nedbrydning afkortedes stuehuset i 1935 med to fag i vest; den nye gavl opførtes i grundmur.

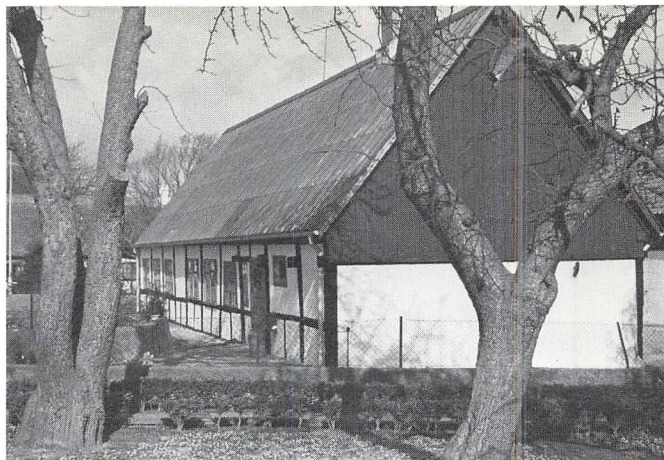
I taksationsforretningen fra 1862 omtales østre længe som en »ny bygning«, 15 fag lang, 10 alen bred, indrettet til stald, lo, lade og to fag port. Denne udformning angives imidlertid allerede ved den foregående taksation i 1838, og det synes derfor rimeligt at tage oplysningen om nybyggeriet med noget forbehold. Før 1838 regnedes længen i otte fag. Udvidelsen er sket på de tilstødende længers bekostning, og der kan være genanvendt materialer herfra. Ligeledes kan bygningselementer i de otte midterfag formentlig føres tilbage til den ved indtegningen i brandkassen i 1798 anførte østlænge. Kampestenstilbygningen er tilføjet i slutningen af forrige århundrede, før 1882, hvor den ses aftegnet på matrikelkortet.

I det væsentligste står de to bygninger uberørte af den nyere tids byggematerialer og derfor med en del karakteristiske træk i behold. Stråtaget er etapevis fornyet på hele ejendommen inden for de sidste ti år.

HÆDERLIGHEDSGYDEN 9, matr.nr. 87b

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og ti fag bindingsværk med vinkeltag. Bindingsværk med fodrem og fyldtømmer; afskårne bjælkehoveder i den nordre del af huset. Tjæret tømmer og hvide tav. Torammede, småsprossede vinduer. Mod gårdsiden en malet, tofløjet fyldingsdør med overvindue og indfatning med udskåret tungekant. Ved søndre ende en tofløjet revleport. Fra havesiden indgang ad enkelt fyldingsdør med ruder. Begge gavle står grundmurede, sydgavlen med bræddebeklædt gavltrekan. Taget er beklædt med bølgeeternit. Ny skorsten i gul, blank mur med sokkel og udkragning.

Grundmuret lade i en etage med trempelkonstruk-

Hæderlighedsgyden 9, stuehusets vestfacade. (NM 1976).

tion med rødmalet træbeklædning. Heltaget er beklædt med cementtagsten.

Bygningshistorie: Bindingsværksforhuset fungerede frem til 1897 som stuehus i en ældre gård, der udflyttedes det pågældende år. Hverken bygningen eller enkeltheder – som den fine indgangsdør fra gårdsiden – kan dateres, men i hovedlinierne har huset formentlig stået som i dag allerede ved indtegningen i brandkassen i 1795. I hvert fald er dybden uændret 9¼ alen gennem perioden, og det kraftige egetømmer peger et godt stykke tilbage i tiden; i øvrigt findes også indvendig en fin fyldingsdør af anselig alder. I løbet af 1800-årene udskiftedes de klinede tav. gradvis med murede, ligesom husets indre moderniseredes. Før 1832 var en del klinede tav. allerede udskiftet, og i 1846 og 1856 forhøjedes forsikringssummen på ny på grund af »ombygning og forbedring«. Ejer var i 1846 Rasmus Nielsen Kornmaaler, den første der tog dette tilnavn. I forbindelse med udflytningen i 1897 afkortedes bygningen fra 15 til 10 fag. Den nuværende fremtræden fik huset dog først 1914-15, hvor et fag fjernedes i den søndre ende, og hvor det nordre, ret brede, fag blev tilføjet. I 1975 ændredes tagbeklædningen til eternit, og ved samme lejlighed fjernedes en traditionel kvist med vindue, der på ældre fotos ses placeret over indgangen fra gården. Ved hjælp af fotos kan det ligeledes fastslås, at den tidligere skorsten sad lidt nordligere end den nuværende.

Staldbygningen er ifølge mundtlig oplysning opført for Karl Jensen i 1925.

HÆDERLIGHEDSGYDEN 11, matr.nr. 56a

Bygningsbeskrivelse: Det tilbagetrukne forhus er i en etage med vinkeltag. Facaden ud til Hæderlighedsgyden står i rød, blank mur med pudset sokkel. Nyere, sprosseløse vinduer med henholdsvis to og fire rammer. Enkelt fyldingsdør med ruder. Den søndre gavl er grundmuret som facaden. Træbeklædt gavl. En malet pladedør med udvendig trappe. Nordgavlen er grundmuret forneden og med gavltrekan i bindingsværk og brædder. Bagsiden er i 16 fag bindingsværk; de fire nordre fag dækkes af en grundmuret tilbygning.

Hæderlighedsgyden 11, stuehusets østfacade. (NM 1975).

Kæmmede bjælker, fodrem og fyldtømmer. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tav. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Torammede, småsprossede vinduer. Taget er beklædt med cementtagsten. To hvide skorstene med sokkel og udkrøgning.

På grundens østlige del ligger et bindingsværksudhus i fire fag og en etage med vinkeltag. Bindingsværket har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkehoveder. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tav. Vestgavlen har træbeklædt gavltrekan, østgavlen står helt i brædder. Taget er beklædt med zinkplader.

Bygningshistorie: Forhuset opførtes i 1870 som nyt stuehus i Rasmus Pedersen Fogeds gård; tidligere var beboelsen indrettet i gårdens nordlænge. Den statelige bindingsværksbygning rejstes på en ret høj sokkel og opførtes med kæmmede bjælkelag. Allerede før 1922 var det oprindelige stråtag blevet udskiftet med en tagbeklædning af cementsten, og i 1936 omsattes den nordlige del af gadesiden i grundmur og forsynedes med nye vinduer. Sidstnævnte ombygning fandt sted i forbindelse med gårdens udflytning og den derpå følgende opdeling af stuehuslængen i to lejligheder. For ganske få år siden omsattes også den søndre del af gadesiden og den tilstødende gav i rødstensmur; nye vinduer svarende til de øvrige blev indsat.

Det lille, fritliggende udhus udgør en bevaret del af det tidligere gårdanlægs søndre længe, der fra ejendommens indtegnning i brandkassen i 1795 omtales som indrettet til lo og lade. En egentlig datering af bygningen er ikke mulig, men stolpernes fremtræden, med de ret lavtsiddende gennemstukne bjælkehoveder, synes dog at pege noget tilbage i tiden. Ved gårdens udflytning halveredes længen til de nuværende fire fag, og samtidig udskiftedes stråtaget med zinkplader.

HÆDERLIGHEDSGYDEN 15, matr.nr. 55a

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og 14 fag bindingsværk med heltag. Bygningen ligger med gavlen til Hæderlighedsgyden og facaden til Præstegyden. Sokkel af kampesten. Facadens bindingsværk har fodrem, fyldtømmer og stolper med gennemstukne bjælkeender. Hævet bjælkelag på nær de to vestligste og den

Hæderlighedsgyden 15, stuehusets sydfacade. (NM 1975).

østligste bjælke. Sort tømmer og hvide tav. Torammede vinduer med små sprosser. En malet fyldingsdør. Malet, tofløjet dør med overvindue. Begge indgange har udvendige trin af møllesten. Den grundmurede vestgavl har træbeklædt gavltrekan med vindue. Havesidens bindingsværk har samme udformning og farve som facadens. 13 torammede vinduer med små sprosser. En havedør med sprossedelt vindue. Østgavlen har en tilbygning i træ og en træbeklædt gavltrekan. Stråttækt tag med to hvide skorstene i tagryggen. Begge skorstene har sokkel og udkrøgning. Til gårdsiden to tagskægskviste, begge med et småsprosset vindue og sidestykker. Mod haven en tagkvist med samme udformning.

Østre længe er i syv fag bindingsværk med heltag. Bindingsværket har fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Sort tømmer og hvide tav. Den søndre gav l står i grundmur forneden og har bræddeklædt trekant. Vestsiden er delvis dækket af en grundmuret tilbygning med pladetag.

Bygningshistorie: Den 14 fag lange stuehuslænge i bindingsværk er den tilbageblevne del af det engang ret så anselige gårdanlæg, der i de anvendte arkivalier kan følges tilbage til 1795, hvor gårdmand og skipper Niels Villadsen Printz var ejer. Den daværende stuehusbygning på 15 fag var placeret i gårdanlæggets sydvestre del. I 1832 lod Jens Grønfelt foretage en »forbedring og ombygning« af sin ejendom, hvorved stuehuset blev tre fag længere. Det er dog sandsynligt, at der i virkeligheden var tale om en nyopførelse, idet bygningen i 1795 siges at være 8¾ alen dyb, mens den i 1832 blev opmålt til 10½ alen i dybden. Omkring 1870 skulle huset, ifølge oplysninger fra nuværende ejer, have fået indsat nye vinduer, samtidig med at bjælkelaget blev hævet – undtagen i bygningens vestre ende. Den grundmurede gav l mod vest er opført i 1916, hvor bygningen afkortedes med to-tre fag, idet den før gik helt ud til gaden. Allerede i 1795 lå der i stuehusets forlængelse et pakhuis på ni fag, og inden midten af 1800-tallet var denne bebyggelse blevet udbygget til en sammenhængende længe, som strakte sig fra Hæderlighedsgyden til østre længe ved Østre Ringvej. Men omkring 1920 – muligvis i forbindelse med udflytning

Kassundet 3, vestlænge og stuehus. (NM 1975).

gen – fjernedes østre del af denne lange bindingsværksbygning, og kun de nuværende 14 fag stuehusbygning stod tilbage. Herefter er bygningen ikke ændret væsentligt i det ydre.

Østre længes opførelsestidspunkt kendes ikke, men kernen i den nuværende bygning kan – i de anvendte arkivalier – føres tilbage til 1795, hvor der omtales en ni fag lang bindingsværkslænge med klinede vægge og stråtag, indrettet til stald, lo og lade samt port. I 1848 omsattes en del af de klinede vægge til murede tav. Den grundmurede gavli i syd opførtes omkring 1920, idet to portfag blev nedrevet. Ifølge mundtlig oplysning er den grundmurede lude ved bygningens vestre langside opført før år 1900.

KASSUNDET 2, matr.nr. 69a

Se Nordby Hovedgade 12.

KASSUNDET 3, matr.nr. 55c. »Morten Smeds hus«

Bygningsbeskrivelse: Forhus i grundmur til gaden og bindingsværk mod gården. Bygningen er i en etage og ni-ti uregelmæssige fag med heltag. Huset står med sort, pudset sokkel. Gult, vandskuret murværk og aftrappet hovedgesims. Malede, småsprossede dannebrogsvinduer. Indgang med nyere, malet pladedør

Kassundet 5. (NM 1975).

Kassundet 6. (NM 1975).

med ruder i. En malet revleport med dørløj. Østgavlen er grundmuret fornedet, bindingsværk over bjælken. Den øverste del af gavltrekanen er bræddebeklædt. Bagsiden er i otte fag bindingsværk samt portfag. Gennemstukne bjælkeender. Brunt tømmer og gule tav. Under tagudhænget er sugfjæl. Tværsprossede vinduer. Taget er beklædt med bølgeeternit. I tagryggen en skorsten med sokkel og udkrægning. Vestgavlen er sammenbygget med en grundmuret sidebygning i en etage.

Bygningshistorie: På tidligere kålgårdsjord opførte Morten P. Smed et bindingsværkshus, som han lod forsikre i 1834. Dette hus var ni fag langt og opført af ege- og fyrretømmer med blandingsmur og stråtag; det var indrettet til fem fag beboelse og fire fag stald og lo. Huset blev overtaget af hans søn, Rasmus Mortensen, som i 1848 lod det forlænge med to fag mod vest. Af en beskrivelse fra 1852 fremgår det, at beboelsen nu omfattede syv fag, og at der blev drevet handel i huset. Omkring 1925 opførtes vinkelret på stuehusets vestende en grundmuret staldbygning; antagelig er det i den forbindelse, stuehusets facade er blevet omsat til grundmur og porten indrettet i det niende fag fra øst. I nyere tid er østgavlen ombygget; den nederste del er omsat til grundmur, og bindingsværket ovenover er fornyet i tømmer og tav. Stråtaget blev i 1965 udskiftet med bølgeeternit.

Kassundet 8. (NM 1975).

Klokkelårn, Klokestræde 4 og 2. (NM 1975).

KASSUNDET 5, matr.nr. 125

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og grundmur, inddelt i otte uregelmæssige fag. To vestre fag har større pillebredde. Bygningen har kælder og vinkeltag. Facaden har pudset sokkel, murværk i røde sten og aftrappet hovedgesims. Syv nyere vinduer, som er malede og har to rammer. Den øverste ramme er top-hængt. Fladbuede vinduesstik og malede, profilerede sålbænke. En nyere dør med vandret lameltræsbeklædning. Udvendige trin. De grundmurede gavle og bagsiden står i blank mur som facaden; bagsiden har dannebrogsvinduer. Taget er beklædt med cementtagsten. En nyere skorsten i røde sten.

Bygningshistorie: Huset var oprindeligt opført i bindingsværk. Det forsikredes første gang i 1834 af Peder Jensen Kjær og bestod da af syv fag, 9½ alen dybt, tækket med strå og indrettet til beboelse, lo og fårestald. I 1842 ejedes det af Christen Pedersen Sjørsløv, som forlængede det med to fag, vist nok anvendt til stald, og forbedrede indretningen generelt. Ifølge arkivalierne lod Christen Sjørsløv inden 1859 huset gøre eet fag kortere; men forsikringssummen ændredes ikke. Ifølge mundtlige oplysninger stod huset helt i bindingsværk og stråtag indtil 1910, da dets daværende ejer, Christen Pedersen Bonde, lod facade og østgavl omsætte til grundmur og taget ændre til cementtagsten. I 1953 blev vestgavl og bagside grundmuret. Facadens dør og vinduer fornyedes 1960.

KASSUNDET 6, matr.nr. 126

Bygningsbeskrivelse: Forhuset er i en etage, dels i grundmur, dels i bindingsværk, inddelt i ni fag. Heltag. Den grundmurede facade har sort sokkel og hvidt, pudset murværk med simpel hovedgesims. To små staldvinduer med jernsprosser i vest. Fem malede dannebrogsvinduer med buestik og profilerede sålbænke. En malet, tofløjet fyldingsdør med fast overvindue og profileret indfatning. En malet fyldingsdør med overvindue og profileret indfatning. Udvendige trin. Begge gavle er grundmurede og hvide. Bræddebeklædte gavltrekanter med et vindue og vindsleder. Bagsidens bindingsværk er inddelt i ni fag uden fyldtømmer. Sorte stolper med gennemstukne bjælkeender. Hvidt murværk. Stråtag med halmdækket mønning. En tag-skægskvist med et torammet, småsprosset vindue til gaden; placeret over hovedindgangen i midterfaget. I tagryggen en skorsten med sokkel og udkræning.

Bygningshistorie: I 1821 lod skolelærer Michelsen et hus på ni fag bindingsværk forsikre for 160 rbd. sølv. Dette hus blev 1850 omtakseret til 400 rdl. på grund af betydelige forbedringer, først og fremmest indvendigt; men formentlig er der også ændret ved tømmeret. I forbindelse med denne taksation omtales huset som »for henimod 30 år siden opført«. I nyere tid, formentlig i forbindelse med omforsikringen i 1927, er facaden og gavlene omsat til grundmur. Husets to vestligste fag var på det tidspunkt indrettet til stald og brænderum.

Klokkestræde 4. (NM 1975).

KASSUNDET 8, matr.nr. 102b

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage og seks fag med vinkeltag. Facaden har pudset, lav sokkel, gult, vandskuret murværk og hovedgesims med tand-snit. Malede, torammede vinduer med tværsprosser. Fladbuede stik og pudsede sålbænke. En malet, tofløjet fyldingsdør med ruder. Fladbuget stik og et udvendigt trin. Den grundmurede østgavl har farve og behandling som facaden. I gavltrekanten et vindue som i facaden samt et vindue forneden. Vestgavlen er som østgavlen, blot med et vindue placeret i gavltrekanten. Bagsiden er udformet som facaden. Teglhængt tag med en skorsten i gule sten. Skorstenen har sokkel og udkragning.

Bygningshistorie: Bager Jens Peter Møller lod i 1864 opføre et stuehus på denne grund. Huset bestod af seks fag og opførtes i grundmur med tegltag og med en skorsten af rå sten. Det har efter alt at dømme stået uændret siden opførelsen.

KLOKKESTRÆDE 2, matr.nr. 142a.

Fredet i klasse B

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og otte (ni) fag bindingsværk med heltag. Huset har kampestenssokkel. Facadens bindingsværk har fodrem og fyldtømmer. Spor af kraftige, gennemstukne bjælkeender 30-35 cm under de nuværende bjælker – med afskårne

bjælkeender. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tav. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Seks malede, torammede vinduer med små sprosser; over vinduerne en påmalet bue. Hovedindgangen i det midterste fag har en malet fyldingsdør med overvindue. Profileret dørindfatning med udskåret tungekant; et udvendigt trin. En malet fyldingsdør i det næstyderste fag mod vest. Den grundmurede vestgavl er vandskuret og hvid forneden. Et torammet vindue. Gavltrekanten har træbeklædning, vindsleder og et torammet vindue. Østgavlen står i bindingsværk med tagpapbeklædt gavltrekant, hvori et torammet vindue uden sprosser. Bagsiden er udformet som facaden. Stråttækt tag med halmdækket mønning. I tagryggen en skorsten i rød, blank mur med sokkel og udkragning. En tagskægskvist over hovedindgangen til gaden; kvisten har et torammet, småsprosset vindue.

Bygningshistorie: Denne bygnings svære egetømmer stammer muligvis fra gården, der i 1798 udflyttedes under navnet Brøndkær og som ifølge Jacob M. Hansens oplysning førhen lå heromkring. Bygningens nuværende fremtræden stammer dog tidligst fra begyndelsen af 1800-tallet, eftersom matrikelkortet fra 1812 gengiver et gavlvendt hus på grunden. Antagelig var det den nuværende bygning, der var genstand for forsikring ved ejendommens indtegnning i brandkassen i 1837. Huset var da otte fag langt, ni alen dybt, opført i ege- og fyrretømmer med klinede vægge og stråtag. Der var både beboelse, lo, stald og fårest i bygningen;

sidstnævnte indretninger må have været i husets vest-ende. Før 1848 var bygningen blevet udvidet med to fag; formentlig var der tale om tilføjelsen af et tofags sidehus i bindingsværk ved sydsiden af udhusdelen. Modsat dette sidehus opførtes omkring århundredskiftet en svinestald i cement ud til gaden; begge udhuse fjernedes tidligere i dette århundrede. I hovedtræk står bygningen således atter som ved opførelsen, om end i detaljer og indretning naturligvis noget ændret. Eksempelvis kan nævnes, at kvisten indtil omkring 1925 var forsynet med lemme.

KLOKKESTRÆDE 4, matr.nr. 143a.

Fredet i klasse B

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og 12 fag bindingsværk med vinkeltag. Huset har kampestenssokkel. Det tjærede bindingsværk har fodrem og fyldtømmer. Gennemstukne bjælkehoveder. Bjælkelaget er hævet 20-25 cm. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Hvide, vandskurede tavler. Malede, torammede vinduer med tværspisser. En malet fyldingsdør med overvindue. Dørindfatning med udskåret tungekant; to udvendige trin af cement. En revlehalvdør i det østlige yderfag. Vestgavlen er grundmuret, vandskuret og hvid. Bræddeklædte gavltrekanter med vindskeder. Den fine bagside har overkalket bindingsværk. Stråttækt tag med halmdækket mønning. I tagryggen en skorsten i gule sten. To tagskægskviste til gaden, den vestre over gangdøren, begge med lemme.

Bygningshistorie: Det er ikke muligt ved hjælp af det anvendte materiale at fastlægge husets opførelsesår, men bygningen er afsat på matrikelkortet fra 1812. Fra 1831, hvor Lars Rasmussen Smed lod ejendommen indtegne i brandkassen, kan vi følge forhuset som en 12 fag lang, stråttækt bindingsværksbygning, indrettet med otte fag til beboelse og fire fag til lo og stald m.m. Allerede tre år senere lod Lars Smed på ny ejendommen vurdere, hvorved forsikringssummen hævedes til noget over det dobbelte; som årsag anførtes »ombygninger og forbedringer«. Der må have været tale om en gennemgribende istandsættelse, og eftersom husets grundplan forblev uændret med en dybde på godt 9 alen, er det tænkeligt, at man ved denne lejlighed lod bjælkelaget hæve til den nuværende placering. Kælderen, der omtales første gang ved omforsikringen, kan også have været ny, og indretningen synes moderniseret med et køkken. Efter sigende blev tavlene til gaden nyopmuret i slutningen af forrige århundrede, og vestgavlen er før 1925 blevet omsat til grundmur. Den seneste større ombygning foretog nuværende ejer, fhv. vognmand Clemen Fisker, da han efter overtagelsen i 1925, af hensyn til staldens kommende anvendelse til hestestald, lod bjælkelaget hæve op til tagremmen i de fire udhusfag. Samtidig indsattes døren i facadens østre yderfag. Hoveddøren lukkes stadig med klinkfald, og dens udformning er i øvrigt karakteristisk for de ældre Nordby-døre. De to kviste ses også på ældre

Klokketårnet. (NM 1977).

fotos af bygningen. For få år siden fornyedes to fag vinduer til gaden med tro kopier af de hidtidige sprossevinduer, og sammenfattende kan man fastslå, at bygningens ydre i det væsentligste er forblevet uændret gennem de ca. 150 år, vi kan følge den. I en lang periode var der knyttet en smedie til ejendommen.

KLOKKETÅRNET, umatrikuleret. Fredet i klasse B

Bygningsbeskrivelse: Klokketårn anlagt på rund, brolagt plads, hævet lidt over det skrånende gadeniveau. Kvadratisk, næsten kubisk, kampestenssokkel, hvorover cylinderformet, muret, berappet og gulkalket tårn. Murværket er smykket med tre vandrette, ét skifte høje, bånd, der er rødmaledede. Det øverste bånd deler cylinderen i to halvdele, og de øvrige indgår som bemalede led i en aftrappet murstenssokkel. Blå, aftrappet hovedgesims med lodretstillede sparrekopper. I tårnets øvre del er fire gennembrydninger i murværket ud for klokken. Åbningerne er parvis afstemte: store rundbuede i syd og nord, mindre i øst og vest, alle med hvide smig og røde sålbænke. Taget, der er cementklædt, er formet som en lav kegle, hvorpå en vindfløj. På vestsiden af tårnet årstallet 1857.

Bygningshistorie: Klokketårnet er opført i løbet af månederne juli og august 1857 – i henhold til traditionen efter tegning af provst F.V.S. Jacobsen, daværende præst i Nordby; forbilledet skal være belgisk.

Lisegyden 3. (NM 1975).

Tårnet rejstes på umatrikuleret fællesjord, og finansieringen fandt sted ved frivillige bidrag. Christian Kornmaaler gengiver i sin bog byggeregnskabet, der opgjordes til 253 rigsdaler 3 mark 2 skilling. Heri var indbefattet omstøbning af gadeklokken, der hidtil havde været ophængt i en klokkestabel af træ. Før nævnte omstøbning bar klokken inskriptionen: »Denne Klokke haver Nordby Sognemænd ladet omstøbe 1699«; hermed fortøner dens historie sig. Bygningsværket er senest restaureret i 1973. Arbejdet blev forestået af muremester A. Egede Jensen, Tranebjerg, og udførtes med støtte fra Det særlige Bygningssyn.

LISEGYDEN 3, matr.nr. 140a

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og 11 fag bindingsværk med heltag. Huset har hvid, pudset sokkel. Bindingsværket har fodrem og fyldtømmer, bjælkeenderne er afskårne. Hvide tavle og rødt tømmer. Sugfjæl under tagudhængen. Malede, torammede vinduer med tværsprosser. En malet, tofløjet fyldingsdør med råglasruder i de øverste fyldinger. Profileret, malet indfatning og udvendige trin. Gavlen til Per Poulsensvej er grundmuret, vandskuret og hvid. To halvcirkulære jernsprossevinduer og et malet, tværsproset vindue i gavltrekanten. Vestgavlen har en grundmuret tilbygning i hele gavlens bredde. Tilbygningen har zinkbeklædt halvtag. Vestgavlens trekant er brædebeklædt. Bagsiden har samme farver og behandling som facaden. Gennemstukne bjælkeender. Stråttækt tag med en tagskægskvist over dørfaget til gaden. I tagryggen en skorsten med sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: I 1844 indtegnede Peder Pedersen ejendommen i brandkassen, men allerede på 1812-kortet er afsat en bygning på matriklen. Huset stod i 1844 i bindingsværk med brændte sten og stråtag og var på ti fag af 10½ alens dybde. Efter betydelige indvendige forbedringer og nye, grundmurede gavle i øst og vest blev bygningen 1864, da den ejedes af skrædder Jacob Pedersen, karakteriseret som »så god som ny«. Kort før århundredskiftet lod den daværende ejer, Hans Jensen Skrædder, den østre gavlnedrive og et fag føje til her. Den nye østgavl grundmurede og beklædtes med

Lygten 3, stuelængens vestfacade. (NM 1977).

tegl, i modsætning til resten af huset – af brandhensyn. Af samme grund blev vinduerne i den nye gavlned også ganske små. Siden da synes ingen større ombygninger at have fundet sted.

LYGTEN 3, matr.nr. 111. Fredet i klasse B

Bygningsbeskrivelse: Det tilbagetrukne forhus er i en etage og ni uregelmæssige fag bindingsværk. Bygningen har heltag. Bindingsværket består nogle steder af genanvendt tømmer. Facaden mod forhaven er i seks synlige bindingsværksfag med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Sugfjæl under tagudhængen. Sort tømmer og hvide tavle. Malede, torammede vinduer med småsprosser. En malet revledør. Flere af bjælkeenderne i bagsiden er afskårne, og fire fag har to underdøkke. Småsprossede vinduer. Syd gavlen er grundmuret forneden. Træbeklædt gavltrekant med vindskeider og et småsproset vindue. Forhuset har stråttækt tag med halmdækket mønning. En hvid skorsten i tagryggen; skorstenen har sokkel og udkrægning.

Ud for facadens nordligste fag er en grundmuret sidebygning i en etage med heltag. Langsiderne står vandskurede og hvide. Jernstaldvinduer. En sortmalet, tofløjet revleport i gavlen til gaden. Revleporten har dørfløj. Sortmalet, brædebeklædt gavltrekant med vindskeider, vandbræt og et lille, sproset vindue. Taget er stråttækt med halmdækket mønning.

Bygningshistorie: En kerne af dette bindingsværkshus går sandsynligvis tilbage til det på kortet 1812 markerede hus og er rimeligvis endnu ældre. Arkivalisk optræder bygningen første gang 1834. Den var da på 12 fag, 8¼ alen dyb, og var opført af bindingsværk med blandingsmur og tækket med strå, ejer var Michel Michelsen Kjær. I henhold til matrikelkortet fra 1882 havde bygningen sin nuværende udformning på dette tidspunkt, og sydgavlen står i dag grundmuret. Bortset herfra er bygningens ydre ikke væsentligt ændret.

Omkring midten af 1800-tallet blev en tilbygning opført ved det nordvestre hjørne, af samme materialer som stuehuset. Tilbygningen blev kort før 1940 ombygget i beton, med samme dimensioner som tidligere.

Lygten 4, Nordby Hovedgade 34. (NM 1975).

LYGTEN 4, matr.nr. 214

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og seks fag bindingsværk med heltag; bygningen er mod nord sammenbygget med nabohuset. Kampestenssokkel. Facadens bindingsværk har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavler. Fire malede, torammede vinduer med småsprosser. En malet fyldingsdør med ruder. Udskåret dørindfatning. Den frie sydgavl er i bindingsværk. Gavltrekanter er dækket med tagpap. Bagsiden er i fire synlige bindingsværksfag, resten er skjult af en udbygning. Taget er beklædt med cementtagsten. I tagryggen en skorsten i rød, blank mur med sokkel og udkragning.

Bygningshistorie: I 1848 forsikrede Jørgen Pedersen Puds et hus beliggende på det tidligere bystævne. Huset bestod af fem fag, var 7¼ alen dybt og opført i bindingsværk med klinede vægge og tækket med strå. Bygningen har altid været sammenbygget med nabohuset, matr.nr. 213. I begyndelsen af dette århundrede blev et fag tilføjet mod syd, rimeligvis i forbindelse med at stråtaget blev udskiftet med cementsten.

M. B. JENSENSVEJ 1, matr.nr. 157a.

»Lille Jens' hus«. Fredet i klasse B

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og fem fag bindingsværk med halvvalmet vinkeltag. Pudset sokkel. Facadens bindingsværk har to dokker i hvert fag. Fodrem og spor af gennemstukne bjælkeender. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavler. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Fire malede, torammede vinduer med småsprosser. En malet, tofløjet fyldingsdør med overvindue. To udvendige granittrin. Sydgavlen har bindingsværk og et torammet, småsprosset vindue øverst. Den grundmurede nordgavl har påmalet bindingsværk og træbeklædning foroven. Bagsiden er i bindingsværk, men dækkes af en udbygning på næsten 1½ fag. Stråtag med halmdækket mønning. I tagryggen en hvid skorsten med sokkel og udkragning. En tagskægskvist over indgangen fra gaden samt en kvist mod havesiden.

M. B. Jensensvej 1. (NM 1975).

Bygningshistorie: Et tidligere udhus, opført i 1830'erne, blev i 1854 udskilt til selvstændig matrikel fra ejendommen matr.nr. 156ab og overtaget af skolelærer Thomas Michelsen. I forbindelse hermed ombyggedes den hidtidige firfags bygning til det nuværende forhus, opført i eg og fyr med tavler af brændte sten og stråtag; dybden forblev uændret. Navnet »Lille Jens' hus« har bygningen fået efter Thomas Michelsens søn Jens, der overtog huset efter sin far. Større ændringer synes ikke at være sket med bygningen, før der ved slutningen af 1930'erne bliver sat et vindue ind i gadefacadens nordligste fag, formentlig i forbindelse med Bodil Manniches indretning af huset til traktørsted. I nyere tid er nordgavlen blevet grundmuret med påmalet bindingsværk, og havesidens tilbygning er opført i begyndelsen af 1960'erne. For omkring to år siden er en ny fyldingsdør i gammel stil indsat. Huset ejes nu af Samsø Spare- og Lånekasse.

M. B. JENSENSVEJ 3, matr.nr. 93b

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage med vinkeltag. Facaden er inddelt i otte fag bindingsværk og et bredt, grundmuret fag. En kampestenssokkel. Facadens bindingsværk har fodrem og fyldtømmer. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Sort tømmer og hvide, vandskurede tavler. Malede, torammede vinduer med småsprosser. En malet fyldingsdør med vindue i øverste felt. Dørindfatning med knægtbåren gesims. Udvendig trappe. Det nordlige yderfag, som er grundmuret eller skalmuret, har vandskuret, hvidt murværk med et lille jernstaldvindue. Den nordlige, grundmurede gavl er vandskuret og hvid. Den sydlige gavl er som nordgavlen. Bagsiden er i grundmur eller skalmur på nær de fire søndre fag. Taget er beklædt med bølgeeternit. I tagryggen er en skorsten i rød, blank mur med sokkel og udkragning. Over indgangen fra gaden en taskekvist, hvori vindue med råglasruder.

Bygningshistorie: Huset er opført i 1864 for Rasmus Beyer Kjeldsen. I tre af de ti fag blev indrettet udhus – rimeligvis som i dag i nordre ende – i de øvrige fag var beboelse og bødkerværksted. Det tidligere hus på grunden stod i 11 fag og to alen smallere end nybyg-

ningen. Omkring 1940 ændredes sydgavlen fra bindingsværk med bræddeovergavl til grundmur, og i slutningen af samme årti blev nordgavlen og de nordligste fags østside omsat i grundmur eller skalmur; muligvis er grundmuringen – eller skalmuringen – af vestsidens fem nordligste fag sket samtidig hermed. I slutningen af 1950'erne blev stråtaget med kvist over døren nedrevet og erstattet med det nuværende bølgeaternittag med en lille taskekvist sammesteds.

M. B. JENSENSVEJ 4, matr.nr. 96a

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og otte fag grundmur med vinkeltag. Bygningen har kælder. Pudset sokkel. Facaden står i rød, blank mur med en aftrappet hovedgesims. Malede dannebrogsvinduer med sprossede overrammer. Fladbuede stik og malede sålbænke. En listebeklædt hoveddør, som er behandlet med brun imprægneringsvædske, heri en rude. Udvendig trappe med jerngelænder. Den grundmurede sydgavl er berappet og rød. Gavltrekanten har et småsproset vindue og vindskeder. Den grundmurede nordgavl er i blank mur. Gavltrekanten er beklædt med tagpap, et småsproset vindue. Grundmuret bagside med et grundmuret udskud i fire fag. En fyldingsdør. Taget er beklædt med sort bølgeaternit. Skorsten i blank mur med sokkel og udkragning.

Bygningshistorie: Beboelsen på stedet er ligesom Hæderlighedsgyden 1 blevet indrettet i forbindelse med udflytningen af Hans Larsen Farvers gård i 1868. Datteren, Johanne Farver, overtog den udskilte matrikel og gårdens 7 fag lange, 9 alen dybe vestlænge, hidtil indrettet til stue, fårehus og port. Ved en nyvurdering foretaget i slutningen af 1870 for svigersønnen, Christian Smed, betegnes bygningen utvetydigt som stuehus, og forsikringssummen er blevet fordoblet i forhold til året før. Der var foretaget gennemgribende forbedringer, og bygningen stod herefter i otte fag bindingsværk, som den kendes fra ældre fotos. I slutningen af 1920'erne blev sydgavlen grundmuret, og 1930-31, samtidig med at den hidtidige lejer, Villads Jørgensen, overtog ejendommen, ombyggedes også nordgavl og facade. Der var tale om grundmuring og indsætning af de nuværende vinduer og en enkelt fyldingsdør med ruder i stedet for torammede sprossevinduer og en ældre fyldingsdør; døren er atter fornyet i 1976. Fagplaceringen forblev uændret i facaden, og også i gavlen tog man i første omgang hensyn til de eksisterende gennembrydninger i murværket; siden tilmuredes døren og vinduet blev flyttet. Bagsiden blev grundmuret og ombygget for samme ejer omkring 1940. Stråtaget, der var forsynet med en tagskægskvist over indgangen, blev udskiftet med den nuværende tagbeklædning i 1960'erne. De vedvarende ombygninger har efterhånden medført, at bygningen har ændret karakter.

M. B. JENSENSVEJ 6, matr.nr. 85

Bygningsbeskrivelse: Stuehuset med gavl til gaden udgør

M. B. Jensensvej 3. (NM 1975).

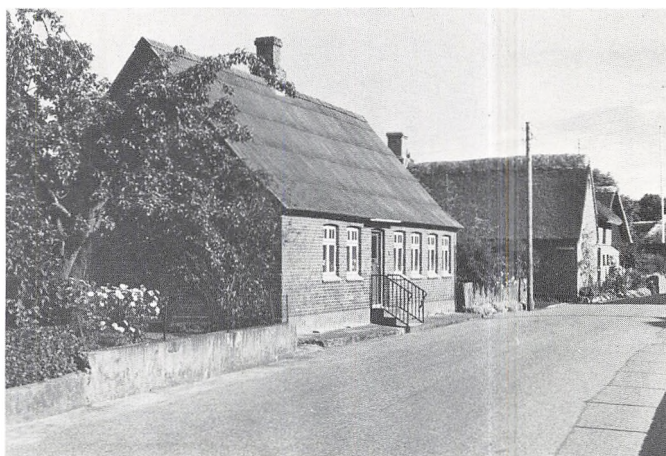
den nordre længe i et gårdanlæg. Bygningen er i 18 fag bindingsværk med vinkeltag. Gårdfacaden har delvis skjult kampestenssokkel. Bindingsværkets fyldtømmer er fjernet og bjælkehovederne er afskårne; genanvendte stolper. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Tjæret tømmer og vandskurede, hvide tavler. Nye, torammede vinduer uden sprosser. I det vestre yderfag en malet, tofløjet fyldingsdør med rude i hver fløj, i østre yderfag er en garage med tofløjet port. I havefacaden fremtræder de otte vestre fag bindingsværk som mod gårdspladsen, de øvrige fag er omsat i grundmur. Torammede vinduer med tværsprosser. Den grundmurede vestgavl står berappet og hvid; langs tagflugt en muret gesims. I gavltrekanten et malet, torammet vindue med små sprosser, i etagen et helrudet vindue. Taget er belagt med cementtagsten, dog med bølgeaternit over sammenbygningen med østre længe. Skorsten i blank mur og med sokkel og udkragning.

Den vestre længe, der ligger ud til gaden, er omsat i grundmur; dog ses mod gårdsiden endnu bindingsværksrester. Berappet, hvidt murværk. Den frie sydgavl har markeret gavlbjælke og vandret bræddebeklædning i gavltrekanten. Taget er til gaden beklædt med bølgeaternitplader og mod gården med strå.

Østlængen står grundmuret og hvid. Heltaget er beklædt med bølgeplader.

Søndre længe står dels i bindingsværk, dels omsat til grundmur. Den fri vestgavl er grundmuret, dog synlig

M. B. Jensensvej 4. (NM 1977).

M. B. Jensensvej 6, gården set fra sydvest. (NM 1975).

aftegning af gavlbjælken. Gavltrekannten har lodret bræddebeklædning i de øverste to tredjedele. Vinkeltaget er beklædt med eternit på nordfladen og med bølgeblek mod syd; en taskekvist mod gårdspladsen.

Bygningshistorie: Gårdanlægget kan følges i arkivalierne tilbage til ejendommens indtegnning i brandkassen i 1797, hvor bygningerne i Peder Michelsen Kræmmers firlængede gård beskrives som et stokværk, stråttækte, klinede vægge, og stolperne af eg og fyr. Omkring 1940 stod bygningerne endnu i bindingsværk overalt undtagen i de to gavle til gaden, og så vidt man kan skønne ud fra de mellemliggende taksationer foretoges ikke i de pågældende 150 år afgørende ændringer ved bygningsanlægget. Ikke desto mindre fortrængte tavlmurede af brændte sten gradvis de klinede vægge, og andre forbedringer kan også spores – jævnfør især søndre længe.

Stuehuset, der gennem hele perioden var indrettet i den nordre længe, optræder i de ældre arkivalier i en længde af 16 fag og en dybde på godt ni alen. Bygningen ses på fotos fra begyndelsen af dette århundrede traditionelt udformet, både hvad angår gårdfacade og det vestvendte gavlparti; sidstnævnte var forsynet med gavlnægte, som dog ikke lader sig nærmere bestemme på grundlag af nævnte foto. Stråtaget var afvalmet over hjørnet og gik i ét med taget over vestlængen. Omkring 1915 lod daværende ejer, Christian Peter Jensen, imidlertid vestgavlen opføre i grundmur og taget beklæde

M. B. Jensensvej 7, gården set fra sydøst. (NM 1975).

med cementsten. Og fra midten af dette århundrede og fremefter har gradvise ændringer med karakter af vedligeholdelse for alvor sat sig mærkbare spor i bygnings fremtræden. Dels er fyldtømmeret blevet fjernet, dels er havefacadens østre del blevet grundmuret; og i 1976 indsattes nye vinduer mod gårdsiden. Fyldingsdøren har førhen siddet i en anden ejendom. Tidligere var i øvrigt endnu en indgang med dobbeltdør nogenlunde midt for gårdfacaden.

Vestre længe var i 1797 i otte fag, 9½ alen dyb, indrettet til herberg, tørve- og fårehus samt port. Bygningen stod i det væsentligste uændret frem til omkring 1940, hvor længden afkortedes med ca. tre meter, da et tofags portrum i den søndre ende blev nedtaget. Om sætningen i grundmur fandt sted i 1960'erne.

Søndre længe, i 1797 beskrevet som 17 fag lang, 9 alen dyb, indrettet til stald, lo og lade, udvidedes med godt en meter i dybden mellem 1856 og 1921 – efter forsikringssummerne at dømme omkring 1870. Forandringen kan tænkes at have haft karakter af nyopførelse, om end eksempelvis bjælkelaget bærer præg af genanvendelse. Bygningens længde forblev uændret ca. 32 m frem til omkring 1940, hvor den afkortedes med ca. 12 m. Den derved nedbrudte vestgavl havde da stået ommuret i beton i en årrække – formentlig fra omkring århundredskiftet. I den tilbageblevne del er murværket for en stor del blevet omsat i grundmur i dette århundrede.

Østlængen, der fra slutningen af 1700-tallet beskrives som værende i ti fag, ti alen dyb, indrettet til stald, lo, lade og port, er i den seneste tid – omkring 1970 – blevet gennemgribende ændret, idet nuværende ejer, Regnar Holm, har ladet bygningen udvide med tre meter mod øst og nyopmure til denne side i betonsten. Gårdsiden grundmuredes så vidt vides i 1940'erne. En tidligere tofteport i søndre ende er nu lukket.

Stråtaget over udlængerne er næsten overalt udskiftet med bølgeeternit inden for de sidste 25-30 år; søndre længes sydside var dog forud blevet beklædt med pandeplader.

M. B. JENSENSVEJ 7, matr.nr. 58

Bygningsbeskrivelse: Firlænget gårdanlæg med beboelse i sydlængen. Den søndre længe er i en etage og indrettet til beboelse i de østlige fag og til stald i de vestre. Bygningen har vinkeltag. Gavlen til gaden er i bindingsværk med fyldtømmer og udskårne knægte. Sort tømmer og hvide, vandskurede tavlmure. Et storrudet vindue. Træbeklædt gavltrekannten med vindskeder og et torammet, småsproset vindue. Langsiden mod syd er i rød, blank mur. Beboelsesdelen er forsynet med indgangsfag samt fem fag nyere vinduer med stor rude og oplukkelig sideramme. Facaden mod gårdspladsen er i bindingsværk med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Sort tømmer og hvide, vandskurede tavlmure. En ny dør og termoruder. Taget er beklædt med bølgeeternit. En skorsten i rød, blank mur med sokkel og udkragning.

Længen til gaden er i en etage og otte fag bindingsværk med vinkeltag. Hvidkalket kampestenssokkel. Gadefacadens bindingsværk har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Hvide, vandskurede tavl og sort tømmer. Vinduer af forskellig type. Portrum i den nordre ende. En tjæret revleport med dørføj; døråbningen har buet overkant. Gavlen i portrummet har overkalket bindingsværk og en tjæret revledør med trænegler. Gårdsiden er ligeledes i bindingsværk. En tjæret revledør samt revleport; en fyldingsdør. Taget er beklædt med bølgeeternit.

Den nordre fløj er i en etage med trempel, grundmur og vinkeltag. Staldbygningens murværk er vandskuret og hvidt, herover rødmalet trempelbeklædning. Malede revleporte mod gårdspladsen. I den grundmurede gavl til gaden et jernstaldvindue forneden og et lille, rundt vindue i gavlspidsen. Taget er beklædt med cementtagsten.

Den vestre længe er i en etage og grundmur med vinkeltag. Portrum i søndre ende. Jernstaldvinduer i begge langsider. Taget er beklædt med cementtagsten.

Bygningshistorie: På matrikelkortet fra 1812 ser man, at gårdens længer tidligere bredte sig ned over den nuværende have mod syd; men omkring 1830 blev grundplanen omlagt til det eksisterende, firlængede anlæg.

Ved denne lejlighed lod daværende ejer, Rasmus Beyer, beboelsen flytte fra nordlængen til den nuværende beliggenhed i syd og indrette i en del af en ny 21 fag lang længe. Byggemåden var ege- og fyrretømmer, klinede vægge og stråtag; dybden angives til ti alen. Ni fag vestligst anvendtes til lo og lade, og de resterende 12 fag indrettedes til beboelse efter »almindelig bondebrug«. Før 1893 var tavlene blevet opmuret af brændte sten, men ellers stod bygningen i det væsentligste uændret til omkring midten af dette århundrede. Mindre ændringer i dør- og vinduesplaceringen i sydfacaden og østgavlen kan dog bevidnes ved hjælp af fotos fra tidligere i dette århundrede. Havefacaden blev, ifølge oplysning fra den nuværende ejer, Johannes Møller, grundmuret i 1962, og samtidig indsattes de nye vinduer i beboelsedelen. Senere i samme årti udskiftedes stråtaget med eternit, hvorved en traditionel kvist til gårdsiden blev sløjft. Mod gården er bindingsværket endnu bevaret, men i 1973 indsattes nye vinduer og ny dør.

Østlængen er gårdens ældste parti, og vi kan følge længen fra ejendommens indtegnning i brandkassen i 1798, hvor den optræder som en seks fag lang længe opført af ege- og fyrretømmer med klinede tavl; dybden angives til 8 alen. De fire fag var indrettet til herberg, kammer og tørvehus og de to fag til portrum med port. Siden er længden øget med nogle få fag, antagelig mod syd, hvor længen i øvrigt synes at være blevet tilpasset i forbindelse med det nye stuehus' opførelse omkring 1830. I dag er kun klinede tavl ind mod portrummet. Stråtaget udskiftedes med eternit i 1960'erne.

Nordlængen nyopførtes for Anders Gommesen om-

M. B. Jensensvej 9, østre længe. (NM 1975).

kring 1915 og har siden i det væsentligste stået uændret.

Vestre længe blev omkring år 1900 ommuret i cement i bagsiden i forbindelse med en dybdeudvidelse fra cirka fem til otte meter. I henhold til arkivalierne udskiftedes taget først nogle år senere fra strå til blik. Mod gården blev bygningen omsat i grundmur i slutningen af 1940'erne, og rimeligvis omlagdes taget til denne side samtidig fra strå til cementtagsten.

M. B. JENSENSVEJ 9, matr.nr. 84a

Bygningsbeskrivelse: En gård bestående af fire sammenbyggede længer, alle i en etage med heltag.

Stuehuset, som udgør den nordlige længe, er i ti synlige fag bindingsværk mod gårdspladsen. Kampestenssokkel. Gårdsiden har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavl. Malede, torammede vinduer med små sprosser på nær det østligste, som er tværsprosset; malede buestykker. En ny indgangsdør med udvendigt trin. Gavlen til gaden er grundmuret, vandskuret og hvid; synlig gavlbjælke. Træbeklædt gavltrekant. Bagsiden er i 13-14 fag bindingsværk. En del af bjælkeenderne er afskårne. Småsprossede, torammede vinduer. En malet fyldingsdør med overvindue og indfatning med knægtbåren gesims. Taget er beklædt med bølgeeternit. Ovenlysvinduer.

Staldlængen til gaden er næsten fuldstændig omsat i grundmur. Den grundmurede facade er pudset og hvid. Vinduer med lodret sprosse. En revledør i syd. I den nordre facadedel er en malet, tofløjet revleport med en dørføj. Bindingsværket er bevaret i portrummet. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavl. Til gaden er seks bjælkeender bevarede. Taget er beklædt med bølgeeternit.

Den søndre længe er grundmuret. Mod gårdspladsen er jernstaldvinduer. Taget er beklædt med zinkplader på søndre tagflade og med bølgeeternit mod gården.

Den vestre længe er dels i grundmur, dels i bindingsværk. Taget er beklædt med bølgeeternit; mod vest er trempel.

Bygningshistorie: Gårdanlæggets form kan genkendes

M.B. Jensensvej 9, stuehusets gårdfacade. (NM 1975).

på matrikelkortet fra 1812, og ved ejendommens indtegnning i brandforsikringen i 1798 var stuehuset, som nu, indrettet i den nordre længe. Mellem 1850 og 70 udviste daværende ejer, Jens Sørensen Kræmmer, en voldsom byggeaktivitet, hvorved samtlige længer, bortset fra sydlængen, blev nyopført eller gennemgribende ombygget.

Stuehuset stammer således i sin nuværende form fra en gennemgribende ombygning i 1855, hvorved dybden udvidedes fra ca. ni til ti alen, og hvor en korsstue til havesiden blev nedlagt. Byggematerialerne var dog uforandret ege- og fyrretømmer samt blandingsmur og stråtag; tavlenes ændring fra klining til blandingsmur var for en del sket allerede i 1840'erne.

I 1850 var den lange vestlænge blevet nyvurderet, da »huset havde været nedbrudt og igen af nyt var opført«. Også denne bygning udvidedes med ca. en alen – fra 8½ til 9¼ – i dybden, mens byggemåde og længde, ca. 30 m, forblev uforandret.

Og endelig steg forsikringssummen for østre længe til over det dobbelte i 1868, da denne længe nyopførtes to alen dybere end hidtil. Desuden synes længden at være blevet forøget med tre fag; formentlig på søndre længes bekostning, eftersom denne længe, der i arkivalierne optræder i en uforandret dybde, på et tidspunkt mellem 1855 og 1889 var blevet afskåret med to-tre fag. I øvrigt blev en del af gården, omfattende østre længe – bortset fra porten – og tre fag af søndre længe, udskilt til selvstændig matrikel for Clemmen Foged Kræmmer, en søn i gården, i en periode omkring århundredskiftet – efter arkivalierne at dømme mellem 1889 og 1917. En beboelse med kælder indrettedes i den østre længe. Byggemåden ændredes dog, efter nuværende ejers udsagn, først omkring 1920, da Søren Peter Foged lod gårdsiderne i de nævnte længer nyopmure i ½-stensmur med indvendige støttepiller.

Derefter stod gården uforandret i en tid; men fra nuværende ejer Poul Weinreichs overtagelse synes billedet fra forrige århundrede af periodisk byggeaktivitet at have gentaget sig, idet der inden for de seneste 20 år er foretaget afgørende forandringer ved samtlige længer.

For stuehusets vedkommende er ændringen dog be-

M.B. Jensensvej 10. (NM 1977).

grænset til udskiftning af stråtaget, med kvist til gården, med det nuværende eternittag i 1965. En mindre ombygning af stuehuset var endvidere sket, da østfagene i havefacaden rettedes ud i lige byggelinie med de øvrige fag i 1918 – efter delvis nedrivning af et nord for liggende, ombygget tørve- og pakhus – jævnfør M.B. Jensensvej 11.

Hvad avlsbygningerne angår, grundmuredes bagsiden af søndre længe i begyndelsen af 1960'erne, nogenlunde samtidig med at et tidligere portfag i vestlængens gårdside blev udmuret. I slutningen af 60'erne foretoges en større ombygning af vestlængen, der nyopmuredes i grundmur i vest og nord i forbindelse med en dybdeudvidelse på fire meter. Endelig fulgte i 1974 grundmuringen af østre længes gadeside. Der er anvendt beton til det nye murværk. Sideløbende udskiftedes gårdens hidtidige stråtag med tagplader; på den søndre længe var udskiftningen allerede påbegyndt tidligere i århundredet. For størsteparten skete tagomlægningen – efter fotos at dømme – mellem 1964 og 69.

For få år siden opførtes en større staldbygning i beton ved gårdanlæggets nordvestre hjørne.

M.B. JENSENSVEJ 10, matr.nr. 94

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og otte fag, heraf de syv fag i bindingsværk og det sydligste i grundmur. Bygningen har heltag. Facadens bindingsværk har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Sugfjæl under tagudhænget. Hvide tavl og sort tømmer. Malede, torammede vinduer med småsprosser; over vinduerne en påmalet bue. En malet fyldingsdør med ruder i øverste fyldinger. Den grundmurede sydgavl er vandskuret og hvid med vinduer af forskellige type og en revlehalvdør. Bagsiden har bindingsværk som facaden. Småsprossede vinduer i de nordre fag, i det sydlige yderfag er to jernstaldvinduer. Stråtekt tag med en skorsten i rød, blank mur.

Bygningshistorie: Forhuset udgør den resterende del af et 13 fag langt stuehus i en ældre gård, som i 1879 udflyttedes af daværende ejer, Mikkil Madsen Thunbo. Ved indtegnningen i brandkassen i 1818 var beboelsen ligeledes indrettet i vestlængen, der da stod i egebindingsværk og med klinede tavl. I 1862 fremgår det

M. B. Jensensvej 11. (NM 1977).

af en taksationsforretning, at egetømmeret var trængt noget tilbage af fyr, og at væggene var forbedrede med murede tavler af rå eller brændte sten. Bygningen var forsynet med 9½ fag vinduer med små ruder og beskrives i øvrigt som »så god som ny og vel vedligeholdt«. Inden for en overskuelig årrække afkortedes huset mærkbart. Omkring 1870 blev de to nordre fag solgt fra og nedrevet i forbindelse med regulering af skellet ind til nabomatriklen, nr. 57 – se denne – og mod syd blev to fag port og to fag tørvehus nedtaget i forbindelse med ovennævnte udflytning i 1879. Den tilbageblevne beboelse stod herefter i syv fag frem til begyndelsen af dette århundrede (ifølge fotos mellem 1911 og 1938), hvor det nuværende sydfag tilføjedes. I første omgang grundmurede gavlen kun i stueetagen, men før 1954 var også den hidtil bræddeklædte gavltrekant blevet grundmuret; omkring 1960 flyttedes sydfagets vindue fra facaden til gavlen. Den nuværende dør ses også på et foto fra 1954, og minder, hvad fyldingerne angår, noget om den tidligere dør, som sad i en indfatning med knægtbåren gesims. Stråtaget blev nylagt i 1975.

M. B. JENSENSVEJ 11, matr.nr. 103b

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og fem fag bindingsværk med heltag. Kampestenssokkel. Facadens bindingsværk har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Sugfjæl under tagudhænget. Sort tømmer og røde tavler. Nye, torammede vinduer med små sprosser. Et lille vindue i det nordlige yderfag. En malet fyldingsdør med overvindue og indfatning med knægtbåren gesims, kampestenstrin. Den grundmurede sydgavl er vandskuret og rød. Gavltrekanten har vindskeider og bræddebeklædning. Et enkeltrammet og småsprossede vindue i gavltrekanten. Nordgavlen står i bindingsværk med skråbånd i yderfagene. En bræddelam over gavlbjælken. Gavltrekanten har vindskeider, træbeklædning og et vindue. Bagsiden har bindingsværk som forsiden. Samme farver og behandling. Småsprossede vinduer. Stråttækt tag med halmdækket mønning. I tagryggen en rødkalket skorsten med sokkel og udkragning.

Bygningshistorie: Det lille forhus står som resultatet af

gradvis ombygning af og tilbygning til et oprindeligt tørve- og pakhus, der hørte til gården M. B. Jensensvej 9 og var opført tæt op til stuehusets østre ende. I 1846 assureredes denne bygning for første gang som selvstændig ejendom, tilhørende husmand Rasmus Bertelsen og indrettet til såvel beboelse som lo, stald, fære- og tørvehus. Bygningen beskrives som otte fag lang, ti alen dyb, opført af fyrretømmer med klinede vægge og stråtag – en ydre udformning, som den havde fået mellem 1823 og 1840. Omkring midten af 1850'erne tilbyggedes tre fag i nord, under de to indrettedes kælder. Murværket beskrives nu som blandingsmur, og staldindretningen er nedlagt. Den 12. november 1856 afholdtes taksationsforretning på grund af nævnte tilbygning og husets deling i to beboelser. Den hidtidige ejer beholdt de seks søndre fag, mens de fem nordre overgik til Peder Christensen Thuse. Efter sigende blev den søndre bolig nedbrudt i 1918, hvorved sydgavlen i den tilbageblevne halvdel frilagdes og beklædtes med brædder; omkring 1950 grundmurede gavlen.

M. B. JENSENSVEJ 12, matr.nr. 57

Bygningsbeskrivelse: Firlænget gård med beboelse i den nordlige længe.

Bindingsværksstuehuset er i en etage og 13 synlige fag mod gårdspladsen. Bygningen har vinkeltag. Bindingsværk mod gården med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkehoveder. Sort tømmer og hvide, vandskurede tavler. Torammede og småsprossede vinduer. En ny, umalet dør med siderude. Bagsiden står dels i bindingsværk – ca. 11 fag – og dels i grundmur. Taget er belagt med bølgeeternit; et mindre parti mod nord er stråttækt.

Mod nord et sidehus sammenbygget med stuehuset og beliggende ud til M. B. Jensensvej. Bygningen er i en etage og tre fag bindingsværk. To fag torammede, småsprossede vinduer. Nordgavl og bagside i grundmur; gavltrekanten er træbeklædt. Heltaget er beklædt med bølgeeternit.

Den vestre længe, som ligger ud til M. B. Jensensvej, er i en etage og ni-ti fag bindingsværk, heraf to fag

M. B. Jensensvej 12, stuehusets havefacade. (NM 1977).

M. B. Jensensvej 12, gården set fra sydvest. (NM 1976).

portrum. Bygningen har vinkeltag. Pudset sokkel. Gadesidens bindingsværk har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkehoveder; styrtrumskonstruktion. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Sort tømmer og hvide, vandskurede tav. Småsprossede vinduer og to små vinduer. Den maledede, tofløjede revleport har dør i den ene side; døråbning med svejftet overkant. Portrummet har bindingsværk i begge sider og lerklinede tav. I sydvæggen en fin, dekoreret dør, som fører ind til værkstedet. Gårdsiden har bindingsværk som facaden. En tjæret revledør og en tjæret revlehalvdør. To småsprossede vinduer. I nogle af tavlene er lersten. På et tømmerstykke over porten er en inskription: SCS / A° 1774 blev dette Huus bygt KIDH den Vester Ende af Stuehuset / og det Nøre med-bygt 1769 og det Syndere bygt 1766 / ASD. Taget er beklædt med bølgeeternit, en del af tagfladen mod gården er dog stråtak.

Den søndre længe er i en etage og 13 synlige bindingsværksfag mod gårdspladsen. Bygningen har vinkeltag. Gårdsiden er dels grundmuret og dels i bindingsværk uden fyldtømmer. De fleste bjælkeender er afskårne. Hvidkalket mur og bindingsværk. Jernstaldvinduer, to tjærede revledøre og en tjæret, tofløjet revleport. Den søndre langsideside er i bindingsværk. Hvide, vandskurede tav og sort tømmer. Taget er beklædt med bølgeplader.

Den østre længe er i en etage, grundmuret og med eternitkældet heltag. Portrum i nordre ende med tofløjet revleport i østsiden.

Bygningshistorie: Gårdanlægget, det nordligste i byen, fremtræder i hovedtræk uforandret – med beboelse i nordlængen – fra den ældste beskrivelse ved indtegnning i brandforsikringen i 1798 og til i dag.

Omkring 15 fag i stuehusets vestre ende har gennem den periode, vi kan følge bygningen, været indrettet til beboelse. Endvidere omtales i 1798 en tofags korsstue, der dog tilsyneladende sløjfedes før 1812-matrikelkortets udarbejdelse. I stuehuslængens østre ende var indrettet stald, lo og lignende; denne opdeling gør sig stadig gældende. Bygningsdybden angives i arkivmaterialet til 8½-9 alen, mens længden varierer fra 22 til 26 fag. En datering af stuehuset lader sig ikke fastslå ud fra brandforsikringsarkivalierne, men inskriptionen 17

SCS KIDH 69, der ses på en tidligere skorstenshammer, nu indfældet i en stolpe i stalden, peger – sammenholdt med teksten »den Vester Ende af Stuehuset / og det Nøre med-bygt 1769« – på, at nævnte årstal var opførelsesåret eller tidspunktet for en gennemgribende udbygning og istandsættelse af den eksisterende bebyggelse. Springende nummerering i synlige tømmermærker i bagsidens bindingsværk tyder på gradvis udbygning eller ombygning med genanvendelse af stolpetømmer. Søren Christensen (SCS) havde få år forinden ægtet Kirsten Jørgensdatter (KIDH), der sad som enke i gården, og det er tænkeligt, at han selv som skipper sejlen på Norge har hjemført tømmer til sin byggeaktivitet på ejendommen. Bygningens ydre er ikke afgørende ændret gennem tiden, men den gradvise udskiftning af stråtaget med bølgeeternit inden for de sidste tyve år – og i forbindelse dermed nedtagningen af de to kviste mod gården – har uundgåeligt ændret helhedsindtrykket af bygningens fremtræden. Mindre indgreb, såsom fjernelsen af de for egnen karakteristiske gavlknægte, hvoraf to eksemplarer endnu ses på et foto af vestgavlen fra 1930, samt udskiftningen af den tidligere tofløjede fyldingsdør med den nuværende moderne dør, virker i samme retning. Til gengæld kan man fremhæve, at et andet, efterhånden sjældent, karakteristikon ved de ældre bindingsværksstuehuse endnu kan ses her, nemlig havesidens beskedne udformning med få, uregelmæssigt placerede vinduer. Et træk fra dengang de faste sengesteder langs ydervæggen fordrede vinduesløse flader; efter sigende er der dog i tidens løb flyttet om på vinduerne. Den østre del af havesiden blev omsat i grundmur omkring 1915.

Udbygningen i tre fag nord for stuehusets vestgavl optræder i arkivalierne fra 1798 som indrettet til tørvehus. I begyndelsen af århundredet blev østsiden grundmuret, og i slutningen af 1960'erne nyopmuredes nordgavlen i betonsten i forbindelse med fløjens indretning til beboelse.

Den vestre længe er ifølge indskriften på »porttavlen« opført for Søren Christensen i 1774. I beskrivelsen fra 1798 optræder bygningen i en længde af otte fag, lig 22 alen, og i en dybde på 11 alen, indrettet til lo, lade, portrum og pakhus; over de to fag var loft. Forsikrings-

M. B. Jensensvej 12, stuehusets gårdfacade. (NM 1976).

summen pr. fag lå en del over de øvrige udlængers, men denne bygning var også dybere og højere, og byggematerialerne, blandt andet det meget svære bjælkelag, var antagelig nye. Det søndre fag, der er lidt bredere end de øvrige, tilføjedes omkring 1870, jævnt før nedenfor; gavlen genopførtes med tavlene i lersten.

Søndre længes bygningshistorie er knyttet til en regulering af skellinien ind til nabomatriklen nr. 94. Indtil omkring 1870 var arealet bebygget med tre fire-fags udhuse, hvoraf det vestligste henhørte under matrikel nr. 94, således som det er markeret på matrikelkortet fra 1812. Passagen langs matrikelskellet anvendtes, efter fhv. gårdejer Tønnes Møllers udsagn, som adgang for beboerne på nr. 94 til den nu tilkastede brønd på gårdspladsen i nr. 57. Imidlertid erhvervede Lars Kræmmer Rasmussen hele arealet, så søndre længe kunne udbygges og rettes ind og således medvirke til ejendommens nu godt hundredårige fremtræden som firlænget, lukket gårdanlæg. Tømmerets uensartethed og præg af genbrug harmonerer med arkivaliernes belysning af længens tilblivelseshistorie. I nyere tid er en del af gårdsiden blevet grundmuret og en del fyldtømmer fjernet.

Østre længe fik i det væsentligste sin nuværende fremtræden ved en større ombygning foretaget for Tønnes Møller i 1920'erne, hvor dybden udvidedes med ca. 2 m, og hvor den hidtidige bindingsværksbagside omsattes til grundmur. Først i sidste halvdel af 40'erne grundmurede gårdsiden.

Stråtaget er over størsteparten af tagarealet over udlængerne udskiftet med eternittag i nyere tid. Senest – indenfor det sidste års tid – er udskiftningen sket på søndre længes gårdside, hvorved en vestligt placeret tagskægskvist med luge er blevet fjernet.

M. B. JENSENSVEJ 13, matr.nr. 158

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage, ca. tolv uregelmæssige fag til gaden, med vinkeltag. De ni søndre fag er i bindingsværk med fodrem og fyldtømmer. Afskårne bjælkehoveder. Brunt tømmer og gule, vand-skurede tavler. I det søndre yderfag er en malet, tofløjet revleport. De følgende fag er indrettet til beboelse. Seks

M. B. Jensensvej 13, forhuset. (NM 1977).

Maren Findsgyde 4 – 2. (NM 1977).

malede, torammede vinduer med tværsprosser; påmalede buer. En malet fyldingsdør med ruder. En malet revlehalvdør. De nordligste fag er grundmurede. Pudset sokkel og gul, blank mur. Tre jernstaldvinduer. Grundmuret sydgavl med træbeklædt gavltrekant. Et torammet vindue i gavltrekanten. Nordgavlen har et grundmuret udskud med zinkpladetag. Gavltrekanten er beklædt med tagpap. Bagsiden er grundmuret; murværk i gule, blanke sten. Tværsprossede vinduer. Taget er beklædt med bølgeeternit, på nær den østlige tagflade over beboelsen, som er stråtækt. En tagskægskvist med luge med lille vindue over gadedøren. Skorstens med sokkel og udkrægning.

Til bagsiden er bygget en sidelænge i en grundmuret etage med trempelkonstruktion og vinkeltag. Gule, vand-skurede murflader og rødt træværk. Taget er beklædt med cementtagsten.

Bygningshistorie: Ejendommen blev første gang forsikret i 1840, hvor den tilhørte Michel Michelsen Kjær, og hvor grunden var bebygget med et 11 fag langt, 10¼ alen dybt bindingsværksforhus. Bygningen var opført af ege- og fyrretømmer, dels med murede tavler af brændte sten, dels med klinede, og stråtækt. Indretningen omfattede såvel beboelse som tørvehus, lo og stald. Det blandede murværk tyder på, at bygningen allerede da var under forandring, og flere ombygninger og forbedringer er foretaget siden hen, uden at det er muligt i detaljer at gøre rede herfor. Til gaden fremtræder beboelsedelen – syv fag – endnu i bindingsværk, mens gårdsiden, så vidt det har kunnet oplyses, blev grundmuret omkring 1930. Stalden i de nordre fag blev grundmuret omkring midten af dette århundrede. Før 1960 blev der lagt eternittag til gården, og indenfor de seneste år er staldens stråtag, hvori var opsat en kvist til gaden, blevet beklædt med samme materiale. Vognporten i bygningens søndre ende tilføjedes omkring århundredskiftet; den nye gavl opførtes i cement.

Staldlængen ud til Vestre Ringvej er opført tidligere i dette århundrede for møller Vilh. Christiansen.

MAREN FINDSGYDE 2 og 4, matr.nr. 156a og 156b

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og 11 fag bin-

Maren Findsgyde 6. (NM 1977).

dingsværk med vinkeltag. Bygningen er delt i to beboelser. Pudset sokkel. Facaden har tjæret tømmer og tavln i rød, blank mur. Stolperne har spor af gennemstukne bjælkeender. Sugfjæl under tagudhænget. De fem østligste fag har dannebrogsvinduer, de øvrige vinduesfag har store ruder. To fyldingsdøre med ruder. Den østre gavln er i rød, blank mur. Den grundmurede vestgavl er malet rød. Til vestgavlen er bygget et udhus med halvtag. Et trerammet og tværsproset vindue i gavltrekanten. Den østre del af bagsidens bindingsværk er gulmalet. Stråttækt tag med halmdækket mønning. Tagfladen til gaden brydes af en gavlkvist, som er beklædt med profilbrædder og har stråttækte tagflader. I kvisten er en stor rude. Mod haven er ligeledes en kvist. I tagryggens østre del er en skorsten i blank mur. Et ovenlysvindue i tagfladen til gaden.

Bygningshistorie: Huset er opført før 1814, hvor det udgjorde en matrikel og ejedes af Jens Jensen Snedker. Knap hundrede år senere deltes grund og hus i to matrikler: 156a – Maren Findsgyde 2 – og 156b – Maren Findsgyde 4. I begyndelsen af 1800-tallet bestod bindingsværkshuset af ti fag på ti alens dybde, opført i blandingsmur og tækket med strå. Huset har beholdt denne dybde til i dag, længden derimod er blevet ændret nogle gange: 1834 kom et fag til, ca. ti år senere endnu tre, så bygningen i 1848 regnedes i 14 fag. Denne sidste forlængelse, der skete, mens Andreas Nielsen var ejer, strakte sig formentlig mod øst. Er dette tilfældet, må den ifølge kortmaterialet være fjernet før 1882; det kan dog ikke udelukkes, at der har været tale om en udvidelse mod haven. På et fotografi fra omkring 1910 ser man, at tavlene på dette tidspunkt var af brændte sten, den gamle kvist fandtes stadig over døren i femte fag fra vest, og begge gavle var grundmurede. I husets østre del var en købmandshandel, og nogle år senere indrettedes et skrædderværksted i husets vestende. Engang i 1920'erne blev den gamle kvist nedrevet og den nuværende opsat; dennes store, sproseløse rude er dog først indsat i midten af 1970'erne.

MAREN FINDSGYDE 6, matr.nr. 155b

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og ni fag bin-

dingsværk med vinkeltag. Huset har hvid kampestens-sokkel. Facadens bindingsværk har fodrem og fyldtømmer. De fire østlige fag har gennemstukne bjælkeender; de øvrige fag har afskårne bjælkeender. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavln. Fire malede, torammede vinduer med småsprosser, et enrammet med småsprosser og to torammede uden sprosser. En fyldingsdør, som er malet og har vindue i øverste felt. En nyere dør med rude. Udvendige trin til begge indgange. Den grundmurede østgavl er vandskuret og hvid. Træbeklædt gavltrekant med vindskeider. Et enrammet og småsproset vindue, samt et lille, tophængt vindue forneden. Et enrammet og småsproset vindue i gavltrekanten. Vestgavlen er i bindingsværk. Træbeklædt gavltrekant. Bagsidens østre fag har overpudset bindingsværk uden gennemstukne bjælkeender. De øvrige seks fag, der er dybere, har gennemstukne bjælkeender. Småsprossede vinduer. Taget er beklædt med bølgeplader. I tagryggen en skorsten i rød, blank mur med sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: Huset findes markeret på matrikelkortet fra 1812 og takseres første gang i 1814. Det var en bindingsværksbygning på 11 fag, ni alen dyb, med klinede vægge og stråtag. Omkring tyve år senere lod ejeren, Clemmen Rasmussen Printz, huset væsentligt forbedre: tavlene sattes om i brændte sten, der blev lagt loft over otte fag, og en kælder indrettedes. Da Rasmus Michael Gommesen havde overtaget huset, lod han det forbedre indvendig i midten af 1860'erne, hvorved en høkerhandel blev indrettet i en del af ejendommen. Inden for de næste tyve år gjordes husets seks vestligste fag en alen dybere, en situation, der ikke er oplyst i brandtaksationerne, men som fremgår af 1882-kortet. Omkring 1920 blev bygningens to østlige fag nedrevet og østgavlen omsat i grundmur. Bortset fra, at det gamle stråtag i midten af 1950'erne blev udskiftet med det nuværende, er der ingen større ændringer sket med huset i nyere tid.

MAREN FINDSGYDE 8, matr.nr. 154c

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og otte fag bindingsværk med heltag. Facadens bindingsværk har

Maren Findsgyde 8. (NM 1975).

gennemstukne bjælkehoveder, fodrem og fyldtømmer. Hvid kampestenssokkel, hvide tavl og sort tømmer. Det ydre, vestre fag er et smigfag. Malede, torammede og småsprossede vinduer, hvorover påmalede buer. Fyldingsdøren har stor rude og over døren en tag-skægskvist med et lille, sprosset vindue. Den vestre gavl er grundmuret, berappet og hvid. Sorte vindske-der. I gavltrekanten et torammet vindue og i undergavlen et trerammet vindue, begge er småsprossede. Østgavlen, ligeledes i grundmur, har samme farve og behandling som vestgavlen. Et torammet, småsprosset vindue i gavltrekanten. Bagsiden har udformning som facaden. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Stråtagt tag. I tagryggen en skorsten i blank mur med sokkel og udkrøgning.

Bygningshistorie: Huset, der er opført før 1795, udgjorde indtil midten af 1800-tallet stuehuset i en ejendom, der tillige omfattede det nuværende Maren Findsgyde 10. Begge længer indgik i øvrigt førhen i en ældre gård, der nedlagdes kort før udskiftningen i 1797. I slutningen af 1700-tallet var huset 19½ alen langt, inddelt i syv fag og 9¼ alen bredt, opført af bindingsværk med lerklinede vægge og stråtag. Først omkring hundrede år senere, ved brandtaksationen i 1897, giver arkivmaterialet igen oplysninger om bygningen. Huset er da på otte fag, og bindingsværket har tavl af brændte sten. Bygningen havde altså ved århundredskiftet, da Karl Martin Fisker var ejer, sin nuværende udformning med undtagelse af vestgavlens skrå afskæring, der fandt sted i begyndelsen af 1930'erne i forbindelse med forbedringen af vejen mod Ballebjerg.

MAREN FINDSGYDE 10, matr.nr. 154b

Bygningsbeskrivelse: Forhuset, som ligger tilbagetrukket fra gaden, er i en etage og seks fag bindingsværk med vinkeltag. Den vestre langside er omsat i grundmur (muligvis skalmur). Hvide, vandskurede tavl og påmalet, sort tømmer. Malede, torammede tværsprossede vinduer. En malet fyldingsdør med ruder. En gavlkvist i grundmur med påmalet bindingsværk. Trerammet, tværsprosset vindue. Den østre langside har bindingsværk med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Hvide tavl og sort tømmer. Malede, torammede og småsprossede vinduer. Nordgavlen har en lav, grundmuret tilbygning. Sydgavlen er grundmuret fornedet og i bindingsværk op til gavltrekanten. Træbeklædt trekant med vindue. Tagbeklædning af bølgeplader. En skorsten i rød, blank mur med sokkel og udkrøgning.

Bygningshistorie: Huset udgjorde 1795 vestre længe i en ældre gård – jævnfør Maren Findsgyde 8. Bygningen, der indeholdt bryggers, lo og stald, var på otte fag, 24¼ alen lang og 9¾ alen bred, og var opført af lerklinet bindingsværk med stråtag. Ved 1800-tallets midte blev nærværende ejendom udskilt til selvstændig matrikel og overtaget af Christen Knudsen Tolder. I forbindelse med husets indretning til stuehus iværksat-

Maren Findsgyde 10, østfacaden. (NM 1975).

tes en række ændringer, hvorved bygningen forkortedes til seks fag, og tavlene forbedredes til blandingsmur af brændte sten og kampesten. Endnu 1862 omtales huset som sammenbygget med Maren Findsgyde 8; men 1871 nævnes det, at der er ¾ alen imellem dem. Kort før slutningen af forrige århundrede blev vestfacaden og sydgavlen omsat i beton, jævnfør årstallet 1895, der læses under pudsen på sydgavlen; muligvis drejer det sig dog kun om en skalmuring. Da Johannes Jensen i midten af 1940'erne overtog huset, flyttede han den gamle indgangsdør fra husets østside (tredje fag fra nord) om til vestsiden. I begyndelsen af 1950'erne blev den grundmurede tilbygning mod nord opført; desuden blev stråtaget nedtaget og bølgeplader oplagt i stedet. Kvisten over den oprindelige indgangsdør blev sløjfet ved samme lejlighed, og i stedet opførtes gavlkvisten mod vest i letbeton. Hele vestfacaden fik påmalet »bindingsværk« omkring 1970.

MOLBOENS BAKKE 5, matr.nr. 133a

Bygningsbeskrivelse: Vinkelbebyggelse med beboelse til gaden. Stuehuset er i en etage og syv fag bindingsværk i nord samt to-tre grundmurede udhusfag i syd. Bygningen har vinkeltag. Hvid kampestenssokkel. Facadens bindingsværk har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavl. I

Molboens Bakke 5, forhuset. (NM 1975).

Molboens Bakke 6, forhuset. (NM 1975).

beboelsesafsnittet er placeret fem malede, torammede vinduer og en malet fyldingsdør med overvindue og et udvendigt trin. Dørindfatning med tungeudskæring. Det grundmurede facadeafsnit er vandskuret og hvidt. Et enrammet og småsproset vindue samt et jernstaldvindue. En revlehalvdør. De grundmurede gavle er vandskurede og hvide. Træbeklædte gavltrekanter. Sydgavlen har to enkeltrammede vinduer og en revledør. Bagsiden er i grundmur. Forskellige vinduer. En ny tofløjet dør med ruder. Forhusets tag er belagt med cementtagsten i nord og tækket med strå i syd. En hvid skorsten med sokkel og udkrægning. En tagskægskvist til gaden i udhusdelen; kvisten har et lille vindue.

Sidebygningen er i en etage, grundmur med vinkeltag. Den korte sidelænge har hvide, pudse facader og gavl med træbeklædt gavltrekanter. Taget er stråtag.

Bygningshistorie: Forhuset kan føres tilbage til 1834, hvor det første gang optræder i brandforsikringsarkivalierne. Det daværende hus, som muligvis er ældre, ejedes af Jørgen Sørensen Hjulmand og beskrives som et ti fag langt bindingsværkshus opført af ege- og fyrretømmer, klinede vægge og stråtag. Det var indrettet til værelser, bryggers, lo og stald samt tørve- og fårehus. I 1865, hvor ejendommen var overgået til Villads Jensen Farver, var de klinede vægge blevet udskiftet til en blandingsmur af rå og brændte sten, og huset omtales som »så godt som nyt, vel vedligeholdt«. I dette århundrede er bygningen undergået forskellige foran-

Molboens Bakke 8, gården set fra sydøst. (NM 1975).

dringer, blandt andet er den søndre del, tre fag, der blev anvendt til stald, omsat til grundmur (ca. 1918). Endvidere er det tidligere stråtag på bygningens nordre halvdel udskiftet med cementtagsten (efter 1945). Vinduerne er også skiftet ud, idet der i 1865 omtales »ti fag vinduer med små ruder«.

Sidebygningen, der formentlig er opført i begyndelsen af dette århundrede, var oprindelig indrettet til stald, men er i de seneste år blevet ombygget til beboelse.

MOLBOENS BAKKE 6, matr.nr. 60

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og ti fag bindingsværk med vinkeltag. Bygningen har kampestenssokkel. Facadens bindingsværk har fodrem og fyldtømmer. Afskærne bjælkeender. Udhænget har sugfjæl. Brunt tømmer og gulkalkede tavler. Syv torammede, småsprossede vinduer. Et enkeltrammede af samme type. En malet fyldingsdør med ruder. Udvendigt trin. Døråbningen har profileret indramning. En blændet dør, foroven erstattet af et vindue og fornedet beklædt med vandrette brædder. En revledør i det nordlige yderfag. Den søndre, grund- og skalmurede gavl er pudset og gul. Træbeklædt gavltrekanter med to torammede, småsprossede vinduer. Tagudhænget har vindskeder. Den nordre gavl er i bindingsværk. Gavltrekanter er træbeklædt. Grundmuret bagside, som i den nordlige ende har en tilbygning i bindingsværk med heltag. Taget er beklædt med cementtagsten. Til gaden er en brædebeklædt gavlvist over to fag; to torammede vinduer med tværsprosser. Kvistens vinkeltag er belagt med cementtagsten. I tagryggen en skorsten i rød, blank mur med sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: Dette bindingsværkshus udgjorde tidligere østre længe i en i 1794 første gang takseret, senere nedlagt, firlænget gård. Ved taksationen i 1814 bestod huset af 22 fag, men der må nok have været tale om en vinkelbygning, da der heller ikke dengang kan have været plads til 22 fag med samme orientering. Huset indehavedes 1814 af Niels Jensen Skrædders enke, Margrethe Hansdatter, og det var opført af bindingsværk med klinede vægge og stråtag. Da Hans Nielsen omkring 1830 havde overtaget huset, lod han de 12 fag nedrive, og de resterende ti fag bindingsværk blev forbedret med tavler af brændte sten. Et snedkerværksted blev indrettet i huset, et forhold, der endnu kendes fra begyndelsen af dette århundrede. Omkring 1916 lod Rasmus Magnus Nielsen, der da havde overtaget huset, dette ombygge. Bygningen, der indtil da havde været 5½ meter dyb, blev udvidet til de nuværende syv meter; samtidig omsattes hele bagsiden og delvis sydgavlen i grundmur. Endvidere ændredes taget fra strå til cementtagsten, og den nuværende kvist opsattes.

MOLBOENS BAKKE 8, matr.nr. 81a

Bygningsbeskrivelse: En gård bestående af fire sammen-

hængende længer med næsten intakt bindingsværk mod gårdspladsen. Alle længer er i en etage med vinkeltag. Beboelsen er indrettet i den nordøstlige del af gårdanlægget.

Den nordre længe er indrettet til beboelse i øst og til værksted i vest. Gavlen til gaden er i rød, blank grundmur. To femrammede vinduer forneden og et af samme type i gavltrekanen, som har gesimsbånd med tandsnit. Den nordre langside er grundmuret, pudset og hvid. Facaden mod gården er dels i bindingsværk, dels i grundmur. I bindingsværket en dokke med inskriptionen »17 MMS 37 ASD«. Småsprossede vinduer i bindingsværksfagene og torammede, sprosseløse i de grundmurede fag. Stråtagt tag på nær stykket nærmest gaden, der er beklædt med cementtagsten; to kviste mod gården.

Længen ud til Molboens Bakke består af et bredt portrum i syd og et bredt, grundmuret fag i nord, som hører til beboelsen. Den nordlige facadedel står i rød, blank mur med pudset sokkel og hovedgesims med tandsnit. Et femrammet, malet vindue. Vindueslysningen har buestik og sålbænk. En umalet, tofløjet revleport. Gårdsiden er grundmuret. Cementklædt tag.

Den søndre længe er indrettet til stald. Bindingsværksfacaden mod gården har fodrem og fyldtømmer. Mange af tavlene er lerklinede, nogle med lersten. Tjæret tømmer og hvide tav. Småsprossede vinduer. Bagsiden er grundmuret. Stråtagt tag. En tagkvist i tagfladen mod gården.

Vestre længe står dels i bindingsværk, dels i grundmur. Portrum i nordre ende. Ved bagsiden er tilbygninger. Stråtag.

Bygningshistorie: Gården kan arkivalsk følges tilbage til 1797, men det indhuggede årstal og initialerne i tømmeret peger dog tilbage i tiden. I henhold til Jakob Hansens ejerregistrering må inskriptionen stå for Michel Michelsen og Anne Sørensdatter. De var blevet gift i 1728, og det er meget tænkeligt, at de inden for det følgende tiår forbedrede gårdbygningerne. Hvori byggevirksomheden nærmere præciseret bestod, lader sig ikke fastslå, blot er det sikkert, at tømmerstykket ikke nu har sin oprindelige placering. I slutningen af det 18. århundrede var Jens Jensen Farver indehaver af ejendommen. Det var et firlænget gårdanlæg med stuehus i nordlængen og en del af den østre længe, en situation, der også kendes fra i dag. I brandtaksationerne 1797 og 1833 beskrives bindingsværksgårdens grundplan i hovedtræk svarende til i dag; dette harmonerer imidlertid ikke med matrikelkortet fra 1812, der viser en mere spredt bebyggelse, som breder sig helt ud til Vestre Ringvej. Det er dog ikke muligt at udrede dette misforhold. I midten af forrige århundrede forbedredes gårdens bindingsværk, der tidligere bestod af klinede vægge, til blandingsmur, mens stråtaget bibeholdtes. En række forbedringer indvendig fandt sted, og desuden synes søndre længe at være blevet gjort et par fag længere. Formentlig har det sydvestre hjørne aldrig været rigtig sammenbygget.

I dette århundrede er en del af bindingsværksmurene blevet omsat i grundmur. Den østre del af nordlængens gårdside blev omsat i slutningen af 1940'erne, da Villads Jørgensen havde overtaget gården; nordsiden blev grundmuret i 1965. Omkring 1915 blev østre længes facade omsat; gårdsiden ændredes 1940. Sydsiden af søndre hus blev ca. 1950 omsat i cementsten, og i 1973 blev den vestligste af de to kviste til gårdsiden sløjftet. Vestre længe er også delvis omsat i grundmur i nyere tid.

MOLBOENS BAKKE 12, matr.nr. 83a

Bygningsbeskrivelse: En gård bestående af to sammenbyggede længer, i en etage med vinkeltag.

Stuehuset, som udgør den nordre længe, er i 14 synlige fag bindingsværk mod gårdspladsen. Gårdsiden har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Sort bindingsværk og hvide, vandskurede tav. Malede, torammede vinduer med småsprosser; over vinduerne en påmalet bue. En malet fyldingsdør med ruder og en revledør. Den østre gavl er grundmuret, vandskuret og hvid. En dør med rude og to småsprossede vinduer. Træbeklædt gavltrekan med vindskeder og et småsprosset vindue. Bagsiden er i bindingsværk på nær de to østlige fag, som er grundmurede. Gennemstukne bjælkeender. Sort tømmer, hvide tav.

Molboens Bakke 12, stuehusets gårdfacade. (NM 1977).

Morten Madsensvej 2. (NM 1975).

Tagbeklædningen består af bølgeeternit og blik. I tagryggen er to skorstene i rød, blank mur.

Den østre længe er i bindingsværk mod gården og i grundmur i den østre langside. Gårdsidens bindingsværk har gennemstukne bjælkeender. Sort tømmer og hvide, vandskurede tavler. Småsprossede vinduer. En revledør og en revleport. Et bredt portrum i syd med revleport med dør i den ene fløj. Taget er beklædt med eternit.

Bygningshistorie: Den nuværende bebyggelse udgjorde nordre og østre længe i en gård, hvis vestlænge og vestre udbygning blev nedrevet 1976, og hvis søndre hus omkring århundredskiftet blev udskilt til selvstændig ejendom, Vangevej 6.

Da Jacob Jensen Farver forsikrede gården 1797, var de fire længer opført af bindingsværk og stråtakte. Nordre hus var 15 fag, 36 alen langt og 9½ alen bredt; her var stuehuset indrettet. Det østre hus, hvor tørvehus, lade samt portrum fandtes, bestod af otte fag, 22 alen langt og ni alen bredt. Omkring 1830 foretoges omfattende forbedring af husene såvel indvendigt som udvendigt. Ejeren, Christen Molboe, fik stuehuset udvidet til 25 fag, og den østre længe gjordes et fag længere. Allerede små tredive år senere indskrænktes stuehuset dog til 16 fag på 42 alens længde og blev ved denne lejlighed så gennemgribende istandsat, at det i arkivmaterialet betegnes som »så god som ny«. Også østlængen gennemgik omfattende ombygning, den ud-

Morten Madsensvej 3. (NM 1975)

Morten Madsensvej 4. (NM 1976)

videdes nu til 14 fag, 37 alen lang, men ligesom for stuehusets vedkommende bibeholdtes dybden. Større ændringer synes ikke at have fundet sted i dette århundrede, udover at østlængen i slutningen af 1930'erne fik erstattet sit stråtag med bliktag – jævnfør dog den store, allerede nævnte nedrivning af de vestlige bygninger. Det nuværende tag over østlængen er det gamle tag fra vestlængen, der overflyttedes ved nedrivningen 1976.

MORTEN MADSENSVEJ 2, matr.nr. 72

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og syv fag grundmur med vinkeltag. Facaden har pudset sokkel og murværk i røde sten. Hovedgesims med aftrappet tandsnit, som afbrydes i midten af en gavlkvist. Det vestre yderfag er smiget. Fem malede dannebrogsvinduer med fladbuede overkanter og med sålbænke. En malet fyldingsdør med vindue i øverste felt. Døren er placeret i midterfaget og har udvendig trappe. Et trefags vindue i gavlkvisten. Gavltrekant med gesimsbånd. Grundmurede gavle. Bagsiden er grundmuret. Taget er beklædt med cementtagsten. Østgavlen har en udvendig skorsten i blank, rød mur. I tagryggen er en skorsten i blank mur.

Bygningshistorie: Da Thomas Kornmaaler i 1900 flyttede sin bindingsværksgård ud, solgte han matriklen til Mikkil Christensen Bonde. Denne fik allerede samme år forsikret sit nyopførte stuehus i grundmur og med tag af cementsten. Gavlkvisten er først blevet tilføjset senere.

MORTEN MADSENSVEJ 3, matr.nr. 124.
»Gjordemoderhuset«

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og fem fag grundmur med vinkeltag. Facaden har pudset sokkel og hvidmalet, vandskuret murværk. Hovedgesims med tandsnit. Malede, torammede vinduer med tværsprosser. Over vinduerne er blåmalede bånd. En malet fyldingsdør. Gavle og bagside er behandlet som facadens murværk. Teglhængt tag. En skorsten i blank mur.

Bygningshistorie: I 1837 lod amtet et hus på fem fag bindingsværk med stråtag forsikre; det var tjenestebolig for Nordbys jordemor. En gennemgribende ombygning i 1887 ændrede husets fremtræden totalt. Siderne og en gavls omsattes til grundmur, og taget beklædtes med tagspån. Begge gavle forsynedes med bræddeovergavle. De karakteristiske vinduespartier må stamme fra denne ombygning. I 1918 overgik huset til privat eje; hele huset stod da i grundmur, og taget var beklædt med tegl. I nyere tid er der søjlet en tilbygning til bagsiden af huset; hoveddøren og dens indfatning er ligeledes ændret.

MORTEN MADSENSVEJ 4, matr.nr. 123b

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage og fem fag med vinkeltag. Hvid facade. Fire torammede vinduer med tværsprosser. En lameltræsdør med rude.

Morten Madsensvej 8. (NM 1975).

Gavlene har samme farve som facaden. Taget er beklædt med cementtagsten. I tagryggen er en skorsten i rød, blank mur. Skorstenen har sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: Ved den store brand i Nordby den 26. juni 1894 nedbrændte Jens Jensen Møllers bindingsværkshus på matr.nr. 123b. Samme år lod han et nyt hus opføre på grunden af betonsten på betonfundament. Husets tag blev beklædt med pap. I 1918 lod daværende ejer, K. S. Rasmussen, taget belægge med cementsten, og i nyere tid er døre og vinduer fornyet; i øvrigt fremtræder det som ved opførelsen.

MORTEN MADSENSVEJ 8, matr.nr. 121b.

»Anes Minde«

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage og fem fag med vinkeltag. Gadefacadens pudse sokkel er sort. Murværket har hvid bemaling. Torammede og tværsprossede vinduer med sorte, profilerede sålbænke. En ny gadedør med en rude. Døren er malet og har udvendig trappe. Sydgavlen er forsynet med to små, moderne vinduer. Træbeklædt gavltrekanter med et torammet, småsprosset vindue. Taget har udhæng med vindskeder. Nordgavlen er uden træbeklædning. Foruden et torammet og et enrammet vindue, begge med tværsprosser. I gavltrekanter en lem og et tværsprosset vindue med en ramme. Bagsiden er dækket af tilbygninger. Taget er beklædt med cementtagsten; en skorsten i blank mur med sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: Ved branden i Nordby den 26. juni 1894 nedbrændte et bindingsværkshus på denne grund. Samme år lod ejeren, Ane Kathrine Degn, et nyt hus opføre på brandtomten; den 11. oktober forsikredes et stuehus på fem fag med mur og fundamenter af beton. Huset havde en skorsten, og taget var beklædt med pap; før 1920 var tagbeklædningen blevet ændret til cementsten. I 1975-76 er fordøren fornyet, og i sydgavlen er indsat to små, moderne vinduer. Sydgavlens træbeklædning er ligeledes ny.

MORTEN MADSENSVEJ 15A, matr.nr. 150

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i tre fag og en

Morten Madsensvej 15A. (NM 1975).

etage med vinkeltag. Bygningen er i syd sammenbygget med Morten Madsensvej 15. Sort, pudset sokkel. Facaden er i blank mur af røde sten. Sænkede, aftrappede hovedgesims. Småsprossede, torammede vinduer og en malet fyldingsdør med sprosset rude. Døren har profileret indfatning. Udvendig naturstenstrappe. Gavlen er bræddebeklædt på de øverste to tredjedele af gavltrekanter, mens den øvrige gavlfaldeflade er grundmuret som facaden. I bræddetrekanten er et torammet, småsprosset vindue. Gavlhæng med vindskeder. Bagsiden har revlehalvdør og i øvrigt udformning, behandling og farve som facaden. Bølgepladetag med skorsten i blank mur. Skorstenen har sokkel, udkrægning og overdækning.

Bygningshistorie: I 1857 forsikrede Rasmus Beyer et hus i tre fag bindingsværk med stråtag. Huset var »saa godt som nyt« og sammenbygget med nabohuset, der var opført i 1856, hvilket sandsynligvis er den præcise datering også for Rasmus Beyers hus. I 1910 overtog kommunen huset for at bruge det som bolig for ubemidlede. Da huset omforsikredes i 1919, stod det i grundmur og med stråtag. Det er muligt, at denne ombygning er foretaget i 1919, men forskelle i murværket antyder, at facaden er omsat først, gavlen og bagsiden senere. I 1956 overgik huset til privat eje, og taget ændredes til cementtag. Dette er senere erstattet af bølgeplader.

MORTEN MADSENVEJ 16, matr.nr. 143b, 147b

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage og fire brede fag med vinkeltag. Huset har blåmalet sokkel. Facaden er vandskuret og hvid. Hovedgesims med savsnit. Tre brede vinduesfag. En nyere pladedør med rude. Gavlene har samme behandling som facaden. Gavltrekanter har gesimsbånd. Ved nordgavlen en grundmuret tilbygning. Taget er beklædt med bølgeeternit. I tagryggen en hvid skorsten med sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: I 1862 opførte snedker Lars Peter Farver på en del af den tidligere kålgård et grundmuret hus i seks fag med tegltag og en skorsten i rå sten. Huset målte 15 alen i længden og 11 alen i dybden; det var

Morten Madsensvej 16. (NM 1976).

indrettet til beboelse i sydenden og tømmerværksted i de to nordligste fag. I 1918 overtoges huset af Holger Hansen. Mellem 1918 og 1927 fik det sit nuværende ydre ved en omfattende ombygning, der indebar, at det blev et fag længere og blev forsynet med nye, større vinduer. I nyeste tid er dørpartiet ændret; og i slutningen af 1960'erne er tagbeklædningen ændret til eternit.

MORTEN MADSENSVEJ 18, matr.nr. 120

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage og syv-otte fag. Bygningen har kælder og heltag. Sort, pudset sokkel. Den pudsede, hvide facade har en kvaderpudset frise under vinduerne og »kvadre« mellem vinduerne. Afrappet hovedgesims. Seks torammede vinduer med tværsprosser. Sorte, profilerede sålbænke. Indgangen har en ny, malet dør med rude i øverste halvdel samt siderude. Udvendig trappe. De vandskurede gavle har samme farve som facaden; i vestgavlen fladt gesimsbånd langs tagflugt. Vestgavlen har et bredt, torammet vindue i det nordlige hjørne samt et vindue i gavltrekanten. En revledør i østgavlen. Vandskuret, hvid bagside med tværsprossede vinduer. Taget er belagt med cementtagsten. I tagryggen en skorsten i rød blank mur. Skorstenen har sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: Huset opførtes af Jens Peder Degn i stedet for et bindingsværkshus, som havde ligget på grunden og var overtaget af ham i 1891. Huset beskrives efter fuldførelsen i vurderingsprotokollen som et stuehus på otte fag, 22½ alen langt, 12 alen dybt og 4½ alen højt, formet op af beton, også gavlene, til toppen. Det var beklædt med strå. Foruden beboelse var der indrettet tærskelo og kostald i huset. Fra dette århundrede har arkivalisk materiale om huset ikke været tilgængeligt; men ifølge oplysninger fra dets nuværende ejer er taget ændret til cementsten før 1940. I nyere tid er huset forsynet med ny indgangsdør og med et moderne vindue i vestgavlen.

MORTEN MADSENSVEJ 20 og 22, matr.nr. 65e og 65b

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og 18 fag bin-

Morten Madsensvej 18, sydfacaden. (NM 1975).

dingsværk med heltag. Facadens bindingsværk har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Sugfjæl under tagudhænget. Fodremmen hviler på syldsten. Hvide tavl og brunt tømmer. Malede, torammede vinduer med små sprosser. Over hvert vindue er påmalet en fladbue. To malede, tofløjede fyldingsdøre med overvindue og dørindfatning med udskåret tungekant. Den vestlige har udvendigt granitdørtrin. I det sydøstlige yderfag en revlehalvdør. Vestgavlen er grundmuret op til gavlbjælken og står i bindingsværk derover. Den øverste del af gavltrekanten er brædebeklædt og med vindsceder. En brædelem over gavlbjælken og et terammet, småsprosset vindue i den brædebeklædte del af gavltrekanten. Østgavlen er grundmuret og har et stort ateliervindue; brædebeklædt gavltrekant. På bagsiden fremtræder huset som delt i to boliger. De otte vestligste fag står i bindingsværk med hvide tavl og brunt tømmer som facaden. Bindingsværket har gennemstukne bjælkeender. Småsprossede vinduer. De ti østlige fag er delvis omsat i grundmur med påmalet tømmer. Gennemstukne bjælkeender. Gule tavl og brunt tømmer. Over hele huset stråttækt tag med halmdækket mønning. Tre tag-skægskviste i den nordlige tagflade, een i den sydlige; alle med sidestykker. I tagryggen tre skorstene i blank mur, to af dem med sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: Huset er stuehuset fra en – i 1870

Morten Madsensvej 20-22, nordfacaden. (NM 1975).

udflyttet – firlænget gård. Denne gård optræder første gang i arkivalierne i 1794. Den ejedes da af præsteenken, Madame Clausen, og den vurderedes til 780 rigsdaler, hvoraf stuehuset alene udgjorde de 520 rigsdaler. Dette stuehus var ifølge traditionen næsten som nyt i 1794; præsten, Hans Winther Clausen, købte gården i 1791 og døde året efter, men havde dog forinden aftalt med tømrer Peder Rasmussen Foged, at denne skulle ombygge det meget forfaldne stuehus. Efter præstens død trak ombygningen i langdrag, indtil præsten omsider tabte tålmodigheden og »gik igen« hos Per Foged, som skyndsomst opfyldte sit løfte. Stuehuset var den søndre længe i gården og bestod i 1794 af 21 fag og var 54¾ alen langt samt 10½ alen bredt. Gården var opført af ege- og fyrretømmer og havde lervægge og stråtag. En større forandring blev foretaget af Poul Henrik Michelsen i 1863. Stuehuset blev gjort tre fag kortere og målte nu 47 alen i længden. Tavlene bestod af rå og brændte sten, og huset havde to skorstene af rå sten samt bræddegavle. Bygningen karakteriseredes som »saa god som ny og vel vedligeholdt«.

I 1870 flyttede Poul Henrik Michelsen gårdens tre andre længer ud og solgte stuehuset til to lejligheder, hvoraf matr.nr. 65e udgør de otte vestligste fag, matr.nr. 65b de ti østlige.

Clemmen Jensen købte matr.nr. 65e. De ydre ændringer har næppe været omfattende i betragtning af det korte tidsrum, der var forløbet siden den sidste ombygning; men der må være foretaget en del forandringer indvendigt, idet denne lejlighed omfattede de tidligere køkken- og bryggersfag. Desuden indrettedes der værksted i huset. I 1894 opførtes den tredje skorsten; og i 1896 stod vestgavlen i grundmur med bræddeovergavl. I 1916 nedlagdes værkstedet, og huset anvendtes herefter udelukkende til beboelse.

De ti østlige fag, der var indrettet til stuer og soveværelse, blev i 1870 købt af Clemmen Jensens svoger, Søren Foged. I denne del indrettedes såvel beboelse som stald og lo, og sønnen, Michael Foged, havde fra slutningen af 1800-tallet snedkerværksted i huset. Sidstnævnte overtog siden huset og solgte det videre i 1947, ved hvilken lejlighed der blev indrettet atelier i de tidligere staldfag mod øst; gavlen fik da sin nuværende udformning.

MORTEN MADSENSVEJ 26, matr.nr. 66a

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og seks fag bindingsværk med vinkeltag. Kampestenssokkel. Facadens bindingsværk har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavler. Malede, torammede vinduer med småsprosser. En malet, tofløjet fyldingsdør med overvindue. Gavlene er grundmurede, vandskurede og hvide. Bræddebeklædte gavltrekanten. Et vindue i søndre gavltrekant. Bagsiden er som facaden. Taget er stråttækt til gaden og belagt med malede blikplader mod haven. Halmdækket mønning. I tagryggen en skorsten i blank mur med

Morten Madsensvej 26. (NM 1975).

sokkel og udkrægning. En stråttækt tagkvist i tagfladen til gaden. Kvisten har et torammet vindue og sidestykker.

Ved nordre gavl er tilbygget et lille, delvis grundmuret udhus i flugt med facaden.

Bygningshistorie: Huset er vestlængen af et i 1870 nedrevet og udflyttet gårdanlæg. Gården, matr.nr. 66, kan følges i arkivalierne tilbage til 1821, da Jens Sørensen Degn lod den forsikre; vestlængen på syv fag bindingsværk brugtes da til lade og portrum. Ved en takstation i 1852 var vestlængens værdi femdoblet. Det nævnes i arkivalierne, at indretningen af længen var ændret, idet den i 1852 også indeholdt karle- og pigekammer; om selve bygningen er kun anført, at de klinede tavler erstattet af blandingsmur, og at længde og bredde er uændret. Det er dog sandsynligt, at vestlængen i 1852 har været revet ned og er blevet genopført med anvendelse af det gamle stolpetømmer. Da længen i 1870 blev solgt til Peder Kræmmer, blev den nyindrettet til beboelse; ved den lejlighed fik husets facade sit nuværende udseende. Efter 1937 er husets sydligste fag nedrevet og sydgavlen grundmuret, og østsiden af taget er forsynet med blikplader.

I 1904 føjedes et hønse- og brændehus i bindingsværk og pap til stuehusets nordgavl. Dets tag ændredes til blik i 1920. Huset er delvis omsat i lecabeton i 1976.

MORTEN MADSENSVEJ 27, matr.nr. 66b

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage og otte uregelmæssige fag (større pillebredde i husets søndre halvdel). Bygningen har vinkeltag. Facaden står hvidmalet. Aftrappet hovedgesims med tandsnit. Seks malede, torammede vinduer med tværsprosser. Vindueslysningerne har fladbuede stik og murede sålbænke. Et lille, tophængt vindue i den sydlige del af facaden er indsat i stedet for et almindeligt vindue. En malet fyldingsdør med udvendigt trin. De grundmurede gavle har samme bemaling som facaden. Træbeklædte gavltrekanten med vindskeder. Et vindue i den nordlige gavltrekant. Bagsiden er som facaden og har samme bemaling. Taget er beklædt med bølgeeternit. I tagryggen er en skorsten, som er vandskuret og hvid. Skorstenspipen har sokkel og udkrægning.

Morten Madsensvej 27. (NM 1975).

Bygningshistorie: Den grundmurede bygning omtales første gang i brandtaksationsprotokollerne i 1894, hvor Niels Rasmussen Printz ejede huset. Det siges her, at huset er opført i 1865, og i øvrigt beskrives det som en ni fag lang og 12 alen dyb, grundmuret bygning i brændte sten og med tegltag. Tagbeklædningen er ifølge mundtligt udsagn udskiftet omkring 1970 til eternitplader, ligesom det søndre fag, der tidligere var stald, er blevet indrettet til beboelse, og et almindeligt tværsprosset vindue er indsat i stedet for staldvinduet. I det efterfølgende fag er et tidligere almindeligt vindue udskiftet med et lille tophængt vindue, men denne ændring er sket før 1960.

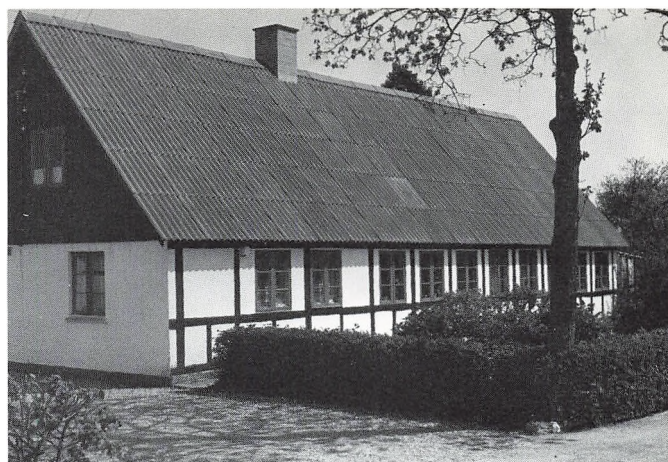
MORTEN MADSENSVEJ 28, matr.nr. 64

Bygningsbeskrivelse: En firlænget gård med beboelse i vestlængen.

Stuehus i en etage og 11 uregelmæssige fag bindingsværk med vinkeltag. Pudset sokkel. Facadens bindingsværk har fodrem og fyldtømmer; kæmmet bjælkelag. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Sort tømmer og hvide, vandskurede tav. Malede, torammede vinduer med tværsprosser. Nordgavlen er grundmuret; forneden vandskuret og hvid, i gavltrekanen beklædt med lodrette brædder og med vindske-der. Et malet, torammet og tværsprosset vindue forneden og et torammet, tværsprosset vindue i gavltrekanen. Sydgavlen er grundmuret og har et dannebrogsvindue med tværsprosser. Bagsiden har bindingsværk som facaden. Torammede, tværsprossede vinduer og to nye, umalede døre. Taget er beklædt med bølgeplader. En nyere skorsten i tagryggen.

Syd længen er i en etage i bindingsværk og med trempelkonstruktion. Bygningen har vinkeltag. Facaden mod gårdspladsen har sort bindingsværk med fyldtømmer, dog er de østlige fag omsat i grundmur. Revledøre. Den sydlige langside er omsat i grundmur. Vandskuret, hvidt murværk. Trempelkonstruktionen har rødmalet, lodret bræddebeklædning. Taget er beklædt med cementtagsten.

Østre længe er i en etage og grundmur med vinkel-

Morten Madsensvej 28, stuehusets vestfacade. (NM 1975).

tag. Vandskuret, hvidt murværk. Staldvinduer. Taget er beklædt med rødmaledede plader.

Nordre længe er i en etage, opført i gasbeton og har pladebeklædt vinkeltag.

Bygningshistorie: Det nuværende stuehus er opført i 1868 for Anders Gommesen. Bygningen, der dannede vestre fløj i det firlængede gårdanlæg, beskrives i 1889 som et 14 fag langt bindingsværkshus med brændte sten og stråtag. Det tidligere stuehus, der blev nedrevet i 1929, lå mod nord og var sammenbygget med det nye stuehus, idet der var en port imellem de to afdelinger. Denne port blev, ifølge oplysninger fra tidligere ejer, fjernet i 1934, og den grundmurede nordgavl opførtes. Stråtaget blev udskiftet med bølgeplader i midten af 1960'erne. Skorstenen er ligeledes af nyere dato.

Søndre længe er formentlig opført i 1833, idet bygningen da er blevet to fag længere og ca. 2 alen dybere end det tidligere hus. Bygningen, der i tidens løb er ændret en del, blev opført af ege- og fyrretømmer, klinede vægge og stråtag. I 1889 er en del af de klinede vægge udskiftet med tav af brændte sten, og i 1918 blev den frie gavl mod øst omsat til grundmur og trempelkonstruktionen opførtes. Samtidig hermed er tagbeklædningen formodentlig udskiftet til cementtagsten. Søndre langside samt et par fag til gården er siden blevet omsat til grundmur.

Østre længe er opført i 1873 som en syv fags bindingsværksbygning med stråtag. Bygningen indrettedes til stald. I dette århundrede er den omsat til grundmur, ligesom stråtaget er udskiftet til plader. I forbindelse med nyopførelsen af nordre længe er bygningen afkortet mod nord.

Nordre længe er opført i 1976 på det sted, hvor den gamle stuehusbygning var beliggende indtil nedrivningen i 1929.

MORTEN MADSENSVEJ 30, matr.nr. 63b

Bygningsbeskrivelse: Stuehuset, som udgør den nordre længe i en vinkelbebyggelse, er i en etage og ni fag med vinkeltag. Nordsidens bindingsværk er dækket af en skalmur i gasbeton. Torammede vinduer uden sprosser. En nyere dør. Grundmuret østgavl i rød, blank

Morten Madsensvej 30, vestlængen. (NM 1975).

mur. Gavltrekanter har gesimsbånd. Vinduer som i sydsiden. Sydsiden er ligeledes i røde sten. Nye vinduer. Taget er belagt med bølgeeternit. En ny skorsten i tagryggen.

Sidelængen, som vender ud til gaden, er i ca. 16 m grundmur og en etage med heltag. Langsiden til gaden er hvid. Fem jernstaldvinduer og en revledør. Den grundmurede sydgavl er hvid. En revlelem og et vindue. Gårdsiden er udformet som gadesiden. Taget er dels belagt med cementtagsten, dels med bølgeblikplader.

Bygningshistorie: Det i tidens løb stærkt ombyggede stuehus har fået sin nuværende fremtræden i midten af dette århundrede, idet omsætningen af de tidligere bindingsværksmure til grundmur påbegyndtes i 1941, fortsattes i 1952 og endelig i 1976 er nordsidens bindingsværk blevet skjult bag en skalmur i gasbeton. Stråtaget udskiftedes til eternitplader i begyndelsen af 1960'erne, samtidig med at indgangsdøren blev flyttet tre fag mod øst. Før udflytningen i 1897 dannede stuehuset den nordre fløj af et firlænget gårdanlæg, som i brandforsikringsarkivalierne kan følges tilbage til 1818, hvor ejendommen blev vurderet første gang. Stuehuset beskrives da som et 15 fag langt bindingsværkshus, opført af ege- og fyrretømmer, klinede vægge og stråtag. I 1840 blev huset udvidet med otte fag udhus i samme dybde som den øvrige del. Endnu en »ombygning og forbedring« fandt sted i 1848 og formentlig også i 1904, da brandforsikringssummen stiger betydeligt. I 1927 oplyses det, at huset er ca. 20 meter langt, hvilket vil sige, at bygningen inden da er blevet afkortet med ca. det halve af husets tidligere længde. Det er tænkeligt, at denne ændring er sket i forbindelse med udflytningen i 1897.

Gårdens østre længe er nyopført i 1952. Indtil da lå der en rest på ca. 5 meter af en stråtaget bindingsværkslænge, der i 1818 var 18 fag lang.

MORTEN MADSENSVEJ 32, matr.nr. 91b

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og fem fag grundmur med vinkeltag. Facaden er omsat i letbeton med påmalet bindingsværk. Tagudhænget er lukket med

Morten Madsensvej 32. (NM 1977).

sugfjæl. Torammede vinduer med små sprosser. En ny fyldingsdør. De grundmurede gavle er vandskurede og hvide. Træbeklædte gavltrekanter. Bagsiden er som forsiden opmuret i letbeton. Stråtaget tag med halm-dækket mønning. En hvid skorsten i tagryggen, skorstenspipen har sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: Forhuset er på det nærmeste nyopført i 1975-76. Dog er enkelte elementer, såsom en del af det tidligere bindingsværkshus' tagkonstruktion samt et par indvendige lervægge, bevarede. Bindingsværkshuset kan følges tilbage til 1822, hvor det første gang optræder i brandforsikringsprotokollerne. Her beskrives det som en femfags bindingsværksbygning, ege- og fyrretømmer, klinede vægge og stråtag, indrettet til stuer, køkken og tørvehus.

MORTEN MADSENSVEJ 33, matr.nr. 116

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og ti fag bindingsværk med uregelmæssig rytme. Bygningen har vinkeltag og kampestensokkel. Facadens bindingsværk har fodrem og fyldtømmer. Afskærne bjælkeender. De tre sydligste fag, som har to dækker under løsholterne, har været anvendt til stald. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Tjæret tømmer og hvide tav. Fem malede, torammede vinduer med tværsprosser. Et malet, tre-rammet vindue med tværsprosser og to mindre, småsprossede vinduer. En malet, tofløjet fyldingsdør med rude i hver side. Et udvendigt trin. Nordgavlen er grundmuret, vandskuret og hvid. Den søndre gavlen er i bindingsværk og har brædebeklædt gavltrekanter med vindsleder. Et lille, sprosset vindue øverst i gavltrekanter; en revledør. Bagsiden er som forsiden, dog med bevarelse af gennemstukne bjælkeender i oprindelig højde; ved den grundmurede nordgavl en fortanding i murværket.

En sidelænge på to fag bindingsværk er tilbygget. Bjælkelaget er lagt i slids; profilerede bjælkeender. Hvide tav og sort tømmer.

Forhus og sidehus har stråtaget tag med halmdækket mønning. En hvid skorsten med sokkel og udkrægning i tagryggen på forhuset. Til gaden en tagskægskvist med brædelem.

Morten Madsensvej 33, forhuset. (NM 1975).

Bygningshistorie: Dette bindingsværkshus kan følges tilbage til 1839, hvor det ejedes af Frederik Kjerulff; bygningen, der muligvis er ældre, omtales ikke i arkivalierne før dette år. Det daværende hus beskrives som en 10 fag lang bindingsværksbygning med stråtag, opført af fyrre- og egetømmer og opmuret med brændte sten undtagen i to fag. Huset var indrettet til værelser, køkken, tørve- og staldhus samt kælder, idet beboelsen ud fra bygningens nuværende fremtræden har været mod nord og staldafdelingen mod syd. Facaden blev, ifølge nuværende ejer, ombygget omkring 1915-20, og nye vinduer og dør indsattes. Omkring 1960 omsattes nordre gavnl til grundmur.

I 1852 lod Frederik Kjerulff sit hus ombygge, således at han opførte de to fag tilbygning til husets vestre side og indrettede et tømmerværksted i den nyopførte del, fortrinsvis med henblik på produktion og reparation af mindre både.

NORDBY HOVEDGADE 3, matr.nr. 100

Bygningsbeskrivelse: Firlænget gård med beboelse i den nordre længe.

Stuehuset er i en etage og 14 uregelmæssige fag (talt mod haven) med vinkeltag. Den nordlige langsider har bindingsværk med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Hvide, vandskurede tavler og sort tømmer. Tagudhængen er lukket med sugfjæl. Malede, torammede vinduer med småsprosser. En verandatilbygning. Gavlen til gaden er grundmuret og i røde sten. To vinduer forneden og i gavltrekanten to vinduer, hvorunder gesims og hvorover blændinger i murstik i halvcirkel. Stuehuset er i seks synlige fag bindingsværk mod gårdspladsen. Bindingsværket har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Hævet bjælkelag. Sugfjæl. Hvide tavler og sort tømmer. Tværsprossede, torammede vinduer. En malet fyldingsdør med ruder. En nyere dør. Taget er beklædt med cementtagsten. I tagryggen to skorstene i rød, blank mur med sokkel og udkrægning.

Staldlængen til gaden er i en etages grundmur med vinkeltag. Facaden er i rød, blank mur. Et gesimsbånd lidt under tagudhængen. Jernstaldvinduer og en malet,

Nordby Hovedgade 3, gården set fra nordøst. (NM 1975).

tofløjet revleport med dørføj. Portåbningen har buestik. Facaden mod gårdspladsen har to skydeporte med lodrette brædder. Taget er beklædt med cementtagsten.

Den vestre længe er i en etage og grundmur med heltag. Gårdsiden er i syv synlige fag og hvidkalket. To revledøre, en revlehalvdør og en fyldingsdør til samme side. Bygningen har trempelkonstruktion og vinkeltag. Taget er beklædt med cementtagsten.

Den sydlige længe er i en etages grundmur med vinkeltag. Jernstaldvinduer i begge langsider. Taget er beklædt med zinkplader. En kvist mod gårdspladsen.

Bygningshistorie: Ifølge Jakob Hansen nedbrændte en gård på matriklen totalt i 1776. I 1815 forsikrede Jens Grønfelt en trelænget gård med beboelse i nord og udlænger i øst og syd.

Stuehusets nuværende udformning fastlagdes med Peder Jacobsens gennemgribende ændring i 1833 af Jens Grønfeltts stuehus. Peder Jacobsen forlængede bygningen med seks fag til ialt 15 fag bindingsværk i eg og fyr med murede og klinede vægge samt stråtag; desuden gjorde han huset 1½ alen dybere. Rasm. Jensen Molboe underkastede det en omfattende ombygning igen i 1848, formentlig først og fremmest indvendigt; muligvis blev bjælkelaget hævet ved denne lejlighed. Arkivalierne oplyser, at der var loft over alle fag, fjælgulv i fire og kælder under tre. Da enken lod omforsikre i 1895, var stuehuset kortet ned til 14 fag. Tavlene bestod af brændte sten i kalk, og det oplyses, at huset var nylig istandsat. Dets længde angives til 37¼ alen, bredden til 9½.

Det østre hus optræder allerede i Jens Grønfeltts gård. I 1815 bestod det af 13 fag bindingsværk af eg og fyr, med klinede vægge og stråtag; det var 8½ alen bredt og indrettet til stald, lade og portrum. Peder Jacobsen lod det afkorte med tre fag, formentlig for at give plads for stuehusets forlængelse.

Peder Jacobsen nedbrød Jens Grønfeltts søndre længe og lod en større sydlænge forsikre i 1833, ni fag lang og ti alen bred, opført af bindingsværk i eg og fyr med dels murede, dels klinede vægge samt stråtag. Længen rummede lo og lade. I 1895 var alle tavler murede.

Det vestre hus omtales første gang i 1833; det var

otte fag langt og syv-otte alen bredt, opført i bindingsværk af eg og fyr med klinede vægge og stråtag.

Mellem 1904 og 1922, hvor P. Barfred Møller lod gården nyvurdere, var der sket omfattende forandringer med den. Stuehusets gavl var blevet omsat til grundmur i sammenhæng med grundmuring af øst- og vestlængerne, som desuden var blevet forsynet med tag af cementtagsten. I 1940'erne er stuehusets stråtag blevet erstattet med cementtagsten. Efter 1922 er sydlængen omsat til grundmur og efter 1957 forsynet med tagbeklædning af plader.

NORDBY HOVEDGADE 7, matr.nr. 79b

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage og otte fag med heltag. Facaden har pudset sokkel og murværk i røde sten. Afrappet hovedgesims. Malede dannebrogsvinduer med småsprosser. Buestik og sålbænke. En ny, malet fyldingsdør. Begge gavle står i blank mur som facaden. Vinduer i nordgavlen. Syd-gavlen har træbeklædt gavltrekant. Bagsiden i rød blank mur. Vinduer som i facaden. En revlehalvdør. Stråttækt tag med halmdækket mønning. Over gadedøren en tagskægskvist med sidestykke og vindue. I tagryggen en skorsten i rød blank mur med sokkel og udkragning.

Bygningshistorie: I 1843 lod Peter Michelsen Skrædder sit nye hus forsikre. Det bestod af otte fag bindingsværk med stråtag og var indrettet til beboelse og stald. I 1853 fik han indrettet kælder under to af husets fag og opførte et udhus på fem fag til stald og lo, således at stuehuset herefter kun anvendtes til beboelse og handel. Omkring 1910 lod dets daværende ejer, handelsmand og møller Vilhelm Christiansen, facaden og nordgavlen omsætte til grundmur. Huset blev overtaget af Aksel Kræmmer i 1922. Han var vendt hjem fra USA med en Ford-bil og startede en vognmandsforretning. Garagen indrettede han i husets sydligste fag og lavede i den forbindelse indkørsel i sydgavlen. Omkring 1930 udvidede han forretningen med en lastvogn; der blev indrettet en selvstændig garage vest for huset, og garagen i huset nedlagdes. I 1971 overtog Jyske Bank huset. Sydgavlen, der på grund af bin-

Nordby Hovedgade 7. (NM 1975).

Nordby Hovedgade 9, stuehusets nordfacade. (NM 1975).

dingsværkets dårlige tilstand var bræddebeklædt, samt bagsiden i bindingsværk, blev omsat til grundmur. Husets dør og vinduer fornyedes.

NORDBY HOVEDGADE 9, matr.nr. 79a

Bygningsbeskrivelse: Firlænget gårdanlæg sammenbygget i tre hjørner. Alle længer i en etage og med vinkeltag.

Stuehuset mod nord, der er sammenbygget med to sidelænger, er en tolvfags bindingsværksbygning. Gadefacadens bindingsværk har fodrem, fyldtømmer og kæmmede bjælker. Sort tømmer og hvide tav. Ud-hæng lukket med sugfjæl. Malede, torammede vinduer med småsprosser. En bræddebeklædt dør med ruder. Mod øst grundmuret rødstensgavl med tandsnitsgesims langs tagflugt. To dannebrogsvinduer forneden, i gavltrekanten et torammet vindue med tværsprosser. Vestgavlen er grundmuret og hvid med brun, vandret bræddebeklædning i overgavlen. Forneden små sproseløse vinduer og i gavltrekanten et trerammet, sproseløst vindue. Gårdsiden er skalmuret i rød blankmur med afrappet hovedgesims. Dannebrogsvinduer og en malet fyldingsdør med ruder. Taget er belagt med bølgeplader. Begge tagflader har tre ovenlysvinduer. To skorstene i blank mur uden sokkel og udkragning.

De to sidelænger, sammenbygget med stuehuset, er grundmurede og hvide med sorte, pudsede sokler og øverst en trempelvæg med lodret, rød bræddebeklædning. Sidelængerne har jernstaldvinduer, revledøre og lemme.

Den østre længe (ud til gaden) har i de to gadehjørner smigfag i forbindelse med udskud i cement langs gaden; den nordre gavl står i blank mur uden åbninger. Taget er belagt med cementtagsten.

Den vestre længes tag er belagt med bølgeplader.

Den søndre længe er overvejende grundmuret og i en etage. Bræddebeklædte gavltrekanter. Taget belagt med bølgeplader; mod gården en taskekvist.

Bygningshistorie: På matriklen lå i 1812 en trelænget gård med bygninger i nord, øst og syd. Da Peder Jensen Skrædder i 1831 lod gården forsikre for første gang, bestod den af fire længer med beboelsen i nord.

Nordby Hovedgade 12/Kassundet 2, det tidligere stuehus' nordfacade. (NM 1975).

Det nuværende stuehus i nord går tilbage til 1861; da Jens Pedersen Skrædder dette år forsikrede sin ejendomsgård, omtaltes stuehuset som en »ny Bygning«. Det bestod af 14 fag og var 37½ alen langt og 12 alen bredt, opført i bindingsværk af eg og fyr med mur i brændte sten, murede gavle, bræddeovergavle og stråtag; det var forsynet med to skorstene af rå sten.

Da gården omforsikredes i 1922, var stuehusets bagside blevet skalmuret. I 1960'erne udskiftedes stråtaget med tag i bølgeplader, og samtidig isattes ovenlysvinduerne.

Den nuværende østlænge i grundmur med trempelkonstruktion og tag af cementtagsten afløste i 1922 en bindingsværkslænge; ved denne lejlighed udvidedes bygningens dybde fra knapt seks til godt syv meter. At ældre elementer indgår i den nye længe, fremgår af det indhuggede årstal »1888« og initialerne »JJSP« i portstolpen til gaden. Bindingsværkslængen kan arkivalisk følges tilbage til 1831; den bestod af 12 fag i ege- og fyrretømmer med klinede vægge og stråtag. Længen var indrettet til stald, loer og vognhus samt forsynet med to porte. En grundplanskitse fra 1892 angiver, at længen på det tidspunkt var en del kortere end oprindeligt; mellem den og sydlængen var der lukket af mellem gaden og gårdspladsen med et stakit.

Sydlængen er fremkommet ved gradvise ombygninger. Ved gårdens indtegning i brandkassen i 1831 bestod længen af 12 fag bindingsværk i eg og fyr med klinede vægge og stråtag; den anvendtes til lader, lo og kostald. I løbet af det tyvende århundrede er længens fremtræden ændret totalt. I sommeren 1917 blev den skalmuret eller omsat til grundmur, men bibeholdt tagremmen over begge langsider og stråtaget. Senere, formentlig i 1940'erne, afkortedes den med ca. otte meter fra øst. Stråtaget blev udskiftet med tag af bølgeplader i 1960'erne.

Vestlængen er den senest tilkomne i det oprindelige gårdanlæg. I 1831 bestod den af ti fag og var otte alen bred. I 1861 var den »saa god som ny og vel vedligeholdt«. Den bestod da af 12 fag, der var indrettet til færehus, lo, lade, karlekammer og brændehus. Grundplanskitserne fra 1892 angiver et mellemrum med en låge imellem vestlængen og stuehuset. I 1916 blev bygningens

omsat til grundmur og forsynet med tag af cementtagsten; dette erstattedes med eternit omkring 1970.

NORDBY HOVEDGADE 12/KASSUNDET 2, matr.nr. 69a

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og syv fag bindingsværk af varierende bredde til gaden. Bygningen har vinkeltag. Bindingsværksfacaden har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavler. Malede, torammede vinduer med små sprosser. Malet revledør med lille rude, malet indfatning med knægtbåren gesims. Mod øst sammenbygget med nabohuset. Vestgavlen er grundmuret og delvis dækket af en lille, grundmuret tilbygning; gavltrekant med vindskeder og vindue. Taget er beklædt med bølgeeternit. Ny skorsten i blank mur.

Bygningshistorie: Bindingsværksbygningen udgør den resterende del af stuehuset i en gård, der udflyttedes i 1882. I forbindelse med udflytningen opdeltes stuehuset mellem to matrikler, hvoraf nærværende matrikel, nr. 69a, tillagdes ni fag, mens de otte østligste fag henlagdes under nabomatriklen nr. 127. Formentlig havde stuehuset fået sin endelige skikkelse i 1840, da Søren Mikkelsen lod hele gården gennemgå en omfattende ombygning; men kernen kan være ældre, og huset kan følges tilbage til 1815 i arkivalierne. Ved den i 1840 foretagne ombygning forlængedes stuehuset med to fag mod vest til 17 fag. Disse vestlige fag er bredere end de øvrige og aftegner sig – især i husets bagside – som tilbygning: i disse fag ligger bjælkelaget højere end i resten af huset. Endnu en forbedring ved stuehuset var det, at bindingsværkets klinede tavler på hele den ene side omsattes til brændte sten. Inden 1849 ændredes husets indre: fra 15 fag beboelse gik man ned til ni fag, mens otte fag anvendtes til lo og stald. Husets ydre ændredes næppe; men måske forbedrede man det ved at omsætte de resterende tavler til sten. Rasmus Johan Andersen, som i 1882 købte de ni fag under matr.nr. 69a, solgte senere de to østligste fag fra, og de blev nedrevet, da en garage skulle opføres. Da J. Mich. Foged i 1947 flyttede ind i huset, blev dets

Nordby Hovedgade 13, gården set fra nordøst. (NM 1975).

Nordby Hovedgade 13, gården set fra vest. (NM 1977).

hovedindgang flyttet fra syd til nord; den gamle placering angives stadig af en kvist i tagets sydside. Stråtaget blev udskiftet i to etaper; over de fem østligste fag først i 1950'erne, ved hvilken lejlighed en ny kvist opsattes i stedet for den oprindelige Nordby-kvist. I 1966 blev der lagt bølgeeternit på de sidste fag, og vestgavlen omsattes fra bindingsværk med bræddeklædt overgavl til grundmur. I 1976 blev sydsidens tavlfornyet.

NORDBY HOVEDGADE 13, matr.nr. 99a

Bygningsbeskrivelse: Firlænget anlæg med fritliggende stuehus mod syd og tre sammenbyggede længer. Alle længer i en etage med vinkeltag.

Stuehuset er grundmuret i 11 fag. Facaden mod gårdspladsen har høj, pudset sokkel og murværk i røde sten. Aftrappet hovedgesims med tandsnit og savsnit. Fire vinduer af forskellig type. Vinduesåbningerne har fladbuede stik og profilerede, pudsede sålbænke. En malet, tofløjet fyldingsdør med ruder. Til dørfaget hører en udvendig, treløbet trappe. En tilsvarende dør i samme side har en udvendig, toløbet trappe med smedjernsrækværk. Gavlkvisten, som bryder hovedgesimsen, har gavltrekanter med gesimsbånd. Et tredelt vindue med to rammer i yderfløjene og hel rude i midten. Gavlkvistens tag har udhæng med vindskeder. Vestgavl i rød, blank mur. Gavltrekanter med gesimsbånd og et torammet, småsproset vindue. Østgavlen har udformning som vestgavlen, dog med et småsproset kældervindue, to vinduer i stueetagen og et tredelt vindue i gavltrekanter; det øverste vindue har halvcirkelformede buestik. En tavle med årstallet 1914. Havesiden er udformet som gårdsiden. Taget er belagt med cementtagsten. To skorstene i blank mur med sokkel og udkragning.

Udlængerne er i bindingsværk, delvis omsat i grundmur. Bindingsværket er sort og har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Hvide tavlf og grå kampestensokkel. Staldvinduer dels i træ, dels i jern, og revledøre.

Østre længe er grundmuret og hvid. Ved nordre ende en revleport med fløjddør. Taget har bølgeplader.

Nordby Hovedgade 15. (NM 1977).

Den nordre længes gadeside er delvis omsat i grundmur, således at de otte vestre bindingsværksfag er bevarede. Østgavlen er grundmuret og gavltrekanter har gesimsbånd. Øverst er en rund åbning, hvor årstallet 1925 er indføjjet. Grundmuret vestgavl med bræddeklædt gavltrekanter. Tagfladen til gaden er stråtekt og mod gården beklædt med bølgeplader. En taskekvist mod gården.

Den vestre længes gadeside er grundmuret, gårdsiden dels grundmur og dels bindingsværk; i nordre ende en port med fløjddør. Taget er belagt med cementtagsten.

Bygningshistorie: Det firlængede gårdanlægs stuehus er opført i 1914 for Mads Søren Bonde. Den nuværende grundmurede bygning afløste en 14 fag lang bindingsværksbygning, der ligeledes var placeret som gårdanlæggets søndre fløj. Siden opførelsen er der ingen væsentlige ændringer sket med bygningens ydre.

Østre længe har fået sin nuværende fremtræden i dette århundrede som følge af flere ombygninger af en otte fag lang port- og ladebygning i bindingsværk. Omkring år 1900 skulle der, ifølge oplysning fra nuværende ejer, være foretaget en grundmuring af langsiden ud til Nordby Hovedgade, mens grundmuringen til gården er foretaget i midten af dette århundrede. Stråtaget er udskiftet med bølgeplader omkring 1960.

Nordre længe er opført før 1844, i hvilket år gården ejedes af Jens Michelsen Havkrogs enke. Den daværende bygning beskrives som en 12 fag lang bindingsværkslænge, opført af ege- og fyrretømmer, klinede vægge og stråtag, indrettet til lo, lade, stald og port. I 1899 stiger brandkassens vurderingssum så betydeligt, at bygningen må være blevet væsentligt forbedret, omend den fortsat stod helt i bindingsværk. I 1925 blev gavlen ud til Nordby Hovedgade omsat til grundmur af kommunen på grund af en vejregulering. Udskiftning af gårdsidens stråtag til bølgeplader og grundmuring af langsidernes østre dele er foretaget efter 1938, hvor et luftfoto viser bygningen i bindingsværk og med stråtag.

Vestre længe, der er sammenbygget med den nordre, kan som denne følges i arkivalierne tilbage til 1844, hvor gården assureres for første gang. Det var da en 11

Nordby Hovedgade 17. (NM 1977).

fag lang bindingsværksbygning med klinede vægge og stråtag, indrettet til lo, lade, karlekammer, fåre- og træhus. Denne længe står tilsyneladende uændret indtil omkring 1920, hvor der sker en større ombygning, og huset får herved i hovedtræk sin nuværende udformning.

NORDBY HOVEDGADE 15, matr.nr. 136b

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i to etager og fem fag med kælder og vinkeltag. Gadesiden har pudset sokkel og murværk i blanke, røde sten. Hovedgesims med tandsnit. Stueetagen er indrettet til butik med fire butiksruder. Muråbningerne har buestik. I midterfaget er en butiksdør med ruder. Butiksskiltning over midterfagene. Anden etage har fem malede »dannebrogsvinduer« med småsprosser i de øverste rammer, flade buestik og pudsede sålbænke. Sydgavlen har murværk som facaden. Den halvvalmede gavl har gesimsbånd med tandsnit. Gavlens stueetage dækkes delvis af en grundmuret tilbygning med fladt tag. En malet fyldingsdør med sprossedelt rude og overvindue. Udvendig trappe. Anden etage har et trerammert, sprosseløst vindue og et dannebrogsvindue som til gaden. Gavlen har øverst to torammede og tværsprossede vinduer. Alle vinduer har fladbuede stik og pudsede sålbænke. Nordgavlen er udformet som sydgavlen, dog kun med eet torammert og tværsprosset vindue foroven. Bagsiden er i rød, blank mur som forsiden. Delvis dækket af tilbygning. Tag med cementtagsten og med en kvist mod gården. En skorsten i blank mur med sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: Et ni fag langt nord-syd vendt bindingsværkshus blev i 1928 nedrevet og erstattet med den grundmurede bygning, der står i dag. Nybygningen foretoges, da købmand C.F.Jensen var ejer af ejendommen.

NORDBY HOVEDGADE 17, matr.nr. 137

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus med gavlen til gaden. Bygningen er i to etager, syv vinduesfag (14 spærfag), kælder og vinkeltag. Sortmalet, stænkpudset

Nordby Hovedgade 18. (NM 1975).

sokkel. Kvaderpudset, rødmalet stueetage og rød, blank mur i anden etage; mellem de to etager en kordongesims. I gavlen til gaden er butiksendretning med store butiksruder og en dør med rude. Udvendig trappe. Skiltning over dørfaget. Gavltrekanten har muret gesimsbånd. Bygningen er forsynet med nye, helrude vinduer. Taget er beklædt med skifer; gavlene har vindsceder. To skorstenene i tagryggen, begge i blank mur og med sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: I 1894 blev et otte fags bindingsværkshus nedrevet, og i stedet opførtes det nuværende grundmurede, toetages hus; bygherre var købmand Niels Nygaard. Fra opførelsen anvendtes bygningen til beboelse, vaskehus, lo og stald; først senere indrettedes butik. De nuværende butiksruder er indsat i nyere tid, og for få år siden afløstes dannebrogsvinduerne i de øvrige fag af de nuværende sprosseløse vinduer.

NORDBY HOVEDGADE 18, matr.nr. 131b

Bygningsbeskrivelse: Bindingsværksforhus, delvis omsat i grundmur, i en etage og syv-otte uregelmæssige fag med heltag. Facaden har pudset sokkel og murværk i røde sten. Afrappet hovedgesims. Fem malede dannebrogsvinduer og et jernstaldvindue. En ny pladedør med siderude og udvendigt trin. Den nordre gavl står i bindingsværk med et skråbånd i hvert yderfag. Fodremmen hviler på syldesten. Sort tømmer og hvide tavler. Gavltrekanten har vindsceder og træbeklædning foroven. Den søndre gavl er grundmuret op til gavlbjælken og med bindingsværk over bjælken. Øverste del af gavltrekanten har træbeklædning. Bagsidens bindingsværk har fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Sugfjæl under tagudhænget. Småsprossede vinduer og dør med udvendig trappe. Taget er beklædt med bølgeeternit. En lille taskekvist til gaden. I tagryggen en skorsten i rød, blank mur med sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: Den nuværende bygning er opført i sidste halvdel af 1800-tallet, men er i nyere tid undergået flere ændringer. I 1831 lå der på dette sted et lille bindingsværkshus, fire fag langt og 7½ alen dybt, tilhørende Mikkel Pedersen Holm. Mellem 1857 og 1874

stiger bygningens brandforsikringsvurdering betydeligt, og det er derfor sandsynligt, at det nuværende hus er opført inden for denne periode. Huset bliver imidlertid først beskrevet ved en brandtaksationsforretning i 1897, da Mikkel Kræmmer havde overtaget ejendommen. Ifølge den nævnte beskrivelse bestod stuehuset af otte fag bindingsværk, brændte sten og bræddeklædte trekantsgavle samt stråtag; det var indrettet til beboelse, lo, stald og fårehus. I 1941 blev facaden og den nederste del af søndre gavl omsat til grundmur, mens stråtaget ifølge mundtlig oplysning først er blevet udskiftet med eternit omkring 1960. En lille kvist ud til gaden var placeret samme sted i det tidligere stråtag.

NORDBY HOVEDGADE 21, matr.nr. 61a

Nordby Hovedgade 21. (NM 1977).

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage og fire uregelmæssige fag. Bygningen har vinkeltag. Pudset sokkel. Facaden står i rød, blank mur. Hovedgesims med tandsnit og savsnit. Butiksindretning med tre store vinduesåbninger med helrudede vinduer (det søndre vindue har overmalet glas). Butiksdør med støbt trappe, som har dobbelt sideløb og jerngelænder. Udhæng over indgangen. Begge gavle står i rød, blank mur som facaden. Den søndre gavl har fornedet tre blændede vinduer. Gavltrekanten har et bredt, muret gesimsbånd og to torammede vinduer med tværprosper. Den nordre gavl har samme udformning, dog er mod vest to af vinduesåbningerne erstattet med henholdsvis en tofløjet revledør fornedet og en revlelem i gavltrekanten. Taget er beklædt med cementtagsten. I tagryggen en skorsten i blank mur med sokkel og udkrægning. Bagsiden er sammenbygget med et toetages hus.

Bygningshistorie: En firlænget gård på matriklen fik i slutningen af forrige århundrede tilbygget et toetages stuehus mod øst ud fra østlængens midte. På tværs af dette stuehus opførtes 1905 den nuværende grundmurede butiksbygning. Ejendommen tilhørte da Hans Møller. Huset har sin oprindelige udformning bortset fra de store butiksruder, der blev indsat i 1958, og blændingen af sydgavlens vinduer, der fandt sted i begyndelsen af 1970'erne.

NORDBY HOVEDGADE 22, matr.nr. 68d, e

Nordby Hovedgade 22, bebyggelsen set fra sydvest. (NM 1975).

Bygningsbeskrivelse: Vinkelbebyggelse, bestående af et forhus i bindingsværk og et grundmuret sidehus med gavlen til gaden, begge i en etage og med heltag.

Forhusets facade er inddelt i fem fag bindingsværk uden fyldtømmer. Stolperne har spor af gennemstukne bjælkeender. Sort, pudset sokkel, sorte stolper og hvide, vandskurede tav. Tagudhænget er lukket med en sugfjæl. Tre vinduer med sprosseløse ruder. Blændet indgang i det søndre yderfag; den tilbagetrukne dør er lakeret og har rude. Indlagt klinkebelagt trappe. Den søndre bindingsværksgavl har sort tømmer og hvide, vandskurede tav. En dør med rude og et vindue med stor rude. Træbeklædt gavltrekant med vindskeder og et torammet, småsproset vindue. Bagsiden har bindingsværk som facaden, gennemstukne bjælkeender. Taget er beklædt med cementtagsten. I tagryggen en skorsten i rød, blank mur med sokkel og udkrægning.

Sidehuset er sammenbygget med forhusets nordgavl. Gavlen til gaden er i flugt med forhusets facade. Sort pudset sokkel med kældervindue, hvidt, pudset murværk og gavltrekant med tandsnitsudsmykket gesimsbånd. I stueetagen er et flerrammet, malet vindue med småsprosser i de øverste rammer. Et malet, tre-rammet vindue i gavltrekanten. Den nordlige langside har behandling i farver som facaden. Hovedgesims med tandsnit. Vinduer af samme type som i gavlens stueetage. Taget er beklædt med cementsten.

Bygningshistorie: I midten af 1800-tallet lå der på dette sted et otte-fags bindingsværkshus bestående af to boliger på hver fire fag. Den nuværende bindingsværksbygning på fem fag er den søndre del af dette otte-fags hus. I 1898 blev de to boliger sammenlagt under een ejer, skomager Niels Jørgensen, og i midten af 1920'erne blev de tre nordre fag nedrevet for at give plads til den nuværende, grundmurede bygning. De fire søndre fag var blevet istandsat i 1891, og i denne forbindelse beskrives de som et fire fag stort stuehus i bindingsværk og brændte sten, bræddeovergavle og stråtag. Stråtaget blev sandsynligvis udskiftet med cementtagsten samtidig med ombygningen i 1920'erne. Fjernelse af facadens tidligere fyldtømmer, udskiftning

til de størruede vinduer og blanding af indgangen i søndre yderfag er ændringer foretaget i nyere tid (efter 1938). Indgangen i søndre gavl er ligeledes af nyere dato.

Den grundmurede bygning med gavlen til gaden er som nævnt ovenfor opført omkring 1925, og er ikke siden opførelsen ændret væsentligt.

NORDBY HOVEDGADE 27, matr.nr. 218a

Nordby Hovedgade 27-29. (NM 1975).

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage og 14 fag med heltag. Huset er mod nord sammenbygget med Nordby Hovedgade 29. Bygningen har fuget kampestenssokkel. Facaden står i rød, blank mur. Simpel hovedgesims med tandsnit. Tolv fag dannebrogsvinduer. Vindueslysningerne har fladbuede stik og murede sålbænke. I bygningen er indrettet bibliotek, posthus og beboelse. To indgange med døre, af hvilke den sydlige har sprosset vindue. Overvinduer over begge døre og udvendige trin. Den frie sydgavl står i blank mur som facaden. To torammede, tværsprossede vinduer i gavltrekanten, som har muret gesimsbånd. Bagsiden er som facaden og har dannebrogsvinduer; i det sydvestre hjørne et smigfag med to dannebrogsvinduer. Et grundmuret vindfang med en fyldingsdør. Teglhængt tag med to skorstene i røde tegl. Skorstenspiberne har sokkel og profileret udkræning.

NORDBY HOVEDGADE 29, matr.nr. 218b

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage og ni fag med heltag. Huset er mod syd sammenbygget med Nordby Hovedgade 27. Huset har fuget kampestenssokkel. Facaden står i rød, blank mur. Simpel hovedgesims med tandsnit. De fem sydlige vindueslysninger har dannebrogsvinduer. Murede sålbænke og fladbuede stik. Indgang med malet fyldingsdør, som har ruder i øverste felt og overvindue. Udvendige trin. I den nordlige del af facaden er tre små vinduer med små sprosser. Den grundmurede gavlkvist er placeret over facadens to sydligste fag. To torammede vinduer med

tværsprosser. Gavltrekanten har gesimsbånd og en rund muråbning. Den fri nordgavl har en grundmuret tilbygning med indgang fra gaden. Bagsiden står i rød, blank mur. Vinduerne af forskellig type. Teglhængt tag med brandkam i syd. Gavlkvisten har ligeledes teglhængte tagflader. Tre skorstene i tagryggen. Skorstene, der er i rød, blank mur, har sokkel og udkræning.

NORDBY HOVEDGADE 27 og 29, matr.nr. 218a og b

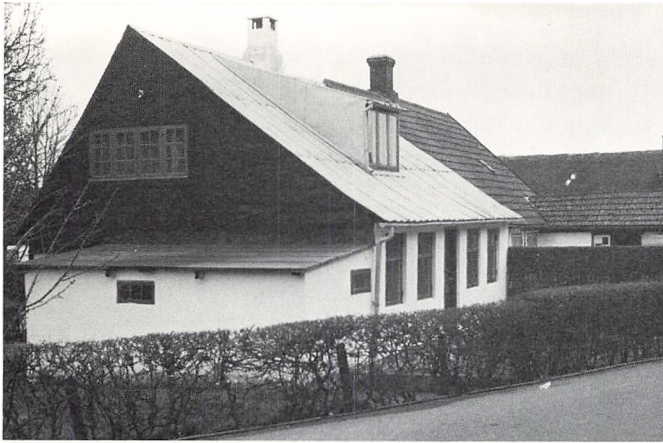
Bygningshistorie: De 18 nordligste fag i denne bygning opførtes 1878 som skole af murermeister Lars Jensen, Norsminde, og snedkermeister Niels Hansen Skrædder. De fem sydligste fag opførtes 1906 som lærerbolig. I 1916 ophørte bygningen, der var opført på det tidligere gadestævne, med at fungere som skole og har siden opfyldt en række forskellige funktioner: hus for jordefoder, gartneri, og i nordre ende af huset bødkerværksted. Det grundmurede udhus ved nordgavlen er opført i 1946. Den nordre del af huset og de fem sydligste fag rummer nu beboelse, mens de ni sydlige fag er indrettet til bibliotek og posthus.

NORDBY HOVEDGADE 30, matr.nr. 141b

Nordby Hovedgade 30. (NM 1977).

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage og fire uregelmæssige fag med vinkeltag. Facaden har glatpudset sokkel uden bemaling. Murværk i røde, blanke sten og bloktands-hovedgesims, der brydes ved gavlkvisten, men gentages i denne og langs gavlenes tagflugt. To dannebrogsvinduer og et trefags vindue. Alle vinduer med fladbuede stik og sålbænke. Ny lameltræddør med ruder. Døråbning med fladbuget stik og udvendig trappe. Gavlkvisten i røde sten er i et bredt fag med et trefags vindue; lav gavltrekant. Gavlene er ubehandlede og umalede som facaden. Nordgavlen har et kældervindue i den pudsede sokkel, et trefags vindue i stueetagen og et dannebrogsvindue i gavltrekanten. Bagsiden står i blanke sten som de øvrige sider og har dannebrogsvinduer. Taget er beklædt med ce-

Nordby Hovedgade 34. (NM 1976).

menttagsten. I tagryggen en skorsten i rød, blank mur med sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: 1912 lod skomager Christen Hansen Christensen et øst-vest vendt bindingsværkshus nedrive, og samme år lod han det nuværende, grundmurede hus med butiksendretning opføre. Inden for de sidste år er den gamle butiksrude i det nordligste fag udskiftet med et dannebrogsvindue og glasdøren erstattet med en træbeklædt dør.

NORDBY HOVEDGADE 34, matr.nr. 213

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og fire fag bindingsværk med heltag. Mod syd sammenbygget med Lygten 4. Østsidens bindingsværk har fodrem og fyldtømmer; kampestensokkel. Nordfaget har to dokker under løsholten. Spor af gennemstukne bjælkeender. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavler. To malede dannebrogsvinduer og et malet, torammet vindue med små sprosser. En malet fyldingsdør med rude. Den nordre gavl er dækket med tagpap foroven. En grundmuret tilbygning. I gavlens østre del er synligt bindingsværk. Den grundmurede vestside er inddelt i fem fag; fire dannebrogsvinduer samt fyldingsdør med ruder. Taget er beklædt med blikplader; mod vest en taskekvist. I tagryggen en vandskuret, hvid skorsten med sokkel.

Bygningshistorie: I 1840, da huset ejedes af Søren

Nordby Skolegyde 1. (NM 1977).

Abrahamsen og blev takseret første gang, bestod det af tre fag bindingsværk, 7½ alen dybt, med klinede vægge og stråtag. Bygningen er opført på det tidligere gadestævne, der endnu i 1812 henlå ubebygget. I 1854 var huset blevet væsentligt forbedret indvendigt, og desuden var et fag blevet tilbygget. Sandsynligvis i begyndelsen af dette århundrede – inden midten af 1920'erne – blev huset atter ændret væsentligt: det udvidedes i dybden mod vest, og vestfacaden omsattes i grundmur. Tagets forandring fra strå til blik og opførelsen af kvisten mod vest samt grundmuringen af den siden 1874 omtalte bindingsværkstilbygning ved husets nordende har ligeledes fundet sted i dette århundrede.

NORDBY SKOLEGYDE 1, matr.nr. 152

Bygningsbeskrivelse: Forhus i 12 fag bindingsværk i en etage med vinkeltag. To beboelser. Hvid kampestensokkel. Facadens bindingsværk har fodrem og fyldtømmer. Afskårne bjælkeender, genanvendte stolper. Sugfjæl. Hvide tavler og sort tømmer. Torammede, små-

Nordby Skolegyde 3. (NM 1975).

sprossede og malede vinduer. To nyere fyldingsdøre med ruder. Den grundmurede nordgavl er pudset og hvid. Et jernstaldvindue fornedet. I gavltrekanten et torammet, sprosseløst vindue. Den grundmurede sydgavl er berappet og hvid. Sorte vindskeder. Gavltrekanten har et torammet vindue, i undergavlen er et trerammet vindue; begge vinduer uden sprosser. Bagsiden er nyomsat i grundmur af hvidmalede letbetonblokke. Trerammede vinduer uden sprosser. Langs to fag en tilbygning. Taget er belagt med bølgeplader. I tagryggen en glat skorsten i blank mur.

Bygningshistorie: Huset findes markeret på matrikelkortet fra 1812 og takseres første gang 1827. Bygningen synes at være opført i to tempi, hvilket afspejles i gadesidens fodrem samt i det forhold, at husets ældre, nordlige del indtil for nylig stod noget smallere end det øvrige. I 1827 stod en bindingsværksbygning på 11 fag, 8 alen dyb med klinede vægge, stråtækt. Ved århundredets midte fandt en væsentlig forbedring sted, idet ejeren, Jørgen Clemmensen, lod indrette tømrerværksted i huset og lod bygningens sydlige del gøre knap 3

Nordby Skolegyde 5, gården set fra øst. (NM 1975).

alen dybere. Formentlig føjedes samtidig et fag til huset, så det fik den længde, det har i dag. Omkring 1960 foretoges den ombygning, der resulterede i husets nuværende udseende; de fire nordlige fag gjordes jævndybe med resten af huset, hvorved hele vestsiden blev sat i gasbeton. Desuden blev det gamle stråtag, med kviste over de to døre, udskiftet med eternit.

NORDBY SKOLEGYDE 3, matr.nr. 153a og b

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage med vinkeltag; facaden inddelt i fem fag. Pudset sokkel. Facaden står i rød, blank mur. Hovedgesims med savsnit, som gentages i fordybning hen over den to fag brede gavlkvist. Vinduerne har store ruder, fladbuede stik og sålbænke. I midterfaget ny listedør med fast siderude. Udvendig trappe med sideløb. Gavlkvisten, som er i blank mur som facaden, har to storrudede vinduer. Gavltrekanten har gesimsbånd med savsnit og en lille, rund åbning i gavlspladsen. Gavlene er i blank mur som facaden. Savsnitsbånd langs tagflugt. Sydgavlen har en støbt altanudbygning. Nordgavlen har en grundmuret garagetilbygning. Bagsiden er som facaden. Taget er beklædt med bølgeeternit. I tagryggen to skorstene i rød, blank mur med sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: Et bindingsværkshus på grunden nedbrændte den 14. juli 1900 ved lynnedslag. Senere

samme år lod de to ejere, Søren Peder Degn og skipper Jørgen Peder Degn, det nuværende, grundmurede hus opføre. Bygningen står som dengang, bortset fra at det oprindelige tegltag i slutningen af 1960'erne erstattedes af det nuværende af bølgeeternit, og at nye vinduer og dør er blevet indsat.

NORDBY SKOLEGYDE 5, matr.nr. 59.

»Snekkehøj«

Bygningsbeskrivelse: »Snekkehøj« er et firlænget gårdanlæg med sammenbyggede længer. Alle bygninger er i en etage og grundmurede; murfladerne er berappede og hvide med grå, pudsede sokler. Døre, porte og vinduer samt bræddebeklædninger er rødmaledede. Samtlige længer har vinkeltage belagt med cementtagsten.

Den søndre længe, stuehuset, er i 16 fag og har mod gårdspladsen en aftrappet hovedgesims. De malede dannebrogsvinduer har pudsede sålbænke og flade buestik. Fra det østre portrum er indgang ad ældre, tofløjet fyldingsdør med overvindue og dekoreret indfatning. Mod gårdspladsen er en nyere, tofløjet fyldingsdør med store, dekorerede ruder. Til døren fører en udvendig trappe. Havesiden har udformning og vinduer som gårdsiden, dog med et sprosseløst vindue og en mindre verandatilbygning. Den grundmurede østgavl har aftrappet gesimsbånd langs tagflugt. Et dannebrogsvindue i gavltrekanten. I stueetagen et

Per Poulsensvej 1. (NM 1975).

stort, treframmet vindue og to mindre, tophængte vinduer, alle med sålbænke og flade buestik. I tagfladen mod haven er en taskekvist og i tagryggen to skorstene i blank mur med sokkel og udkrægning.

De tre længer til avlsbrug har alle trempelkonstruktion, beklædt med brædder. Jernstaldvinduer og revlestaldøre. Det østre portrum ved stuehuset har til gaden en revleport med revledør i den ene side; døråbningen har svejftet overkant. Portåbningen har buestik. Den østre længe har til gaden et torammet, småsproset vindue foruden staldvinduer. I tagryggen en skorsten som på stuehuset. Vestlængens portrum ved stuehuset har port som mod øst.

Bygningshistorie: »Snekkehøj« blev første gang takseret i 1822 og ejedes da af Hans Jensen Fogeds arvinger. Det var en firlænget gård, opført af bindingsværk med klinede vægge og stråtag. I begyndelsen af dette århundrede tilføjedes i det sydvestre hjørne et svinehus med bliktag. Siden 1920 er gården blevet totalt omsat i grundmur i flere tempi: ca. 1920 vestre længe, 1921-22 stuehusets gårdside, østre hus i 1927 og nordre hus 1931-32. Ved denne sidste ombygning gjordes nordre længe dybere. Den seneste ombygning fandt sted, da stuehusets haveside i 1945 blev omsat i grundmur.

PER POULSENSVEJ 1, matr.nr. 131a

Bygningsbeskrivelse: Forhuset er i en etage og otte fag.

Per Poulsensvej 2. (NM 1975).

Bygningen har heltag. Den grundmurede facade har pudset sokkel og murværk i røde sten. Simpel hovedgesims. Torammede vinduer uden sprosser. En malet, nyere dør med rude. To udvendige trin. Nordgavlen, dels i bindingsværk, dels i grundmur, har en grundmuret garage tilbygget. Den frie del af gavltrekanten er træbeklædt og med vindskeder. Et malet, torammet vindue med små sprosser og et enkeltrammet vindue med små sprosser. Den grundmurede sydgavl står i blanke sten som facaden. Øverste del af gavltrekanten er træbeklædt. Bagsiden står i bindingsværk med fodrem og fyldtømmer; afskårne bjælkeender. Tagudhængget er lukket med sugfjæl. Sort tømmer og røde tavli i blank mur. Taget er belagt med bølgeplader.

Bygningshistorie: I 1867 købte Per Poulsen et ældre, stråtekt bindingsværkshus på otte fag, hvori han lod indrette høkerhandel. Kort før århundredskiftet lod han huset gennemgå en større ombygning, hvorved det gjordes godt to alen dybere mod haven. Sydgavlen omsattes i grundmur, og bindingsværkets blandingsmur erstattedes med tavli af brændte sten. Vurderings-

Per Poulsensvej 3, forhusets facade til Skræddertorvet. (NM 1977).

protokollen omtaler da bygningen som »saa god som ny«. Det ombyggede hus indeholdt udover beboelse både butik og pakrum og var på otte fag, 22 alen langt, og 11¼ alen dybt. I nyere tid, efter den nuværende ejers oplysninger omkring 1930, blev østfacaden omsat i grundmur, og i begyndelsen af 1970'erne udskiftedes stråtaget med bølgeplader.

PER POULSENSVEJ 2, matr.nr. 55b, 61b

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og otte fag grundmur med vinkeltag. Huset har sort, pudset sokkel. Facaden står i rød, blank mur. Muret, aftrappet hovedgesims. Vinduer af forskellig type; fire med hele, store ruder, tre med tophængte ruder og hele glas forneden. Vindueslysningerne har fladbuede stik og sålbænke. En malet, tofløjet fyldingsdør med rude i hver halvdel. To udvendige trin. Gavlene står i blanke sten som facaden. Sydgavlen har et firrammet vindue i gavltrekanten; gesimsbånd i gavltrekanten. Nordgavlen har samme udformning som sydgavlen. Dør med

trappe. Bagsiden er som facaden. Dør med trappe. Taget er beklædt med bølgeplader. En trekantgavl over hoveddøren til gaden; trekanten har gesimsbånd. Heri et lille tophængt vindue som erstatning for et oprindeligt større vindue. I tagryggen en skorsten i rød, blank mur.

Bygningshistorie: På grunden lå indtil 1910 et dobbelthus i bindingsværk. De to lejligheder blev slået sammen til een fra omkring århundredskiftet. Fra 1902 ejedes huset af Boline Martine Skrædder. Den 23. juli 1910 nedbrændte huset. »Ilden opkom ca. 8½ Aften og skyldes Lynnedslag i Litra a gennem Skorstenen og Kakkelovnen i Stuen hvor Ejerindens Fader den 73aarige R. Skonning ramtes af Lynnet og Døde kort efter.«. På et kampestensfundament lod Boline Martine Skrædder samme år opføre et grundmuret hus med cementtagsten. Huset blev overvejende indrettet til beboelse; dog til stald i det nordligste fag. I nyeste tid er vinduer og døre ændret – de to nordligste facadevinduer i foråret 1977 –, og en dør i nordgavlen er sløjfet. Hele huset er nu indrettet til beboelse. Tagbeklædningen er ændret til eternit.

PER POULSENSVEJ 3, matr.nr. 139a

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og ni fag grundmur, kælder og heltag. Facaden har hvidt, vandskuret murværk og simpel hovedgesims. I de seks søndre fag er indsat fem malede dannebrogsvinduer med sålbænke og en ny pladedør med smalle ruder. Udvendig trappe. I de tre nordre fag findes to døre og et butiksvindue. Udvendige trapper. Gavlene har samme farve og behandling som facaden. I den søndre gavltrekant er en termorude. Bagsiden har samme farve og behandling som facaden. Vinduerne er sprosseløse. Taget er beklædt med cementtagsten; skorstenen er nedtaget.

En grundmuret tilbygning i nord.

Bygningshistorie: Huset kan arkivalisk følges tilbage til 1837, men findes også markeret på matrikelkortet fra 1812. I 1837 ejedes det af Mikkel Mikkelsen Kræmmer og var da på otte fag, 9 alen dybt, opført af bindingsværk med blandingsmur og tækket med strå. Kort efter midten af 1800-tallet, da Søren Mikkelsen Kræmmer havde overtaget ejendommen, blev huset udvidet med et fag; den gamle dybde bibeholdtes, men østfacaden og gavlene omsattes i grundmur. Kort før århundredskiftet blev huset gjort 1½ meter bredere mod vest, og vestsiden omsattes i grundmur. Samtidig erstattedes halvdelen af stråtaget med cementtag. Omkring 1920 var hele taget omlagt med cementtagsten. Forhuset har i flere perioder rummet butikshandel i nordre del. Ved dette århundredes begyndelse havde Jørgen Barfod Kræmmer butik her, hvilken efterfølgeren, Bertil Marius Kræmmer, fortsatte; senere – indtil midten af 1970'erne – har byens posthus været indrettet her.

Udhuset i nordvest, der kan følges tilbage til midten af 1800-tallet, var til 1950 af bindingsværk med stråtag, men blev da omsat i grundmur med cementtag.

Per Poulsensvej 6. (NM 1975).

PER POULSENSVEJ 6, matr.nr. 147a. Fredet i klasse B

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og syv fag bindingsværk med vinkeltag. Huset har kampestenssokkel. Bindingsværk med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Sort tømmer og hvide, vandskurede tavl. Malede, torammede vinduer med små sprosser; over vinduerne påmalede buer. En malet fyldingsdør og udvendige trin. Nordgavlen står i nyt bindingsværk. Et småsprosset vindue under storvalmen. Også sydgavlen har nyt bindingsværk og storvalm – her med vindue i tagskægskvist; i stueetagen to fag torammede vinduer med småsprosser. Bagsiden er skalmuret. Vinduer som i facaden.

Den søndre del af bagsiden har en fornyet tilbygning i bindingsværk, som er i tre fag til Vibestræde.

Forhusets og sidehusets tagflader er stråttækte og med halmdækket mønning. I tagryggen på forhuset en hvid, vandskuret skorsten. En tagskægskvist med vindue til Per Poulsensvej.

Bygningshistorie: I 1833 forsikrede Ole Clemmensen et hus på seks fag bindingsværk med tømmer af eg og fyr, blandingsmur af ler og sten samt stråtag. Huset var indrettet til beboelse, lo, stald, fære- og tørvehus. Da Ole Clemmensen omforsikrede huset i 1848, havde det fået sin nuværende skikkelse. Mod vest lå stadig stue-

Per Poulsensvej 6, forhus og sidefløj. (NM 1975).

Per Poulsensvej 8A, facade til Skræddertorvet. (NM 1975).

huset bestående af syv fag bindingsværk, ti alen dybt, indrettet til beboelse og vævestue. Vinkelret på stuehuset, mod øst fra dettes sydende, lå nu tre fag bindingsværk, syv alen dybt, indrettet til lo, fære- og tørvehus. Alt var opført i ege- og fyrretømmer med blandingsmur og stråtag. I 1856 udskiftedes muligvis ejendommens tømmer, som nu siges udelukkende at være hugget af fyr.

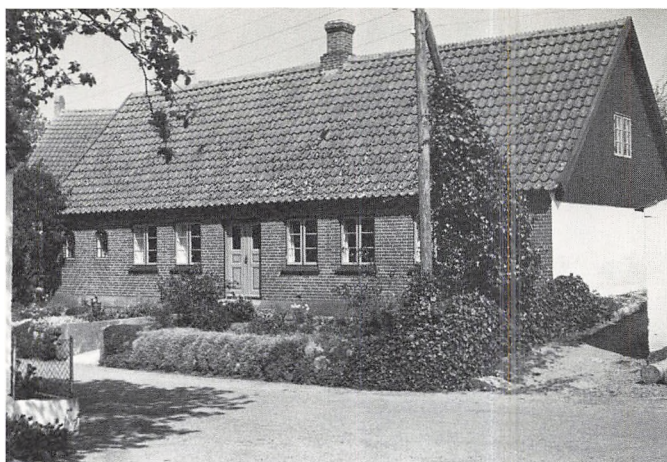
I 1963 var ejendommen meget forfalden; dens nuværende ejer måtte da nedrive hele staldlængen, som stadig stod med lerklinede tav. Den genopførtes med bindingsværk mod syd og øst og pudsede lecablokke mod nord, og indrettedes til beboelse. I stedet for en stald dør i østmuren indsattes to smårude vinduer som stuehusets. Hele huset blev nytækket, og skorstenen fornyedes. Stuehusets bagside er skalmuret. Også stuehusets gavle er fornyede.

PER POULSENSVEJ 8A, matr.nr. 146c.

Fredet i klasse B

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage, inddelt i ni uregelmæssige fag bindingsværk. Bygningen har vinkeltag og kampestenssokkel. Facadens bindingsværk har fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender; herunder udlusede taphuller. Genanvendt tømmer. Sugfjæl. Sort tømmer og hvide, vandskurede tav. Malede, torammede vinduer med småsprosser. En malet fyldingsdør med ruder i de øverste felter. Et udvendigt trin. I det nordlige yderfag en malet, tofløjet revleport. Den nordlige gavle har en grundmuret tilbygning. Træbeklædt gavltrekant. Bagsiden har stolper som facaden. Småsprossede vinduer. Stråtekt tag med halm-dækket mønning. I tagryggen en hvid skorsten med sokkel og udkrægning. Til gaden en tagskægskvist med luge og lille vindue samt sidestykker. En tagskægskvist mod haven.

Bygningshistorie: Bygningen indtegnedes i brandforsikringen af Jens Knudsen Tolder i 1834, men formentlig er den opført allerede før 1812 – jævnfør matrikelkortet. Det svære tømmer peger endog længere tilbage i tiden, og den uregelmæssige fagbredde tyder på gradvis om- eller udbygning. J. K. Tolders hus var ti fag

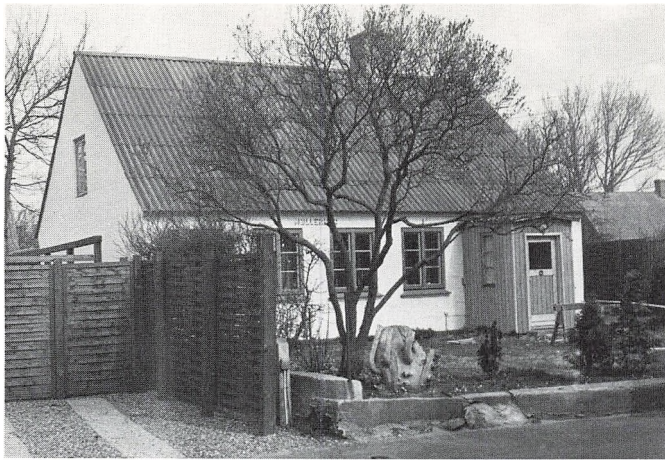
Per Poulsensvej 10. (NM 1975).

langt og opført i ege- og fyrretømmer med klinede vægge og stråtag. Indretningen omfattede foruden beboelse et snedkerværksted; stald o.lign. omtales ikke. I århundredets forløb blev tavlene gradvis forbedret fra klining til murværk af brændte sten. Da karetmager Aksel Pedersen i 1918 overtog den nordlige del af huset, var der stald og tærskelo i de nordligste fag og værksted i det følgende – under kvisten var en dør og et smalt vindue. Døren og vinduet erstattedes i 1918 af et vindue i samme dimensioner som facadens øvrige vinduer, og staldarealet blev inddraget i karetmagerværkstedet, der stadig fungerer i 1977. I forbindelse med nyindretningen omsattes den nederste del af nordgavlen til grundmur; den øverste del, som består af mindre natursten, bibeholdtes. Omkring 1970 hævdes husets bjælkelag.

PER POULSENSVEJ 10, matr.nr. 145a

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og ni fag med vinkeltag. Den grundmurede facade har pudset sokkel og murværk i røde sten. Aftrappet hovedgesims med tandsnit. Malede, torammede vinduer med tværsporsser. Vindueslysningerne har fladbuede stik og sålbænke. To jernstaldvinduer i nord. En malet, tofløjet fyldingsdør med rude i hver fløj. Udvendige trin. Den grundmurede sydgavl er vandskuret og hvid forneden. Træbeklædt gavltrekant med vindskeder og et torammet vindue med tværsporsser. Nordgavlen er skalmuret og hvid. En malet revlehalvdør og to småsprossede vinduer forneden. Den træbeklædte gavltrekant har vindskeder. Bagsiden er i ni fag bindingsværk med gennemstukne bjælkeender. Fodrem og dokker mangle. Sort tømmer og hvide, vandskurede tav. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. En dør med rude. Taget er beklædt med cementtagsten. I tagryggen en skorsten i rød, blank mur med sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: Arkivalsk kan huset følges tilbage til 1835, da Niels Olsen Kjeldsen lod et bindingsværkshus på ni fag med stråtag forsikre. Allerede i 1836 omforsikredes det af sin nye ejer, Ole Gylling, på grund af forbedringer: husets dimensioner bibeholdtes, men en del af tavlene ændredes til brændte sten, og der anlag-

Præstegyden 1. (NM 1976).

des kælder under to fag og fjælegulv i fire. I 1856 ejedes huset af skrædder Søren Peder Clemmensen, der lod indrette en vævestue. Siden er ingen ændringer ved huset omtalt i arkivalierne.

Sydgavlen blev formentlig grundmuret omkring århundredskiftet. I 1913 solgtes en del af grunden fra til opførelsen af missionshuset. Pengene anvendte ejeren, Ole Gylling Clemmensen, til at få husets facade og nordgavl omsat til grundmur og taget ændret til cementtagsten.

PRÆSTEGYDEN 1, matr.nr. 108c. »Møllerhus«

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage og seks fag med vinkeltag. Murfladerne står hvide. Facaden har en simpel hovedgesims. Fem torammede vinduer med tværsprosser. Profilerede sålbænke. Et lukket vindfang af træ med næsten fladt bølgepladetag. Et torammet vindue i den vestre gavltrekant. Den østre gavltrekant er uden åbninger; undergavlen har et torammet vindue og en tilbygning i træ. Taget er beklædt med bølgeplader. En skorsten i blank mur.

Bygningshistorie: Forhuset opførtes for skomager Anton Møller i 1896. Byggemåden var cementmur og tegltag, og huset indrettedes til såvel beboelse som værksted; i en fortegnelse over næringsdrivende i Nordby i 1905 betegnes Anton Møller som detaillist. Grunden udparceleredes i forbindelse med dette byggeri fra den samlede matr.nr. 108, hidtil kun bebygget med bindingsværksbygningen, Præstegyden 3. Bygningen står i det væsentlige uforandret fra opførelsen. Dog er tegltaget i nyere tid udskiftet med eternittagklædningen, og på sydsiden er vindfanget blevet opført foran indgangen, der på ældre fotos ses forsynet med en dobbelt dør.

PRÆSTEGYDEN 3, matr.nr. 108a

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og otte fag bindingsværk med heltag. Huset har kampestenssokkel. Facadens bindingsværk har fodrem og fyldtømmer. Afskårne bjælkehoveder. Sugfjæl under tagudhænget. Sort tømmer og hvide tavl. Malede, torammede vin-

Præstegyden 3. (NM 1977).

duer med tværsprosser. En malet fyldingsdør med overrude, som har dekorativt sprosseværk; udvendig trappe med tre trin. Den grundmurede vestgavl har påmalet bindingsværk. Brædebeklædt gavltrekant med et tværsprosset vindue og vindskeder. Den grundmurede østgavl har ligeledes træbeklædt gavltrekant med småsprosset vindue. Bagsidens bindingsværk har gennemstukne bjælkehoveder. Sugfjæl under tagudhænget. Farver som facaden. Torammede, småsprossede vinduer. Stråtækt tag. Skorstenen har sokkel og dekorativ udkrægning. Til gyden er over indgangsfaget en tagskægskvist med et malet, tværsprosset vindue og sidestykker. Mod haven to nye stråtagskviste.

Bygningshistorie: Da ejendommen indtegnedes i brandforsikringen i 1832, var grunden bebygget med en ni fag lang bindingsværksklade, opført af ege- og fyrretømmer, tilhørende pastor P. H. Heegaard. I 1840 nyvurderedes ejendommen imidlertid på grund af en »total ombygning og forbedring«, foretaget for dennes søn. Dybden udvidedes fra ni til ti alen, og de hidtil klinede tavl opmuredes »for størstedelen af brændte sten og nogle enkelte af lersten«. Samtidig indrettedes beboelse i fire fag, under to fag var kælder. I dag bærer en del tømmer præg af genanvendelse, hvilket kan skyldes denne »totale ombygning«. Da bygningen på ny vurderedes i 1858, var den blevet solgt fra præstegården, og beboelsen omfattede nu de syv østre fag; i de to vestligste var lo og brændehus. Blandt de opregnede detaljer i forbindelse med indretningen nævnes en dobbelt dør, der må formodes at have siddet i indgangen, der dengang fandtes i faget umiddelbart øst for den nuværende gadedør. Vinduerne var – som i dag – med »smaa Ruder« mod haven og med »store Ruder« til gaden; i hver side var seks fag. Huset tilhørte da skomager Niels A. Sørensen, men senere knyttedes det atter ved provst Jacobsens overtagelse i en periode til præstegården. I slutningen af forrige århundrede husede bygningen den lokale telefoncentral. Afkortningen til de nuværende otte fag fandt sted i midten af 1950'erne; den ny østgavl opførtes i grundmur med bræddeklædt gavltrekant. Også vestgavlen er i nyere tid blevet omsat til grundmur. Den eksisterende gadedør blev indsat omkring 1955.

Præstegyden 6 og 4. (NM 1975).

PRÆSTEGYDEN 4, matr.nr. 110b

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i fem fag og en etage med vinkeltag; mod øst sammenbygget med Præstegyden 6. Pudset sokkel, murværk i rød, blank mur og aftrappet hovedgesims med tandsnit. Malede dannebrogsvinduer med fladbuede stik og profilerede sålbænke. Indgang fra gaden med blændet døråbning. Mod gården en gavlkvist over to fag. Tagklædning af cementtegl. Skorstenen med sokkel og udkrægning er i røde sten.

Bygningshistorie: Mellem 1804 og 1868 optræder dette hus og nabobeboelsen i arkivalierne som en 14 fag lang, 10¼ alen dyb, stråttækt bindingsværkslade, henhørende under præstegården. Ifølge en passage fra pastor P. H. Heegaards erindringer havde denne ladet laden opføre 1802 på en grund, der var erhvervet fra matr.nr. 91; passagen er refereret i Chr. Kornmaalers bog om Nordby. Da denne vestre halvdel i 1868 solgtes fra præstegården, blev den overtaget af Niels Jensen, daværende ejer af gården, matr.nr. 90 – Hæderligheds-

Præstegyden 5, præsteboligens sydfacade. (NM 1976).

gyden 5 – og af ham og hans efterfølger fortsat anvendt som lade frem til omkring århundredskiftet. I 1905 erhvervede ejeren af den østre halvdel – P.J. Holm – tillige disse syv vestre fag, hvoraf de seks vestligste dog straks videresolgtes til murer Jens Peter Petersen. I løbet af nogle måneder havde den nye ejer ombygget laden til en femfags beboelse med grundmuret facade og vestgavl; det vestligste fag må være blevet sløjfet for at give adgang til grunden. Huset var dog stadig stråttækt, som det også fremgår af et foto fra begyndelsen af dette århundrede. Det har ikke været muligt arkivalsk at fastslå, hvornår huset har fået sin nuværende fremtoning, men sandsynligvis var det helt ombygget før eller lige omkring 1925.

PRÆSTEGYDEN 5, matr.nr. 1a

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret hovedbygning i en etage, inddelt i 13 uregelmæssigt placerede vindues- og dørfag. Heltag, med halvvalm over begge gavle. Den sydlige langside har hvid, pudset sokkel og gult, vandskuret murværk. Aftrappet hovedgesims. Malede »dannebrogsvinduer« med to tværsprosser i de nederste rammer. En malet, tofløjet dør med ruder. En nyere pladedør med overvindue. Gavlen har samme farve og behandling som facaden. Fire torammede og tværsprossede vinduer i hver gavl. Bagsiden har samme farve og behandling som det øvrige. Torammede, tværsprossede vinduer. Teglhængt tag med to nyere skorstenene i gul, blank mur.

Til hovedbygningens østre ende er bygget en sidefløj i bindingsværk. Bygningen er i en etage og fire fag med vinkeltag. Facaden mod gårdspladsen har bindingsværk med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Sort tømmer og gule, vandskurede tav. Revledør og små-

Præstegyden 8A og 8, sydfacaden. (NM 1975).

sprossede vinduer. Den frie, søndre bindingsværksgavl har skråbånd i yderfagene. Træbeklædt gavltrekan. Stråttækt tag.

Bygningshistorie: Den 25. juni 1844 nedtegnedes følgende ved taksationsforretningen i anledning af den eksisterende præsteboligs færdiggørelse: »Denne nye Stuehusbygning bestaaer af: 23 Fag (spærfag), 14 Alen dyb, opmuret med brændte Steen af 1½ Steens Tykkelse, Huset er straatækt med Undtagelse af den nederste Deel af Taget, som med 2 Steens Længde Tegltag er omlagt hele Huset paa Gesimsen.«. Under fem fag indrettedes en kælder, ligeledes opmuret med brændte sten. Den hidtidige beboelse var placeret sammesteds og stod i 22 fag bindingsværk, 10 alen dyb; mod haven var udbygget to såkaldte kørhuse på henholdsvis to og fire fag. Den nuværende bygning stod i det væsentligste uændret frem til omkring 1915, hvor stråttaget udskiftedes med tegltag. Endvidere er dørene blevet udskiftet i nyere tid, og de nuværende skorstene afløste i begyndelsen af 60'erne fire oprindelige skorstene, hvis piber havde sokkel og udkrægning.

Bindingsværksfløjen udgør en bevaret del af den østre længe, som ved præstegårdens indtegnning i brandkassen i 1795 er opregnet i 13 fag, 10¼ alen dyb, opført af ege- og fyrretømmer med klinede tavler og stråttag. To fag var indrettet til forrådkammer og trappe til loftet, og i tre fag var vognskur, hvorover en kvist. I de sidste otte fag var herberg, lo og lade. Den seneste udførligere beskrivelse af længen stammer fra

en taksation i 1836, og da var indretningen uforandret. Mellem 1877 og 1887 afkortedes bygningen til nuværende længde og degraderedes til brændehus; det er tænkeligt, at man ved samme lejlighed tog kvisten ned.

Præstegårdens søndre og vestre længe blev nedrevet omkring 1910.

PRÆSTEGYDEN 6, matr.nr. 91a

Bygningsbeskrivelse: Forhus i otte fag og en etage med vinkeltag. Mod vest sammenbygget med Præstegyden 4. Facaden står i rød, blank mur, aftrappet hovedgesims med tandsnit. Pudset sokkel. Fem fag malede dannebrogsvinduer med fladbuede stik og profilerede sålbænke; østligst et blændet fag med påmalet vindue. I indgangsfaget en listedør med rude. To udvendige trin. Vestligst indgang til en smal gennemgang mellem de to beboelser. Bagsiden står i bindingsværk med hvidkalkede tavler og sorttjæret tømmer. Taget er beklædt med bølgeeternit til gaden og med cementtagsten til gården; til gaden en bræddeklædt taskekvist med lemme. Skorsten i røde sten.

Ved østgavlen en grundmuret nord-sydvendt staldbygning i en etage med heltag. Hvidt murværk. Bræddeovergavle og eternittag.

Ved stuehusets vestende er ind mod gården tilbygget et mindre bindingsværkssidehus i fire fag og en etage med heltag beklædt med blikplader. Farveholdning som forhusets gårdside.

Bygningshistorie: Bygningen udgjorde tidligere østre halvdel af den under Præstegyden 4 omtalte bindingsværkslade. Kort efter opdelingen af laden i 1868 blev denne del overtaget af Peder Johansen Holm og indrettet til beboelse. De oprindelige syv fag øgedes med et ottende i den vestre ende i forbindelse med handelen med Præstegyden 4 i 1905. Samme år lod man naboen, murer Jens Peter Petersen, ombygge facaden i lighed med sin egen ejendom. Huset stod herefter i det væsentligste uændret til gaden, indtil stråtaget omkring 1965 blev udskiftet med de nuværende tagplader; taskeskivsten afløste ved samme lejlighed en traditionel kvist, der dog sad lidt vestligere. Mod gården var stråtaget tidligere blevet udskiftet med cementtagsten.

Før 1889 havde P. J. Holm opført to bindingsværksstalde på matriklen. Vestlængen blev væsentligt forbedret og indrettet til lo år 1900 og har siden i det væsentligste stået uændret; dog er tagpapbeklædningen siden udskiftet med plader. Østlængens nuværende fremtræden stammer fra en større ombygning foretaget for Jens Sode forholdsvis hurtigt efter overtagelsen i 1914; en mindre afkortning mod syd fandt sted i begyndelsen af 1960'erne.

PRÆSTEGYDEN 8, matr.nr. 91d

Bygningsbeskrivelse: Bindingsværksbygningen udgør den østre del af et dobbelthus med gavlen til gaden. Denne del er seks fag lang og i en etage med kælder og vinkeltag. Huset har grå kampestenssokkel. Den sydlige facade har hvide tavl og sort bindingsværk med fodrem og fyldtømmer. De gennemstukne bjælkeender er afskåret. Sugfjæl. Vinduerne er torammede, tværsprossede og malede. En pladedør med rude. Den frie gavl er i bindingsværk. Sort brædebeklædt trekant, der forneden afsluttes med vandbræt. I gavltrekanten et trerammed, tværsprosset og malet vindue. Forneden i det søndre hjørne af beklædningen er en lem. Sorte vindskeder. I undergavlen et mindre, sprosset vindue. Nordsiden har bindingsværk som sydsiden, dog med intakte bjælkehoveder. Vinduerne er torammede og småsprossede. En revledør. Stråttækt tag. Hvid skorsten med sokkel.

Bygningshistorie: Ved udflytningen af Jens Johan Vilgers gård i 1898 blev det 12 fag lange stuehus ladet tilbage på grunden. Allerede året efter blev matriklen delt og en beboelse indrettet i hver halvdel. Adskillelsen har så småt sat sig spor i de to bygningshalvdeles let afvigende fremtræden, men man fornemmer dog stadig ubetinget deres fælles bygningshistorie. Stuehusets alder kan ikke fastslås, men det indtegnedes i brandkassen i 1832 som nordlængen i et trelænget gårdanlæg, opført i ege- og fyrretømmer med klinede vægge og stråtag; før den følgende vurdering omkring 1850 var en del murværk blevet opmuret med brændt sten. Nærværende halvdel, der formentlig hidtil havde rummet køkken og bryggers m.v., synes at være blevet ret gennemgribende forbedret i forbindelse med husets opdeling og Peder J. Holms overtagelse i 1899, efter-

som forsikringssummen det følgende år så godt som fordoblede. Muligvis sænkede man allerede ved denne lejlighed løsholterne – sammenlign med nabo-huset – og indsatte større vinduer. Afgørende ændringer ved husets fremtræden var der dog ikke tale om. Det store vindue i gavltrekanten er efter sigende blevet indsat i forbindelse med indretningen af et skrædderværksted; formentlig i begyndelsen af århundredet, hvor skrædder Sv. Aage Bukdahl ejede huset. I indeværende år (1977) er indgangen i sydsiden blevet forsynet med en ny dør og vinduerne i nordsiden fornyet.

PRÆSTEGYDEN 8A, matr.nr. 91c

Bygningsbeskrivelse: Huset udgør den vestre del af et dobbelthus i bindingsværk. Denne del er i seks fag og en etage med vinkeltag. Kampestenssokkel. Facaden har hvide tavl og sort bindingsværk med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkehoveder. Sugfjæl. De malede vinduer er torammede, dels småsprossede, dels uden sprosser. Den enfløjede indgangsdør har rude og er forsynet med indfatning. Den frie gavl er omsat i grundmur, gavltrekanten er brædebeklædt og forsynet med et lille vindue. Sorte vindskeder. Undergavlen har et vandretliggende, enrammet, småsprosset vindue samt en revledør. Nordsiden er udformet som sydsiden, dog helt med småsprossede vinduer. Taget er stråttækt. I sydsidens tagflade en kvist med sidestykker, heri et torammed og småsprosset vindue. På tagryggen en skorsten i blank mur og med overdækning.

Bygningshistorie: Disse seks vestre fag af et tidligere stuehus udskiltes til selvstændig matrikel i forbindelse med gårdens udflytning i 1898. For bygningshistorien før dette tidspunkt er der redegjort under Præstegyden 8. Nærværende halvdel blev overtaget af Ane Dorthe Tuse i 1899 og må i forbindelse hermed i nogen grad være blevet nyindrettet. Uvendige ændringer, som ved den østre halvdel, sporer man derimod ikke. Siden er dog foretaget en række udskiftninger af materialer. Således er vestgavlen blevet grundmuret, døren, enkelte vinduer og skorstenen fornyet. I den søndre tagflade er opsat en tagkvist; muligvis har her tidligere siddet en traditionel kvist ved tagfoden.

PRÆSTEGYDEN 9, matr.nr. 87a

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage og fire-fem fag. Bygningen har vinkeltag. Vandskuret, gul facade med aftrappet hovedgesims. To trefags vinduer og et enkelt dannebrogsvindue. En malet, tofløjet hoveddør med overvindue. Gavlene har samme farve og behandling som facaden; langs tagflugten et bredt, pudset gesimsbånd. Grundmuret tilbygning til østgavlen. Taget er beklædt med cementtagsten. I tagryggen en skorsten i rød, blank mur. Skorstenspipen har sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: Den grundmurede bygning er ifølge mundtlig oplysning opført i 1928 for gårdejer Morten Beyer. Grunden var tidligere havelod.

Præstegyden 9. (NM 1976).

Præstegyden 14. (NM 1975).

Præstegyden 12, bebyggelsen set fra nordvest. (NM 1976).

Præstegyden 10. (NM 1975).

PRÆSTEGYDEN 10, matr.nr. 118

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og syv fag bindingsværk med heltag. Facadens bindingsværk har fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Sort, påmalet fodrem, sort tømmer og hvide tav. Seks torammede og malede vinduer, der har små ruder. En malet, tofløjet fyldingsdør med tværsproset rude i hver side. De grundmurede gavle er vandskurede og hvide, begge med aftrappede gesimsbånd. Vestgavlen har en indgang samt en grundmuret tilbygning med halvtag. Et torammet og småsproset vindue i gavltrekanten. Østgavlen har to vinduer i gavltrekanten. Bagsidens bindingsværk har sort tømmer og hvide tav. Tre fag er omsat i grundmur. Vinduer af forskellig type. Taget er beklædt med zinkplader. En taskekvist til gaden. I tagryggen en hvid skorsten med sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: Bygningen er opført før 1834, i hvilket år den ejedes af Jørgen Anholm. Det daværende hus var i otte fag bindingsværk, 11½ alen dybt, klinede vægge og stråtag. Huset blev anvendt dels til beboelse og dels til lo og stald samt tørvehus. I 1843 lod den nye ejer, Søren Michelsen Bonde, huset gennemgå »en ombygning og forbedring«, således at det nu kom til at bestå af 11 fag bindingsværk opmuret med brændte sten. Omkring 1880 overtager slagter Rasmus Michael Bonde ejendommen, hvor han, ifølge oplysning fra en opmålingsprotokol fra 1891, i ca. 11 år har drevet slagteriprofession, idet der dog ikke er noget egentligt

slagteri, men »der bliver slagtet snart ude, snart inde, hvor det kan træffe sig«. Yderligere fortælles det, at husets længde nu kun er 20½ alen mod 30¾ alen i 1888. Der må således være sket en afkorting af husets vestre ende omkring 1890, og den nye gavl er blevet opført i grundmur. Stråtagets udskiftning med et pladebeklædt tag er derimod først sket i 1928.

PRÆSTEGYDEN 12, matr.nr. 117a, b

Bygningsbeskrivelse: Vinkelbebyggelse i en etage med heltag. Stuehuset, som ligger med gavlen til gaden, står i syv fag bindingsværk i den vestre langside. Fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tav. Malede, torammede vinduer med små ruder. En malet fyldingsdør med rude og dørindfatning med udskåret tungekant. Nordgavlen står i bindingsværk og sydgavlen i grundmur; gavltrekanterne er beklædt med henholdsvis tagpap og brædder. Bagsiden har kun et synligt fag bindingsværk, resten er dækket af et grundmuret udskud. Stråtagt tag med halmdækket mønning. I tagryggen en vandskuret, hvid skorsten med sokkel og udkrægning.

Længen ud til gaden er i en etage og indrettet til værksted. Bygningen er grundmuret. Hvidt, vandskuret murværk. En revledør i bagsiden. Tre torammede, småsprosede vinduer.

Bygningshistorie: I 1834 tilhørte matr.nr. 117 Jørgen Pedersen, og på grunden stod dengang et seks fag stort bindingsværksforhus med gavlen til gaden, 7½ alen dybt, med klinede vægge og stråtag. Huset var indrettet dels til beboelse og dels til lo, tørve- og fårehus. Omkring 1894 blev denne bindingsværksbygning udvidet med et fag i længden, og en del af tavlene omsattes til brændte sten. Det var enten denne udvidelse eller udhusets lidt senere ombygning, se nedenfor, der foranledigede, at stuehuset blev sammenbygget med udhuset, således at den tidligere slippe mellem bygningerne forsvandt. Luden ved husets østre side er – efter sigende – ligeledes opført omkring århundredskiftet. I nyeste tid, ca. 1970, blev de tre sidste fag med lerklinede ydervægge ombygget og bjælkelaget hævet.

Efter Jørgen Pedersen overtog Terkel Jørgensen ejendommen, og i hans tid blev der opført et udhus i bindingsværk med stråtag – formentlig omkring 1870. Denne bygning skulle, iflg. mundtlig oplysning, i begyndelsen af dette århundrede være blevet omsat til grundmur og afkortet med ca. tre meter i længden. Udhuset var oprindeligt fritliggende, men er senere blevet sammenbygget med stuehuset, se ovenfor.

PRÆSTEGYDEN 14, matr.nr. 217

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og fire fag bindingsværk med vinkeltag. Facaden har bindingsværk med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Sort tømmer og hvide, vandskurede tavler. Tre maledede, torammede vinduer med småsprosser. En malet fyldingsdør med overvindue og profileret dørindfatning. Østgavlen er på nær den øverste del af gavltrekanten opført i kløvet kamp, som står blank. Den øverste del af gavltrekanten er opført af teglsten, som er pudset. Gavlen har en lav grundmuret tilbygning med fladt tag, hvorpå en altan. Dør i gavltrekanten til altanen. Vestgavlen er grundmuret, herved en tilbygning. Den grundmurede bagside har en verandatilbygning. Taget er stråtekt til gaden og beklædt med bølgeplader mod haven. I tagryggen en hvid skorsten med sokkel og udkragning. En taskeskiv mod haven.

Bygningshistorie: Det lille fire fags bindingsværkshus er opført i 1862 for Ole Jensen Gylling. Den daværende bygning beskrives i dette år af brandforsikringens vurderingsfolk som fire fag hus i øst og vest, fyrrebindingsværk og brændte sten. Mod vest en brandgavl og mod øst en muret gavl. Stråtag og en skorsten af rå sten. Huset indrettedes fra vest til tre fag beboelse og et fag brændehus. Et selvstændigt brændehus i cement blev i 1904 tilbygget mod øst. Fladt tag beklædt med tagpap. De ændringer, der er sket med huset siden opførelsen, såsom grundmuring af bagside, udskiftning af stråtag mod syd til pladetag med kvist, samt altanopsætningen ved østgavlen, er sket i dette århundrede.

SMEDIEGYDE 1, matr.nr. 66c

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og syv fag bin-

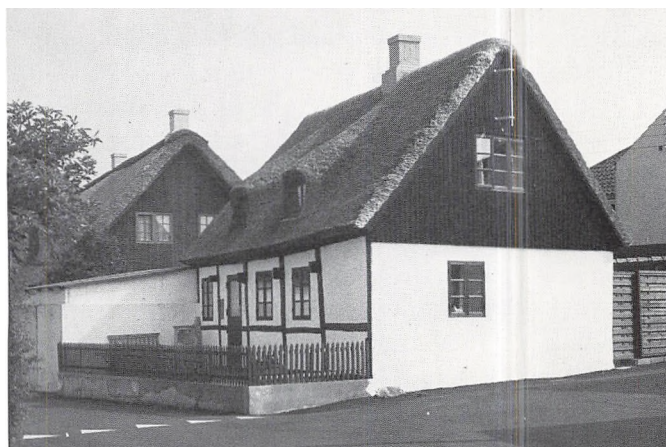

Smediegyde 1. (NM 1977).

dingsværk med vinkeltag. Facaden har bindingsværk med fodrem og fyldtømmer. Bjælkelaget er lagt i slids; profilerede bjælkehoveder. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Tjæret tømmer og hvide vandskurede tavler. Seks maledede, torammede vinduer med tværsprosser. En tofløjet pladedør med ruder. To udvendige trin. Gavlene er grundmurede, vandskurede og hvide. Gavltrekantene har vandskeder. Bagsiden er som facaden. Stråtekt tag med halmdækket mønning. I tagryggen en skorsten med hvid bemaling. Skorstenspiiben har sokkel og udkragning. En tagskægskvist med vindue over indgangen fra gaden. En kvist til havesiden.

Bygningshistorie: Det helstøbte bindingsværksforhus er opført på en af byens tidligere kålgårde, der endnu ved udarbejdelsen af matrikelkortet i 1812 lå ubebygget hen. Da ejendommen indtegnedes i brandkassen den 14. oktober 1848, tilhørte den hjulmand Peder Jensen Degn, søn i gården, hvorfra matriklen var udskilt. Bygningen beskrives som indrettet til beboelse i fem fag samt lo, lade og fårehus; sidstnævnte indretning må formodes at have været i den østre ende, hvor der i yderfaget mod haven er spor efter en tidligere indgang, nu flyttet til nabofaget. Byggematerialerne var fyrretømmer og brændte sten, og taget var tækket med strå. Bygningen omtales ikke specifikt som ny, men var i henhold til Chr. Kornmaaler opført af Peder

Smediegyde 2A. (NM 1977).

Jensen Degn i 1847. Bortset fra grundmuringen af gavlene er der ikke foretaget væsentlige ændringer ved bygningens ydre. Den nuværende gadedør er indsat 1976.

SMEDIEGYDE 2A, matr.nr. 76h

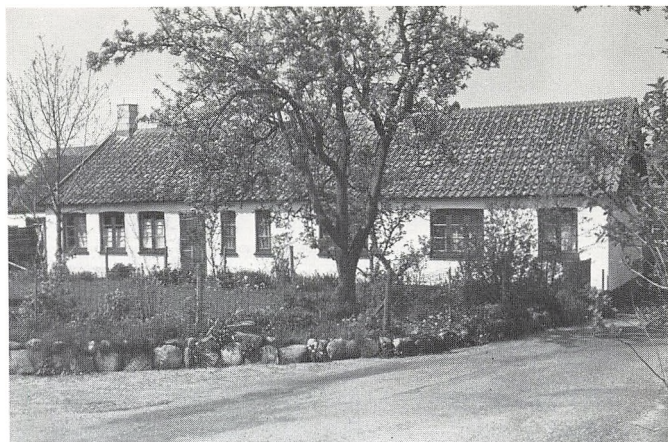
Bygningsbeskrivelse: Forhus i fem fag bindingsværk og en etage med vinkeltag. Egestolper med »falske« bjælkehoveder; kæmmet bjælkelag. Sugfjæl under tagudhæng. Kampestenssokkel. Murværket er i nogen grad nymuret i beton og står pudset og hvidt. I facaden tre fag nye, torammede sprossevinduer og en ny halvdør med rude; i bagsiden et tilsvarende antal vinduer og en ny dør med rude. Døre og vinduer er træimprægnerede. Begge gavle er grundmurede og har bræddeklædte gavltrekanter. I vestgavlen et nyt torammet sprossevindue forneden og et tilsvarende trerammet i gavlspiden. Nylagt stråtag og ny skorsten i gul blank mur. To nye stråtagkviste med vinduer og sidestykker i tagets nordflade.

Bygningshistorie: Det lille bindingsværkshus har ført en omskiftelig tilværelse i den periode, vi kan følge det. Først som en del af en tidligere stuehuslænge, hvoraf det udgjorde de fem vestre fag, der beskrives som indrettet til lade i 1797, hvor ejendommen indtegnedes i brandkassen. Efter gårdens udflytning i 1867 opdeltes det tilbageblevne stuehus i fire nye beboelser, og denne del blev overtaget af skomager Claus Henrik Them. Fra begyndelsen af 1930'erne og frem til de seneste år var bygningen indrettet til stald, sammenhørende med den overfor liggende beboelse på matr.nr. 66c. I øvrigt var huset blevet fritliggende i begyndelsen af århundredet, hvor den tilstødende del af det gamle stuehus var blevet revet ned. I 1976 blev bygningen gennemgribende restaureret, og samme år udskiltes den på ny som selvstændig ejendom. Som det fremgår af beskrivelsen, er det de nye materialer, der dominerer bygningens fremtræden, selv om der i forbindelse med istandsættelsen er lagt vægt på at tilnærme sig en traditionel fremtoning. Ved restaureringens påbegyndelse var huset uden skorsten og tagkviste.

SMEDIEGYDE 4, matr.nr. 76k

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage, ti fag med vinkeltag. Sort kampestenssokkel. Nordfacaden har hvidt, vandskuret murværk. Syv fag tværsprossede, torammede vinduer med fladbuede stik og profilerede sålbænke. Tofløjet hoveddør med fyldinger, sprossedelt overvindue og udvendig trappe. En revlehalvdør. Østgavlen har farve og behandling som facaden. Vestgavlen er omsat i gasbeton. Bagsiden har behandling og farve som facaden. Taget er belagt med strå; til hver side to nye stråtagkviste, placeret oppe i tagfladen. To nye skorstene i gule sten, den vestligste med sokkel og udkragning.

Bygningshistorie: Huset har i hovedtræk stået i sin nuværende udformning fra 1890'erne, hvor tømrer

Smediegyde 4. (NM 1975).

Clemmen Hansen Snedker, så vidt oplysninger har kunnet indhentes, lod sit bindingsværkshus ombygge til grundmur; arkivmaterialet er sparsomt. Bygningsdybden udvidedes ved denne lejlighed med ca. 1,5 m mod nord, og da de hidtidige spær genanvendtes, stod huset herefter med en noget lavere tagrejsning. I indeværende år (1977) er tagværket fornyet og tagklædningen udskiftet fra cementsten til strå; samtidig opsattes de fire kviste. Ligeledes er vestgavlen fornylig ommuret og dør og vinduer fornyet i denne del, der er indrettet til vaskehus og formodentlig tidligere har været tømrerværksted. I øvrigt indgik den tidligere bindingsværksbebyggelse på stedet som østre del af stuehuset i en gård, der udflyttedes i 1867 – jævnfør Smediegyde 2.

SØNDENBYSGYDE 3, matr.nr. 74

Bygningsbeskrivelse: Gård bestående af tre sammenbyggede længer i en etage med vinkeltag; desuden en nyere fritliggende vestlænge.

Den nordre længe består af en beboelse i øst og en stald i vest. Gårdsiden er i 13 synlige fag, af hvilke de seks østre er i bindingsværk og de syv vestre i grundmur. Bindingsværket har fodrem og fyldtømmer og de fleste bjælkeender bevarede. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavler. Malede, torammede vinduer med tværsprosser. En malet, tofløjet fyldingsdør med overvindue, som har dekorative sprosser. Østgavlen er i

Søndenbysgyde 3, gården set fra øst. (NM 1975).

bindingsværk, vestgavlen i grundmur, begge har træbeklædte gavltrekanten med vindskeder. Østgavlen har en nyere dør med rude; to vinduer forneden og to vinduer i gavltrekanten. Den nordre langside er i 17 fag bindingsværk med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Flere af tavlene er opmurede af lersten. Kampestenssokkel, hvide, vandskurede tavl og tjæret tømmer. Vinduerne er dels småsprossede, dels tværsprossede. Taget er beklædt med bølgeeternit; en taskeskiv mod gården. To nye skorstene i blank, gul mur.

Den østre længe er i seks synlige fag bindingsværk mod gården samt et portfag. Bindingsværksfagene er uregelmæssige i inddelingen. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavl. Nogle af tavlene er lerklinede. Den østre langside er i bindingsværk. Tjæret tømmer og hvide tavl. Forskellige vinduer. En tjæret revleport med dør i den ene fløj. Taget er beklædt med zinkplader.

Den søndre længe er i ti synlige fag bindingsværk mod gården. Stolperne har gennemstukne bjælkeender. Nogle af tavlene er i lersten. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavl. Grundmurede gavle med træbeklædte gavltrekanten. Den søndre langside har et lille udskud i de østre fag. Udskuddet er opmuret af kløvede kampesten. Fem synlige fag bindingsværk i vest. Taget er beklædt med zinkplader. To taskeskivte i den søndre tagflade.

Bygningshistorie: I 1851 lod Christen Jensen Mathiesen nordre og søndre længe af sit firfløjede anlæg »nedbryde og igen af nyt opføre«. Stuehuset, der lå i nord, opførtes i 17 fag bindingsværk, ege- og fyrretømmer, blandingsmur og med stråtag. Bygningen, der indrettedes til beboelse og tærskelo, erstattede en ældre stuehusbygning, også på 17 fag bindingsværk, men ca. 2 alen smallere og med klinede vægge. Vestre del af langsiden til gården er omsat til grundmur i nyere tid, ligesom det tidligere stråtag er udskiftet til bølgeplader.

Østre længe er sandsynligvis opført 1843, hvor bygningen siges at være 2 alen dybere end den tidligere på samme sted beliggende bindingsværksbygning. I 1843 ejedes gården af ovennævnte Christen Jensen Mathiasen, og østre hus beskrives da som en otte fag lang bindingsværkslænge med stråtag, 9½ alen dyb, indrettet til port, karlekammer, huggehus, tørve- og fårehus. I 1925 udskiftedes stråtaget med zink.

Søndre længe er, som nævnt ovenfor, opført i 1851, og den beskrives i dette år som et 16 fags bindingsværkshus med blandingsmur og stråtag, indrettet til lo, lade, to stalde og to foderloer samt en port. I 1922 blev søndre langsides østre fag ændret til en kampestenmur, og i 1925 beklædtes taget med zinkplader. Den grundmurede gavl er opført i nyere tid.

SØNDENBYSGYDE 4, matr.nr. 78

Bygningsbeskrivelse: Den tilbagetrukne vinkelbebyggelse er i en etage med vinkeltag.

Den nordlige beboelselænge er til gårdsiden inddelt i seks-syv uregelmæssige, grundmurede fag. Facaden har grå, pudset sokkel og hvidt, pudset murværk. Hovedgesimsen er gul. Tre firrammede vinduer og et seksrammet vindue. To nyere døre med rude. Nordsiden er i 11 fag bindingsværk med gennemstukne bjælkeender. Hvide, vandskurede tavl og sort tømmer. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Tværsprossede vinduer og en malet fyldingsdør. Den grundmurede vestgavl er forneden vandskuret og hvid. Træbeklædt gavltrekant med vindskeder. Stråttækt tag med tagskægskvist. To hvide skorstene med sokkel og udkrægning.

Den korte østlænge er i fire synlige bindingsværksfag i den vestlige langside. Bindingsværk med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Sort tømmer og hvide, vandskurede tavl. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. To småsprossede vinduer og en revledør. Den frie sydgavl er grundmuret, vandskuret og hvid. To vinduer. Træbeklædt gavltrekant med vindskeder. Bagsiden er grundmuret. Jernstaldvinduer og en revledør. Stråttækt tag med halmdækket mønning.

Bygningshistorie: Bygningerne er den bestående del af et gårdanlæg, som første gang forsikredes i 1815 af Lars Mikkelsen Skrædder. Stuehuset beskrives da som 11 fag langt og otte alen dybt, opført i ege- og fyrretømmer med klinede vægge og stråtag. Det østre hus var fire fag langt, otte alen dybt, opført i de samme materialer og anvendt til kammer og tørvehus.

Sin endelige udformning fik dette gårdanlæg formentlig i perioden op til den følgende taksation i 1846. Dette år var stuehuset 14 fag langt og ni alen dybt; tavlenes klining var afløst af blandingsmur. Det østre hus var forlænget til ni fag og indrettet til fåre-, tørve- og huggehus samt karlekammer. Disse to længers værdi firdobledes på de forløbne 30 år. Det er muligt, at Lars Mikkelsen Skrædder havde haft dem nedrevet og opført igen, måske med anvendelse af det samme tømmer. En antydning af, at større ændringer kunne være foretaget tidligt inden for de 30 år, giver en bjælke med indhugget »18 LMS JSD 16« (Lars Mikkelsøn, Inger Sørensdatter) og en bjælke med indhugget »1817«; men der er ikke fundet arkivalske oplysninger til støtte for en tidlig ombygning.

Søndenbysgyde 4, bebyggelsen set fra syd. (NM 1975).

Søndenbysgyde 5, østre længe. (NM 1977).

I 1927 blev vest- og sydlængerne revet ned i forbindelse med udflytning af gården. 1928 købte Magnus Smed resten og foretog en del ændringer. Stuehuset blev kortet af mod vest, dets facade og vestgavl omsattes til grundmur, og døre og vinduer fornyedes. Østlængen blev gjort ca. fire meter kortere, idet et karlekammer og et huggerum mod syd blev nedrevet; sydgavlen og bagsiden mod øst omsattes til grundmur. En kvist over døren i østlængen fjernedes efter 1960.

SØNDENBYSGYDE 5, matr.nr. 70a

Bygningsbeskrivelse: Vinkelbebyggelse i en etage, bindingsværk med vinkeltag.

Den østre længe er i syv fag bindingsværk med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Sort kampestenssokkel, sort tømmer og gule tav. Torammede, smårudede, malede vinduer, hvorover påmalet bue. Sydgavl i bindingsværk som facaden. Papbeklædt gavltrekanter. Nordgavl i bindingsværk med sort tømmer og hvide tav. Mod gården en malet fyldingsdør med rude i øverste felt. Taget er belagt med bølgeplader. En skorsten i røde sten med sokkel og udkræning.

Den fire fag lange nordlænge er i bindingsværk. Langsiden mod gården er i farver som østlængen, og langsiden mod haven i farver som østlængens nordgavl. Mod gården en malet fyldingsdør. Vinduer som i østlængen. Den frie gavl dækkes delvis af en tilbygning i bindingsværk med halvtag. Gavltrekanter er papklædt. Taget er belagt med bølgeplader.

Bygningshistorie: Vinkelbygningen er de tilbageblevne længer af en i 1936 udflyttet bindingsværksgård.

Gården forsikredes første gang i 1818 af Jens Christensen »med Tilnavnet Gaard«; beboelsen var da indrettet i østlængen, der var 13 fag lang og ni alen dyb, af bindingsværk i eg og fyr, klinede vægge, og med stråtag. Gården fik ny ejer, Morten Jacobsen, som i 1833-34 lod denne længe og nordlængen (se nedenfor) gennemgribende ombygge. Østlængen bestod herefter af ni fag med murede tav; i syv fag var stuerum og i to fag formentlig den senere omtalte port. Fra 1896 har vi en oplysning om, at huset havde bræddeovergavl. I 1914 overtog Jens Rasmussen Kornmaaler gården, og

Søndenbysgyde 6, sydfacade. (NM 1976).

før 1923 lod han syd- og vestlængen nedrive og østlængen forkorte – med portfaget – til syv fag. I 1957 erstattedes stråtaget med bølgeplader.

Nordlængen blev formentlig nyopført fra grunden i 1834, og stod herefter i 12 fag bindingsværk i eg og fyr med murede vægge og stråtag og i den anselige bredde af 11 alen. Indretningen omfattede bryggers, herberg, lo og lade; i 1855 opregnes foruden udhusafdelingen både køkken og bryggers samt vævestue. Mellem 1896 og 1923 afkortedes bygningen fra godt 20 til 13 m og før 1953 blev længden reduceret til syv meter; i dag fremtræder længen som to sammenhængende udhuse. Ændringen til bølgepladetag er senere end på østlængen. I nyere tid er gavltrekanter blevet forsynet med pap.

SØNDENBYSGYDE 6, matr.nr. 97

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage og seks fag med vinkeltag. Bygningen har hvid kampestenssokkel. Hvidt, berappet murværk og malede, torammede og tværsprossede vinduer i langsiderne. Grundmurede, hvide gavle med brædebeklædte gavltrekanter. Østgavlen har en listebeklædt dør samt et torammet og et enrammet vindue, begge uden sprosser. En grundmuret tilbygning med halvtag ved den nordlige langside. Taget er belagt med bølgeplader. En sortmalet skorsten med overdækning.

Bygningshistorie: På matr.nr. 97 lå en gård, der udflyttedes i 1866. Christoffer Mortensen købte en del af grunden og byggede et hus i seks fag bindingsværk med stråtag, indrettet til beboelse og tærskelo. Ved en vurdering i 1894 omtales huset som »opført 1869«; men formodentlig er det i nogen grad opført af materialer fra gården eller har måske nogle fag af en tilbagebleven længe som kærne – dets ringe bredde tyder på noget sådant. Denne antagelse støttes af, at det omkring 1925 af sin daværende ejer, Mikkil Beyer, blev ombygget i grundmur og udvidet med ca. 1,5 m i dybden. Huset står tildels på det oprindelige kampestensfundament; og i vestgavlen ses stadig stolper fra bindingsværkshuset. I nyeste tid er taget forsynet med bølgeplader, og der er opført en ny skorsten, ligesom døre og vinduer er fornyet. 1977 er en dør i vest under indretning.

Vangevej 2. (NM 1975).

VANGEVEJ 2, matr.nr. 95b

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og fem fag med vinkeltag. Huset har pudset sokkel. Facaden er i rød, blank mur. Afrappet, muret hovedgesims. Fire malede vinduer med store ruder, det ene har en lille tophængt overramme. Hvide sålbænke og fladbuede stik. En malet fyldingsdør med to fløje, hver med en rude. Den frie vestgavl er fornedet i blanke sten som facaden. Træbeklædt gavltrekanter med vindskeder og en termorude, herunder en større termorude. Bagsiden er i bindingsværk med afskårne bjælkeender. Brunt tømmer og hvide, vandskurede tavler. Til gaden en gavlkvist over et fag i blank mur. Et femrammet, malet vindue. Et lille ovalvindue med sprosser i gavltrekanter, som har gesimsbånd. Cementtegltag. I tagryggen en skorsten i rød, blank mur.

Den grundmurede sidebygning mod øst er i en etage med trempelkonstruktion og vinkeltag. Gavlen til gaden er vandskuret og hvid fornedet og har rødmalet brædebeklædning i gavltrekanter. Taget er beklædt med blikplader.

På grundens nordlige del ligger en grundmuret bygning i ca. tre fag og en etage med heltag. Gulkalket murværk og teglklædt tag. (Nedrevet 1977).

Bygningshistorie: Stuehuset er opført i 1840 for møller Tønnes Nielsen. Den daværende bygning var i seks fag bindingsværk med stråtag, opført af fyrretømmer samt brændte og rå sten. Huset var indrettet til beboelse, stald og tørvehus. Allerede i 1848 lod Tønnes Nielsen sit ret nye hus »ombygge og forbedre« i det indre. Endvidere nævnes i denne forbindelse, at der under bygningen var to fag kælder. I det ydre undergik bygningen ingen ændringer før i dette århundrede – ifølge mundtligt udsagn omkring 1920 – hvor gavle og facade er blevet omsat til grundmur, og hvor gavlkvisten til gaden blev opført. Ligeledes er det tidligere stråtag blevet udskiftet med tegl.

Staldbygningen har fået sin nuværende fremtræden i nyere tid, idet den tidligere bindingsværkslænge, der var opført i 1856 for Tønnes Nielsen og bestod af fem fag bindingsværk med blandingsmur og stråtag, er blevet totalt ombygget. Bindingsværksmurene er om-

Vangevej 6. (NM 1977).

sat til grundmur (støbte), og stråtaget er udskiftet med blikplader; endvidere er huset blevet forhøjet ved påbygning af trempelkonstruktionen.

Den lille helstøbte bygning nord for stuehuset er ligesom staldbygningen opført i 1856 for møller Tønnes Nielsen. Huset, der indrettedes til bageri, var opført i grundmur og med teglhængt heltag. Da Julius Møller, som var smed, overtog ejendommen – formentlig efter faderens død i 1878 – lod han bageriindretningen nedbryde og anvendte derefter bygningen til smedie; som sådan er den blevet brugt langt ind i dette århundrede. Ved nordre gavl stod der indtil for få år siden en udvendig skorsten.

VANGEVEJ 6, matr.nr. 73a

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og 12 fag bindingsværk med vinkeltag. Facaden til Vangevej har hvide, vandskurede tavler og sort tømmer, afskårne bjælkeender. Den vestre del af bygningen, syv fag, er indrettet til beboelse og har torammede, tværsprossede vinduer og en ny, malet dør med ruder. Staldfagene har små trævinduer med lodrette sprosser. Den grundmurede østgavl er vandskuret og hvid. Skalmuret vestgavl med brædebeklædt gavltrekanter. En revledør. Bagsiden er i bindingsværk. Tagudhænget er som i facaden lukket med sugfjæl. Stråttækt tag med to sydvendte tagskægskviste med sidestykker og henholdsvis vindue og brædelem. En skorsten med sokkel og udkragning.

Bygningshistorie: Huset er den gamle stald fra gården matr.nr. 83a, der i 1903 blev frasolgt nævnte ejendom. I 1797 var det et udhus på tre fag og udgjorde gårdens søndre længe. Omkring 1830 gjordes det længere og dybere, så det nu var i seks fag, 10 alen dybt. Omtrent tyve år senere ombyggedes det atter, hvorved endnu et fag føjedes til; arkivmaterialet betegner bygningen som »vel vedligeholdt, så god som ny«. Omkring århundredskiftet, rimeligvis i forbindelse med længens overflytning til naboejendommen, finder den ombygning sted, der resulterer i husets nuværende 12 fag; formentlig forlængedes bygningen mod vest. Først senere er længen blevet delvis indrettet til stuehus.

Ved Kæret 4. (NM 1975).

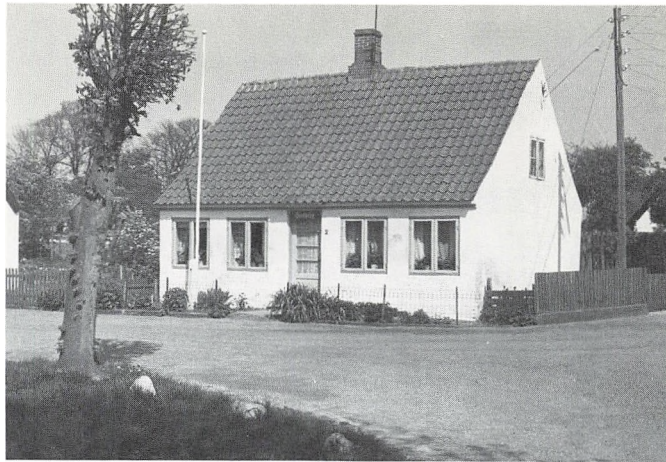
VED KÆRET 2, matr.nr. 73b

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret forhus i en etage, fem fag med kælder og vinkeltag. Facaden er vandskuret og hvid med aftrappet hovedgesims. Torammede vinduer uden sprosser og hoveddør med fylding og ruder. Begge gavle har behandling og farve som facaden. I sydgavlen et torammet vindue med tværsporse. I nordgavlen et lille vindue. Bagsiden har behandling og farve som facaden; tværsprossede vinduer. Bagsiden har en tilbygning. Taget er belagt med cementtagsten. En skorsten med sokkel og udkrægning i blank mur af røde sten.

Bygningshistorie: Det lille femfags hus opførtes i 1-stens grundmur for Ole Nielsen Kjeldsen i 1858. Grunden havde før været udlagt til en af byens kálhaver. Huset var fra opførelsen forsynet med en dobbelt fyldingsdør for hovedindgangen og med torammede, tværsprossede vinduer; taget var teglklædt. I midten af 1950'erne udskiftedes tagbeklædningen med de nuværende cementsten, og de nuværende vinduer og døren til gaden er indsat omkring 1970; for sidstnævntes vedkommende er tale om genanvendte materialer.

VED KÆRET 4, matr.nr. 81c

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og seks fag. Bygningen har kælder og vinkeltag. Facaden har pudset sokkel og rødt bindingsværk med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Vandskurede, hvide tavler. Malede, torammede vinduer uden sprosser. Mallet fyldingsdør med en småsprosset rude i det øverste felt. To udvendige trin. Den grundmurede sydgavl er vandskuret og hvid. Gavltrekkanten har vandret, brun bræddebeklædning, vindsleder og et lille vindue. Den grundmurede nordgavl har samme farve og behandling som sydgavlen. Gavltrekkanten har lodret, sort bræddebeklædning, som er forsynet med vandbræt og vindsleder. Et enrammet vindue uden sprosser. Gavlen er delvis dækket af grundmurede tilbygninger med tagpapklædte halvtage. Den grundmurede bagside står vandskuret og hvid. Vinduer som i facaden. Stråttækt tag med halmdækket mønning. En stråttækt kvist

Ved Kæret 2. (NM 1975).

over hoveddøren. Kvisten har sidestykker og et torammet vindue med småsprosser. Hvid skorsten med sokkel og udkrægning.

Bygningshistorie: Forhuset, der som nabostedet mod syd er opført på en af byens tidligere kålgårde, blev indtegnet i brandkassen i juni 1848, hvor det stod i seks bindingsværksfag og stråttækt; de fem fag var indrettet til beboelse og det nordligste til tørve- og fårehus. Ejer var Peder Carstensen Momme, der formentlig kort forinden havde ladet huset opføre; de anvendte materialer var fyrretømmer og blandingsmur. Inden for de sidste 50 år er det ydre murværk overalt enten udskiftet eller restaureret, dog uden at der er ændret ved bygningens dimensioner. I slutningen af 1920'erne lod forrige ejer, Peter Jacobsen, nordgavlen grundmure i forbindelse med nyt udhusbyggeri, mens de øvrige ombygninger er foretaget for nuværende ejer, Marinus Egeriis. Sydgavlen blev grundmuret i begyndelsen af 1930'erne og bagsiden i midten af 50'erne. I 1940 blev facaden gennemgribende istandsat og materialerne i vid udstrækning fornyet, det gjaldt også vinduer og dør. Tagskægskvisten ses også på ældre fotos, men var tidligere forsynet med lemme.

VED KÆRET 6, matr.nr. 115. Fredet i klasse B

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og syv fag bin-

Ved Kæret 6, forhusets vestfacade. (NM 1975).

Ved Kæret 12. (NM 1975).

dingsværk med heltag. Hvid kampestenssokkel. Facadens bindingsværk har fodrem, fyldtømmer og stolper med gennemstukne bjælkeender. Sort tømmer og hvide tavl. Fem torammede vinduer med små sprosser. En malet, tofløjet fyldingsdør med overvindue. Syd-gavlens bindingsværk har skråbånd i hjørnefagene. Sort tømmer og hvide tavl. Træbeklædt gavltrekant med vindsheder og vandbræt. Bagsiden har bindingsværk som facaden. Småsprossede vinduer. Nordgavlen har træbeklædt gavltrekant med vindsheder og vandbræt. Den nederste del af gavlen er grundmuret, vandskuret og hvid. Stråtag. Over indgangen en tagstkægs-kvist med lemme og små ruder.

Til bagsiden er bygget et sidehus i en etage og fem fag grundmur. Hvidt, vandskuret murværk. Den sydlige langsides har to malede revlehalvdøre og jernstaldvinduer samt et enrammet, småsprosset vindue. Strå-tækt tag.

Bygningshistorie: Forhuset er efter arkivalierne at dømme opført i eller kort før 1849 for Adam Nielsen. Bygningen omtales ikke specifikt som ny i taksationsforretningen fra det pågældende år, men såvel dybde som længde var væsentligt forøget i forhold til den hidtidige bebyggelse og forsikringssummen mere end fordoblet i forhold til ansættelsen i 1845. Endvidere tyder bygningens fremtræden ikke på ombygning, men på nyopførelse fra grunden; det kan nævnes, at tømmermærket VII er synligt på den respektive stolpe i vestfacaden. Sydligst indrettedes fem fag beboelse og i

nord to fag til lo, tørve- og fårehus; under to fag var kælder. I en taksation fra 1858 forlyder det, at der i beboelsesdelen var »8½ Fag Vinduer med smaa Ruder, 4 enkelte Døre med Fyldinger og 2 glatte Døre«. Den dobbelte gangdør må således være en fornyelse. I øvrigt ses på ældre fotos en nu tilmuret revlehalvdør i facadens nordre yderfag ved den tidligere udhusindretning. I hovedtræk står bygningen dog i det ydre uændret siden opførelsen.

Sidehuset har fået sin nuværende udformning engang i dette århundrede ved ombygning af en tidligere bindingsværksstaldbygning, der dog var såvel kortere som smallere end den nuværende sidebygning.

VED KÆRET 8, matr.nr. 114. Fredet i klasse B

Bygningsbeskrivelse: Forhuset, der er sammenbygget med nabohuset i vest, er i en etage og ni fag bindingsværk. Bygningen har heltag. Kampestenssokkel. Facaden har fodrem og fyldtømmer. Bjælkelaget er lagt i slids; profilerede bjælkehoveder. Sorttjæret tømmer og hvide tavl. Otte torammede vinduer med tværsprosser. En malet, tofløjet fyldingsdør med overvindue. Udvendig trappe. Den grundmurede østgavl er vandskuret og hvid. Vindsheder og lille træbeklædt gavltrekant. Bagsiden har bindingsværk i de fem vestre fag, resten er dækket af en grundmuret tilbygning. Bagsiden fremtræder i to forskellige dybder. Strå-tækt tag med en hvid skorsten i tagryggen. Til gaden en ny, større tagkvist

Ved Kæret 10 og 8. (NM 1975).

med afrundet, torammet sprossevindue. Over indgangsdøren en tagskægskvist med et torammet, småsprosset vindue og sidestykker. En kvist mod haven.

Bygningshistorie: Forhuset betegnes i en taksation fra den 26. juni 1860 som »nyt«. Bygherre var glarmester Jens Clemmensen Snedker, og huset blev opført i »bindingsværk af fyr, fyrreskillerum og overtømmer, muret med brændte sten, en bræddegavl i øst og stråtag«. I forhold til den hidtidige bebyggelse forøgedes dybden med to-tre alen, mens fagantallet reduceredes fra 11 til ni fag; dybden på det nyopførte opgives til 11 alen, men i bagsiden aftegnes en mindre dybde i de tre vestre fag. Fem fag i den nye bygning indrettedes til beboelse, to fag til værksted og to fag til stald, regnet fra vest mod øst. Endvidere nævnes, at der indsattes seks fag vinduer med »store Ruder«, sandsynligvis i gadesiden i beboelse og værksted, som det ses på foto fra 1954. Desuden indsattes seks fag smårudede vinduer fordelt på stald og bagside. I indgangen placeredes en dobbelt fyldingsdør, ved stalden en revledør. Østgavlen blev i henhold til plantegning fra 1934 grundmuret før dette tidspunkt. Bygningens nuværende fremtræden hidrører fra ombygninger i forbindelse med dens overgang til anvendelse som feriebolig omkring 1960. Man indtog da staldfagene i beboelsen, og ved fornyelsen af vinduerne i facaden indsattes ensartede, torammede vinduer overalt; også gangdøren er udskiftet under hensyntagen til den tidligere dørs udformning. Endvidere kan nævnes at den store tagkvist er ny.

VED KÆRET 10, matr.nr. 113a. Fredet i klasse B

Bygningsbeskrivelse: Forhuset, der er sammenbygget med nabohuset i øst, er i en etage og seks fag bindingsværk. Bygningen har vinkeltag. Umalet, pudset sokkel. Facaden har fodrem, fyldtømmer og stolper med gennemstukne bjælkehoveder. Hvide tavl og sorttjæret tømmer. Fem torammede vinduer med små sprosser. Malet, dobbelt fyldingsdør med profileret indfatning med udskåret tungekant og overvindue. Udvendige trappetrin. Den frie vestgavl er i bindingsværk. Den øverste del af gavltrekanten er bræddebeklædt. Bagsiden er i bindingsværk; dog er to fag omsat i grundmur. De grundmurede fag har påmalet, sort tømmer. Bindingsværket har stolper med gennemstukne bjælkeender. Småsprosede vinduer. Stråttækt tag. Hvid skorsten med sokkel og udkrægning. Til gaden en tagskægskvist med sidestykker og et torammet, småsprosset vindue.

Sidelængen, som er tilbygget bagsiden, er i en etage og fire fag. Tre fag bindingsværk med hvide tavl og sort tømmer. Det nordlige fag er grundmuret. Gavlen har træbeklædt trekant og revlehalvdør. Stråttækt vinkeltag.

Bygningshistorie: Bindingsværksforhuset er opført for snedker Hans Mortensen og takseredes første gang efter »Nedbrydelse og et nyt Husets Opbyggelse« den 24. november 1840 – samtidig med nabohuset, Ved Kæret 12. Bygningen rejstes dels i ege- og dels i fyrre-

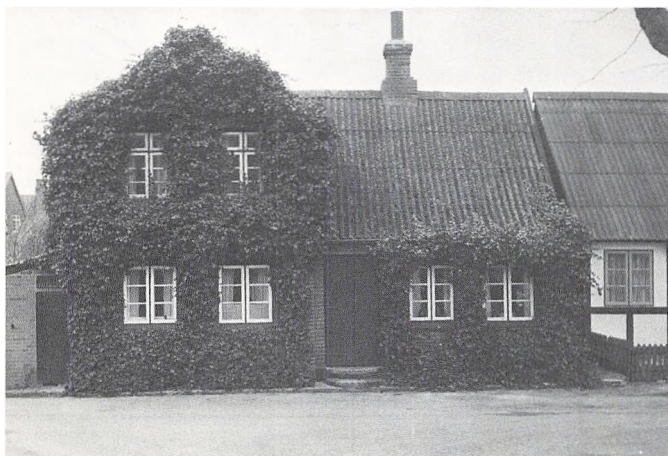
tømmer, væggene var dels klinede, dels opmurede af brændte sten; dybden var 11½ alen. Indretningen omfattede ud over beboelsen et snedkerværksted samt fære- og tørvehus. At dømme efter matrikelkortet fra 1812 havde den tidligere bebyggelse på grunden ligget med gavlen til gaden. I 1848 omtales en udvidelse fra de oprindelige seks fag til otte. De to nye fag udgjorde antagelig den første del af sidehuset, der i 1867 er opregnet i tre fag og i dag står i fire fag; det fremgår i øvrigt af en taksation fra 1867, at alle fag i forhuset da var indrettet til beboelse. I indgangsbygningen er indsat ny dør og indfatning, udformet i henhold til lokal tradition. Formentlig var indgangen oprindeligt i kvist- og skorstensfaget. I det væsentligste er bygningens karakter dog uændret siden opførelsen.

VED KÆRET 12, matr.nr. 112. Fredet i klasse B

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og ni fag bindingsværk. Bygningen har vinkeltag. De tre vestlige fag er indrettet til stald, de øvrige til beboelse. Hvid kampestenssokkel. Facaden har fodrem, fyldtømmer og stolper med gennemstukne bjælkeender. Sorttjæret tømmer og hvide tavler. Et jernstaldvindue i det vestlige yderfag. Seks torammede vinduer med små sprosser. En tofløjet fyldingsdør med overvindue og profileret indfatning. Udvendige trappetrin. Gavlene har brædebeklædte trekanter. Bagsiden har bindingsværk som facaden. Stråttækt tag med en hvid skorsten i tagryggen. Til gaden en tagskægskvist med lem.

Bygningshistorie: Den 24. november 1840 omtakseredes Søren Olesen Kjeldsens ejendom – ligesom naboejendommen mod øst – »paa Grund af Nedbrydelse og et nyt Husets Gjenopbyggelse«. Det nye forhus rejstes i ni fags længde og 9½ alens dybde. Byggemåden var bindingsværk af eg og fyr med tavler af ler og brændte sten; huset var stråttækt. En del tømmer bærer præg af genanvendelse; det må stamme fra den tidligere, 11 fag lange, 8¼ alen dybe vinkelbebyggelse på matriklen. Den nye bygning indrettedes til såvel beboelse som lo, færehus og lade, efter alt at dømme fordelt som i dag. Også i det ydre står bygningen i det væsentligste uændret siden opførelsen, når man ser bort fra naturlige

Ved Kæret 18. (NM 1976).

forbedringer og vedligeholdelse. Senest, i løbet af 1975-76, er vinduerne og den dobbelte fyldingsdør til gaden blevet fornyet under hensyntagen til den traditionelle stil; snedkermester Søren Foged har stået for forarbejdningen. I øvrigt ser man på ældre fotos og en plantegning fra 1934, at indgangen fra gaden tidligere har været forsynet med en enkelt dør; også trappen bærer vidnesbyrd herom.

VED KÆRET 14, matr.nr. 215. Fredet i klasse B

Bygningsbeskrivelse: På hjørnegrunden et forhus i en etage og seks fag bindingsværk. Bygningen er forsynet med vinkeltag. Facaden har sort kampestenssokkel og bindingsværk med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Sort tømmer og hvide, vandskurede tavler. Fire malede, torammede vinduer med små sprosser. En malet fyldingsdør med ruder i øverste felt. Profileret, malet dørindfatning. Nordgavlen har en grundmuret tilbygning. Træbeklædt gavltrekant med vindskeider. Sydgavlens bindingsværk går op over bjælken; den øverste del af gavltrekanten er brædebeklædt. Småsprossede vinduer fornedet. Den skalmurede bagside er vandskuret og hvid. Småsprossede vinduer og en umalet revlehalvdør. Stråttækt tag med halmdækket mønning og en skorstensattrap i hvidmalet træ. En stråttækt tagkvist over hovedindgangen fra gaden, for lugen en brædelem med lille rude.

Bygningshistorie: I 1834 takseredes for første gang Carsten Mommers femfags bindingsværkshus med klinede vægge og stråttag. Huset er opført på en del af det tidligere gadestævne og er næppe meget ældre end 1834. I 1857 lod Peder Sørensen Knudsen huset omtaksere på grund af ombygning og forbedring. Han havde ladet tilføje et sjette fag mod syd, en del bredere end de gamle og med spinklere tømmer, og udskiftet en del af de klinede tavler med tavler af sten. Foruden beboelse og vævestue var der indrettet lo, fære- og tørvehus. I 1865 anføres det, at der er et værksted i huset, som da ejedes af møllebygger Rasmus Søren Jørgensen. Formentlig var skalmuringen af bagsiden årsag til omforsikringen af huset i 1920. Ældre fotos viser, at sydgavlen før 1950 havde en brædedør i det vestligste fag og

Ved Kæret 16. (NM 1975).

Ved Kæret 14. (NM 1975).

to små staldvinduer i stedet for de to nuværende vinduer, der svarer til facadens. I 1968 fornyedes husets stråtag.

VED KÆRET 16, matr.nr. 144

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og syv fag bindingsværk – af varierende bredde – med vinkeltag. Gråmalet, pudset sokkel. Facadens bindingsværk består af nye stolper med de oprindelige, gennemstukne bjælkeender. Påmalede dokker og fodrem. Sort tømmer og hvide, vandskurede tav. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Seks torammede vinduer med tværsprosser. En malet fyldingsdør med sprossedelt vindue i øverste felt; indfatning med knægtbåren gesims. Gavlene er grundmurede, vandskurede og hvide. Træbeklædte gavltrekanten med vindsleder. Nordgavlen har revlehalvdør; et småsprosset vindue i gavltrekanten. Sydgavlen har et vindue i gavltrekanten. Bagsidens bindingsværk har delvis bevarede stolper med spor af gennemstukne bjælkeender. Sort tømmer og hvide, vandskurede tav. Påmalede dokker. Tværsprossede vinduer. Taget er belagt med bølgeeternit. I tagryggen to nye skorstene i gul, blank mur.

Bygningshistorie: På kortet fra 1812 ses på dette sted afmærket et hus med øst-vestlig orientering; denne bygnings gavlparti spores måske i de smalle fag i den eksisterende bygnings søndre ende. Formentlig blev det gavlvendte femfags bindingsværkshus ombygget til

nord-sydvendt orientering omkring midten af 1800-tallet, hvor bygningen omforsikredes for Søren Sørensen Moesgaard på grund af »tilbygning og forbedring«. I øvrigt beskrives bygningen på dette tidspunkt (1855) som værende i seks fag bindingsværk af ege- og fyrretømmer med blandingsmur og indrettet til såvel beboelse som lo, stald, tørve- og fårehus. På et tidspunkt inden for de næste 70 år tilføjedes endnu et fag mod nord. I begyndelsen af 1940'erne muliggjorde krigstidens beskæftigelseslån en større ombygning: hele østfacaden blev nedrevet og sat op igen, hvorved en dør i det nordligste fag sløjfedes, og samtidig omsattes nordgavlen i grundmur. Stråtaget blev udskiftet med eternit i to tempi, 1968 og 1972, og ved samme lejlighed blev den hidtidige kvist over indgangsdøren i østfacaden nedtaget. Bygningen bærer i det hele præget af at være nylig istandsat.

VED KÆRET 18, matr.nr. 140c, d

Bygningsbeskrivelse: Et grundmuret, femfags hus med gennemgående gavlkvist over de to søndre fag og gavlkvist til gården over de to nordre fag; heltag. Gadesiden i rød, blank mur. Husets nordre del har hoveddør med vinterrevlehalvdør for. To torammede vinduer med tværsprosser. Nordgavlen har vandret træbeklædning i gavltrekanten og et torammet, tværsprosset vindue. Bagsiden har en gavlkvist med træbeklædt trekant. Den søndre dels facade har to torammede,

tværsprossede vinduer i stueetagen og to firerammede sprossevinduer i gavlkvisten. Sydsiden har ingen muråbninger, den står i rød, blank mur og har en lav, grundmuret lude med halvtæg. Den vestre gavl har en gavltrekanter med gesimsbånd og to vinduer. Taget er beklædt med bølgeeternit; i tagryggen over den nordre del en skorsten i blank mur med sokkel og udkrøgning.

Bygningshistorie: Grunden henlå ubebygget ved udarbejdelsen af matrikelkortet i 1812, men bebyggedes omkring 1820-30 med et femfags bindingsværkshus med stråtag. Ved århundredets midte deltes huset i to beboelser på henholdsvis to og tre fag. Tofags boligen i nord udvidedes før 1896 fra de oprindelige ni til 11 alen i dybden og forsynedes med kvist – antagelig kvisten til gårdsiden. I 1908 kom hele ejendommen under een ejer, Jens Peter Bay, og i dette århundrede er huset gennemgribende ombygget. Både nordre og søndre del er blevet grundmuret, og søndre del er blevet forsynet med en gennemgående gavlkvist. I 1920 – mens huset endnu stod i bindingsværk – udskiftedes stråtaget med hårdt tag.

VED KÆRET 20, matr.nr. 145b. »Missionshuset«

Bygningsbeskrivelse: Grundmuret hus med gavlen til gaden. Bygningen er i en etage og fire fag med heltæg. Nordgavlen og langsiderne har pudset sokkel og rød, blank mur. Nordgavlen har høje, tværsprossede vinduer med rundbuede stik og murede sålbænke. Blændinger i gavltrekanter. Gavlspidsen afsluttes af en pudset opsats med muret kors. Den vestlige langside har aftrappet hovedgesims og »dannebrogsvinduer« med tværsprosser. Fladbuede stik og sålbænke. En tofløjet dør med ruder i og overvindue. En malet, tofløjet fyldingsdør med overvindue. Den østlige langside har en lille tilbygning. Taget er beklædt med cementtagsten. I tagryggen en skorsten i rød, blank mur med sokkel og udkrøgning.

Bygningshistorie: I 1913 erhvervedes grunden til missionshuset fra matr.nr. 145. Så vidt det har kunnet oplyses, lod Indre Mission huset opføre ved murermeister Marius Eriksen i 1924. Efter at have stået tomt i en årrække blev huset i 1972 solgt til feriehus, og i denne forbindelse er der foretaget en række ændringer indvendigt; men husets ydre er som ved opførelsen.

VESTERGYDE 3, matr.nr. 82a, c

Bygningsbeskrivelse: Gård bestående af fire sammenhængende længer i en etage med vinkeltæg.

Stuehuset, som udgør den søndre længe, er i ca. 12 fag bindingsværk. Gårdsiden har kampestenssokkel. Bindingsværk med fodrem og fyldtømmer. Kæmmet bjælkelag. Brunt tømmer og gule, vandskurede tavler. Malede, torammede vinduer med tværsprosser. Cirka midt for gårdfacaden en hovedindgang med malet, tofløjet fyldingsdør med overvindue og udskåret træindfatning med knægtbåren trekantgavl; trappe af gravflise. Desuden indgang ad enkelt fyldingsdør. Ha-

Vestergyde 3, gården set fra nordvest. (NM 1977).

vesidens bindingsværk er som gårdsidens. Stråttæg; dog enkelte plader mod gården. To skorstene med sokkel og udkrøgning. En tagskægskvist med vindue og sidestykker over hoveddøren og to tilsvarende kviste mod haven.

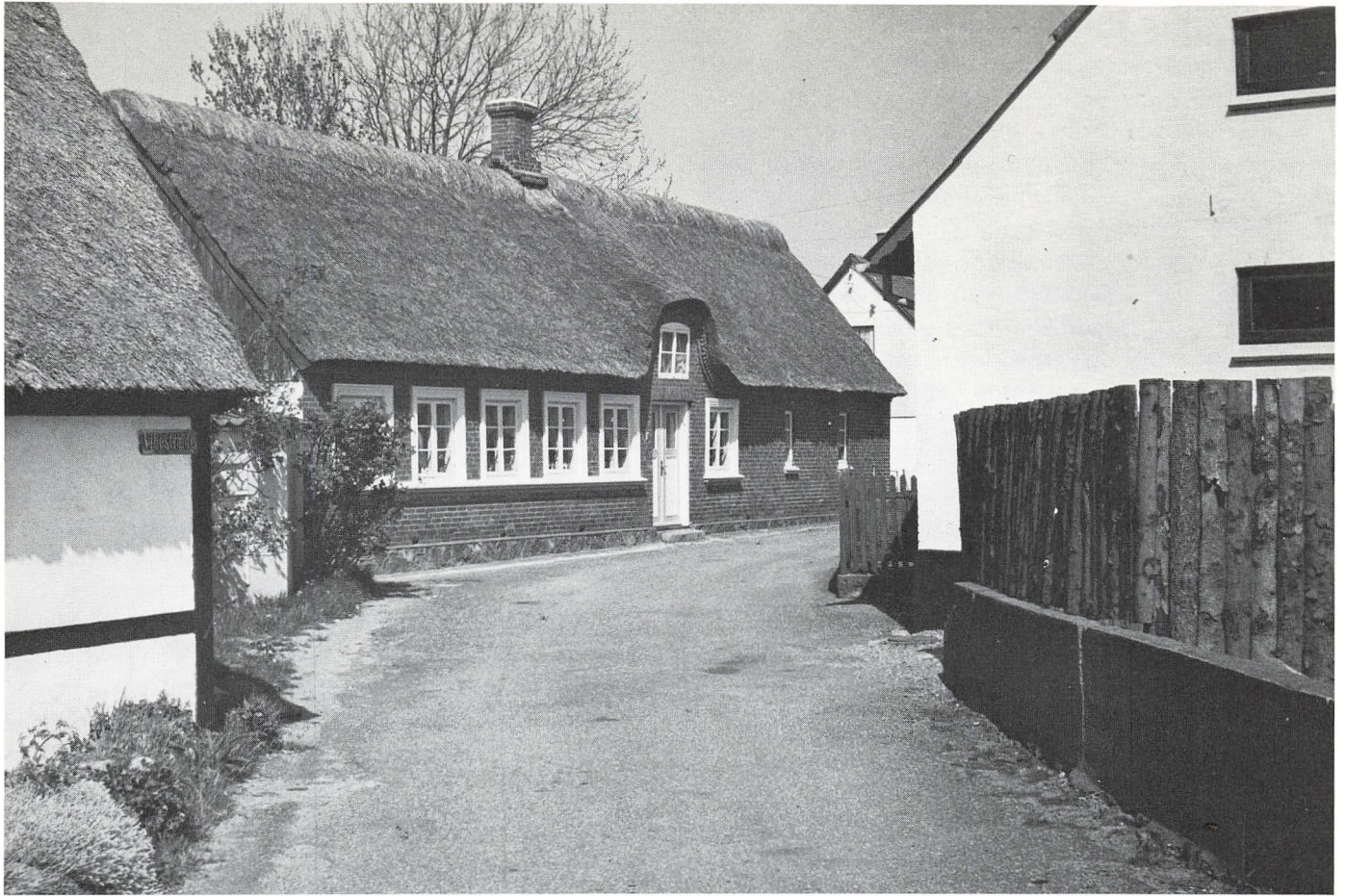
Den østre længe, til Vestergyde, er syd for porten i 16 fag bindingsværk til gaden. Bindingsværk med fodrem og fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavler. Småsprossede vinduer og tre tjærede revledøre. Et portrum i den nordlige del af længen. En tjæret, tofløjet revleport med dør i den ene fløj. Portrummet har lerklinede tavler. Nord for porten står et mindre parti, hvoraf to fag er i bindingsværk, der fremtræder med to dokker under løsholten i hvert fag; ned mod gavlen og i denne er grundmur. Sydgavlen er ligeledes i grundmur; begge gavltrekanter er bræddeklædte. Stråttæg tag med en skorsten, som har sokkel og udkrøgning.

Den nordre længe, til Vestergyde, er i 12 fag mod gården. Bindingsværk med fodrem, fyldtømmer og gennemstukne bjælkeender. Tjæret tømmer og hvide, vandskurede tavler. En tjæret revlehalvdør og jernstaldvinduer. Facaden mod Vestergyde er i bindingsværk med gennemstukne bjælkeender. Staldvinduer i træramme med to lodrette sprosser. To revlehalvdøre. Stråttæg tag med en tagskægskvist til hver side.

Den vestre længe er i bindingsværk, som er delvis omsat i grundmur. Begge gavle er i bindingsværk med

Vestre Ringvej 2. (NM 1975).

Vibestræde 1. (NM 1975).

profilerede knægte over bjælken. Træbeklædte gavltrekanter. Portrum i den sydlige del af længen. Stråtag, hvori tagskægskvist til hver side.

Bygningshistorie: Den firlængede gård, beliggende på en åben tofte, står endnu så godt som helt i bindingsværk og stråtakt. Gården er udformet med gennemgående øst- og vestlænger med frie gavlparter og med forbindelselænger i nord og syd.

Det nuværende stuehus i sydlængen er gårdens yngste bygning, opført for snedker Jens Kjeldsen i slutningen af forrige århundrede; nybygningen forsikredes i april kvartal 1880. Huset er opført med kæmmet bjælkelag. En del tømmer bærer præg af at have været brugt før og stammer rimeligvis fra den nedbrudte længe, der havde stået noget smallere og var indrettet til såvel beboelse som lo, lade og færehus.

Da Rasmus Poulsen i 1794 lod gården indtegne i brandforsikringen, var stuehusindretningen placeret i de 14 søndre fag i østlængen, men bredte sig, som nævnt ovenfor, ind i sydlængens østre del, hvor en stue og et kammer i henhold til kontrakt fra 1795 skulle tjene som aftægtsbolig for Rasmus Poulsen og hans kone. Efter det nye stuehus' opførelse har en del af østlængen fortsat fundet anvendelse som bryggers og kamre. Bryggersdelen blev dog ved denne lejlighed udvidet og flyttet noget sydligere; i 1794 var den i fire fag og stødte op til det fem fag store port- og ladeafsnit, der udgjorde den nordre ende af den 19 fag lange, 9 alen dybe østlænge. I 1833 regnedes bygningen i 15 fag, udelukkende indrettet til beboelse. Port og lade

nævnes først på ny ved den følgende taksation i 1848, hvor fagantallet var øget til 21 fag. Det er således tænkeligt, at de nuværende nordfag stammer fra perioden mellem de nævnte årstal. Bindingsværkets fremtræden med to dokker under løsholten i hvert fag peger under alle omstændigheder på, at der er tale om et selvstændigt byggeafsnit. Østlængens gavle er blevet grundmuret i nyere tid.

Nordre længe optræder tilbage fra 1794 i en længde af 12 fag, indrettet til stald, lo og lade. Længen, der er opført af ret svært tømmer, står helstøbt uden spor af større bygningsforandringer. Bjælkelaget er dog blevet hævet til underkanten af tagremmen, og de oprindelige lervægge er – ligesom i gårdens øvrige længer – efterhånden blevet forbedret ved tavlenes ommuring med brændte sten.

Vestre længe opregnedes i 1794 i en længde af 14 fag, men var før den følgende udførligere beskrivelse i 1833 blevet forlænget med fire fag til den nuværende længde på ca. 30 m. Forlængelsen, der i henhold til matrikelkortet var sket allerede før 1812, er efter murværkets fremtræden at dømme tilføjet mod nord. I øvrigt beskrives bygningen i de ældre arkivalier som indrettet til herberg, hugge- og færehus og stald, samt lo, lade og portrum. I perioden fra 1910 til 1924 var den sydligste del i en længde af 23,5 m udskilt til selvstændig ejendom, tilhørende en datter i gården, Rasmine Kjeldsen. I nyere tid er det tidligere portrum i den nordre del af bygningen blevet tilmuret, og i stedet er der gennemkørsel lidt længere mod syd.

VESTRE RINGVEJ 2, matr.nr. 8d, 76c

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og ca. 11 fag med vinkeltag. Grundmuret og pudset facade. Seks fag torammede, malede vinduer med tværsprosser i den østligste del af facaden. En malet, tofløjet fyldingsdør med ruder. I den vestlige del af facaden en bræddelem og et lille vindue. Den vestre, grundmurede gavl er vandskuret og hvid. En revlehalvdør, et torammet og småsprosset vindue samt et lille, sprossedelt vindue. I gavltrekanten er en bræddelem og i gavlspidsen et lille, rundt vindue med jernsprosser. Den østre gavl er i bindingsværk. Et vindue i den bræddeklædte gavltrekant. En tilbygning i beton med tag af bølgeeternit. Bagsidens ni østlige fag står i bindingsværk, de to vestlige i grundmur. Hvide, vandskurede tavle og sort tømmer. Forhusets tag er på de seks østlige fag beklædt med bølgeeternit og mod vest med cementtagsten. En skorsten i rød, blank mur med sokkel og udkræning.

En tilbygning mod nord i tre fag, bindingsværk og grundmur mod øst, grundmur mod vest. Vinkeltag beklædt med bølgeeternit; bræddeovergavl med lille vindue. Til denne bygning en lille, grundmuret tilbygning med fladt bølgeeternittag.

Bygningshistorie: I 1852 forsikrede Ole Michelsen Skrædder sit hus, som »i indeværende Aar er opført«. Huset var ni fag langt og opført i fyrretømmer med tavle i brændte sten og med stråtag. Det var indrettet til beboelse i syv fag og lo, fåre- og tørvehus i to fag. I 1864 ændrede Ole Michelsen en del ved huset. Facaden blev nu omsat til grundmur, og to af beboelsesfagene blev inddraget til maltgøreri og handelsbutik. Det påtaltes ved synet, at maltkøllen ikke var omgivet med brandmur og muret hvælving; denne anke gentoges med mellemrum op gennem århundredet. Først i 1890'erne fjeredes der to fag til stuehusets vestende, med grundmuret facade og gavle og bagside i bindingsværk. I 1894 var der drejerværksted i huset. Ud fra østgavlen opførtes der omkring århundredskiftet en lille veranda i beton med paptag. Stuehuset havde stadig stråtag i 1920. Efter dette år er dets tagbeklædning ændret til cementtagsten; senere er de seks østligste fag samt verandaen blevet beklædt med bølgeeternit. I nyere tid er vestgavlen og bagsidens to vestligste fag omsat til grundmur; dog er en af bindingsværkets hjørnestolper bibeholdt.

I 1864 lod Ole Michelsen også et lille brænde- og svinehus opføre. Det var sammenbygget med stuehusets vestligste fag og lå vinkelret på dette mod nord.

Dette staldhus var opført i tre fag bindingsværk med stråtag. Det forsynedes med tagbeklædning af cementtagsten samtidig med resten af huset. I nyere tid er der føjet en lille, grundmuret tilbygning med fladt eternittag til staldens nordgavl, og stalden er delvis omsat til grundmur.

VIBESTRÆDE 1, matr.nr. 148a

Bygningsbeskrivelse: Forhus i en etage og ni fag grundmur med vinkeltag. Kampestenssokkel. Facaden står i rød, blank mur, og har en aftrappet hovedgesims med savsnit, som løber op omkring kvisten over hovedindgangen. Seks malede, torammede vinduer med tværsprosser. Hvide, profilerede vinduesindramninger og en profileret og gennemgående sålbænk under de fem vestlige vinduer. To malede, enkelrammede vinduer med tværsprosser i øst. To fløjet, malet fyldingsdør med ruder i de øverste fyldinger. Et udvendigt trin. Grundmurede gavle. Den østlige gavl er i rød, blank mur med revlehalvdør. Vestgavlen er vandskuret og hvid forneden. Træbeklædt gavltrekant. Bagsiden har i vest seks fag bindingsværk. Bindingsværket er sort og tavlene vandskurede og hvide. De resterende fag – i luden ved den østre del af bagsiden – er grundmurede. Tagudhænget er lukket med sugfjæl. Småsprossede vinduer. Taget er stråttækt med halmdækket mønning. I tagryggen en skorsten i rød, blank mur med sokkel og udkræning. I kvisten til gaden et malet, torammet vindue med tværsprosser. Den nederste del af tagfladen mod haven er over ludefagene beklædt med zink.

Bygningshistorie: Bygningen er i det væsentligste nyopført for stenhugger Michel Christensen Bonde i 1888. I en taksationsforretning udfærdiget i denne forbindelse beskrives huset som værende i 11 fag, henholdsvis 10³/₄ og otte alen dybt og 29 alen langt. Forsiden og vestgavlen stod i grundmur af brændte sten, mens bagsiden og den modsatte gavl var i bindingsværk med tavle af brændte sten; bræddeovergavle og stråtag. Bygningen var indrettet til såvel beboelse som stald, tærskelo og brænde- og svinehus. Selv om bygningen omtales som »nylig opført«, peger blandt andet den varierende dybde og spærenes fremtræden – de østligste bærer præg af at være ældst – på, at der blev genanvendt elementer fra den hidtidige bindingsværksbebyggelse på stedet. Siden er opført en grundmuret lude langs de fem østre fags bagside, og omkring 1960 grundmuredes østgavlen i forbindelse med nedrivning af et møddingshus.

ORDFORKLARING

BERAPNING

Et tyndt, ujævnt pudslag påført således, at underlagets struktur, for eksempel forbandtet i en muret væg, endnu kan anes. Fremgangsmåden er følgende: Mørte- len kastes på med en ske og trækkes straks efter af med skeen eller et stålbræt. Den berappede flade afkoster.

BINDINGSVÆRK

Bygningskonstruktion, hvor ydervægge og skillerum består af et tømmer skelet. Felterne imellem tømmeret, de såkaldte *tavl*, er udfyldt med lerklining, soltørrede lersten eller mursten.

BINDT

REJSNING. Et led i bindingsværkshusets tømmerkonstruktion bestående af to modsatstillede ydervægsstolper og den mellemliggende bindbjælke.

BINDBJÆLKER

BJÆLKELAG. Tømmerstykkerne, der går fra ydervæg til ydervæg og binder murene sammen. I bindingsværket i Nordby ses bjælkerne dels tappet gennem stolperne, dels lagt oven på tagremmen og sammenhægt ved *kæmning*. Endvidere forekommer en konstruktion, hvor bjælkerne er nedfældet i en *slids* øverst i stolpen – fremgangsmåden er omtalt i indledningen.

BJÆLKEHOVED

Bjælkens ende.

BLANDINGSMUR

Betegner, at en bindingsværksbygningstavl er udfyldt med forskelligt materiale; f.eks. at nogle tavler er klinede og andre udmurede med soltørrede eller brændte lersten.

BLÆNDING

Flad niche eller fordybning i murværk.

BLANK MUR

Teglstensmur uden overfladebehandling.

BRÆNDTE STEN

Mursten fremstillet af brændt ler (tegl).

BUESTIK

Se STIK.

DANNEBROGSVINDUE

FLAGVINDUE. Firerammets vindue, hvor lod- og tværpost danner et latinsk kors – som i Dannebrog.

DOKKER

De korte, lodretsiddende tømmerstykker, der forbin- der løsholten med fod- eller tagrem. På Samsø også kaldet PEVLINGER.

FAG

Partiet mellem to nabostolper i et bindingsværkshus. Husets længde angives ved fagantallet. I grundmurede huse regnes ved længdeangivelse med bjælke/spærfag eller vindues/dørfag.

FODREM

Det vandrette tømmerstykke, der i et bindingsværkshus ligger umiddelbart oven på syldstenene, og hvori stolperne er nedtappet.

FORBANDT

Det system, hvorefter murstenene anbringes, for at de lodrette fuger ikke skal fortsætte gennem flere skifter.

FORNAGLE

At sammenlåse en tømmer samling ved gennemboring med trænagle eller kile.

FORTANDING

Lodret eller skråt faldende markering efter midlertidigt byggeskel i murværk, ofte nær et hjørne. Det afbrudte murværks forskudte forbandt viser sig som en tandrække eller en aftrapning.

FYLDTØMMER

Tømmerstykkerne: løsholter, dokker og skråbånd.

GAVLKVIST

Kvist i fortsættelse af husets facade, forsynet med hel- tag vinkelret på husets tagryg.

GRUNDMUR

Murværk opført udelukkende af sten.

HALVTAG

Tag, der kun har fald til én side.

HALVVALM
Se VALMTAG.

HELTAG
Tag bestående af to tagflader, der fra tagryggen har fald til hver sin side.

HELVALM
Se VALMTAG.

HERBERG
Rum eller selvstændig bygning, der ikke har ildsted, f.eks. karlekammer eller oplagsrum.

HOVEDGESIMS
Overgangsled mellem ydermur og tag bestående af udkragede skifter. Ofte er gesimsen smykket med mønstermuring, profileret pudslag eller træprofiler.

KLINING
Se LERKLINING.

KNÆGT
Kort tømmerstykke, der tjener som støtte under udkraget bjælke, gesims eller lignende. Udskårne træknægte er et hyppigt anvendt, dekorativt element i ældre bindingsværksbyggeri.

KORDONGESIMS
Gesims, anbragt mellem stueetagen og anden etage.

KORSSTUE
Stue, indrettet i en fløj, der er bygget vinkelret på beboelseshuset.

KRAGTRÆER
Parvis sammenlagte træstykker, der rider over tagryggen for at fastholde mønningens halm eller tang. På Samsø benævnt pultræer eller påltræer.

KVADERPUDSNING
Pudsning, der efterligner kvadre af tilhugne natursten.

KÆMMET BJÆLKE
Tømmersamling, hvor bjælken ligger oven på tagremmen, let nedfældet i denne.

LERKLINING
Udfyldning i bindingsværkstavl. Ler, æltet med sand og strå, udkastet fra begge sider på et skelet af kæppe mellem bindingsværkets tømmer.

LERSTEN
Sol- eller lufttørrede lersten formet i trærammer; ofte hjemmeforarbejdede.

LUDE
Se UDSKUD.

LØSHOLT
Vandret tømmerstykke mellem stolperne i bindingsværkshusene; som regel anbragt under vinduerne eller i tilsvarende højde.

MALTKØLLE
Ildsted til tørring og rygning af malt (spiret byg) til ølbrygning.

MATRIKEL
Fortegnelse over faste ejendomme. Hver ejendom betegnes med et nummer.

MURSTIK
Se STIK.

MØNNING
Stråtagets afslutning i tagryggen, mønnet med et lag halm eller tang, fastholdt over tagryggen med hængende kragtræer; i Nordby er kragtræer gået af brug.

OVERVINDUE
Lavt vindue anbragt øverst i yderdørs karm for at give lys til forstuen.

PANDEPLADE
Galvaniseret tagplade med parallelle, bølgeformede riller til forstærkning.

REVLEDØR
Dør af sammenpløjede brædder, på den ene side afstivet af brædderevler.

RÅ STEN
Se LERSTEN.

SAVSNITSSKIFTE
Murskifte med skråtstillede sten, hvis hjørner stikker frem som savtakker.

SIDESTYKKER
Udtrykket benyttes i bygningsbeskrivelserne som betegnelse for de lodretsiddende, svungne bræddefløje i stråtagskvistene.

SKALMUR
Tynd beklædningsmur, som mures uden på den oprindelige ydervæg.

SKIFTE
Betegnelse for et vandret murstenslag.

SKRÅBÅND
SKRÅSTIVER. Skråtstillet tømmerstykke i bindingsværk; tjener til afstivning af stolper.

SKORSTENSHAMMER
Det bærende tømmerstykke, der ligger over åbningen i en åben skorsten – se denne.

SLIDS, bjælke lagt i

Tømmersamling, hvor bjælken er nedfældet i en slids øverst i stolpen. Jævnfør omtale i indledningen.

SMIG

Skråside.

SMÅRUDET

SMÅSPROSSET. Betegner at en vinduesramme er stærkt opdelt – som regel med såvel lod- som tvær-sprosser – og ruderne derfor små. Jævnfør **TVÆRSPROSSET**.

STIK

Aflastende murværk over muråbninger eller mur-blændinger.

STOKVÆRK

Etage.

STOLPER

I bindingsværk de lodrette tømmerstykker, der går igennem fra fodrem eller syld til tagrem.

STYRTRUM

Betegnelse for det oplags-loftsrum, der fremkommer i bindingsværksbygninger, hvor stolperne er mærkbart forlænget op over bygningens bjækelag. Jævnfør **TREMPEL**.

STÆNKPUDS

»SPRUTPUDS«. Mørtel med grovkornet grus, der kastes på facaden og afgiver en knoppet overflade.

SUGFJÆL

Skråstillet bræt, der danner lukke mellem tagremmen og tagskæggets underside.

SVEJFET

Svungen eller buet.

SYLD

Fundament af natursten (syldsten) uden bindemiddel.

TAGREM

Vandret tømmerstykke, der foroven forbinder stolperne i bindingsværksbygningens langside.

TAGSKÆGSKVIST

Halvrund stråtagskvist, anbragt ved tagets fod.

TANDSNIT

Dekorativt element i gesims; formet affremspringende, firkantede eller profilerede sten eller træklodser, anbragt med korte mellemrum.

TAPHUL

TAPGANG. Firkantet hul i stolpen til gennemføring af bjælkehoved.

TASKEKVIST

Kvist med halvtag.

TAVL

Felterne mellem bindingsværkets tømmer, udfyldt med lerklining, soltørrede lersten, mursten eller andet materiale.

TREMPEL

Den lave væg (stolpevæg), der opføres mellem en bygnings bjækelag og tagværket for at skaffe plads i loftsrummet. Jævnfør **STYRTRUM**.

TVÆRSPROSSET

Betegner at en vinduesramme »kun« er lettere opdelt – med en eller flere vandrette sprosser – og ruderne derfor »store«. Jævnfør **SMÅRUDET**.

TØMMERMÆRKER

AFBINDINGSMÆRKER. Nummerering (fagvis) af de enkelte tømmerstykker i bindingsværksbygning; tjener som anvisning ved samling af tømmeret, når bygningen opføres.

UDKRAGNING

Fremspring.

UDLUSE

At reparere træværk ved indlægning af træklods; f.eks. i overflødig taphuller.

UDSKUD

Udbygning langs en bygnings sidemur, udført sådan, at hovedhusets tagværk fortsætter ud over tilbygningen.

VALMTAG

Et tag, der også har skrå tagflader over gavlene. Hel-, stor-, halv- eller kvartvalm fremkommer, hvor henholdsvis hele gavltrekanten, tre fjerdedele eller kun den øverste halv- eller fjerdedel har skrå tagflade.

VANDBRÆT

Vandret, skråstillet bræt, der leder regnvandet bort fra muren. Ses ofte ved foden af gavltrekants brædebeklædning.

VANDSKURING

Tyndt pudslag, hvorigennem stenene kan ses. Fremgangsmåden er den samme som ved **BERAPNING**. Til sidst skures med en mursten.

VINDSKEDE

Bræt, der afslutter en bygnings tagflade ved gavlen.

VINKELTAG

Heltag, hvor vinklen mellem tagfladerne er 90°.

ÅBEN SKORSTEN

En forneden vid og i den ene side åben skorsten, i hvis

bund madlavningen foregik på en opmuret arnebænk, der enten udfyldte hele skorstenen eller blot dannede en afsats i den ene side; i sidstnævnte tilfælde stod man under madlavningen inde i selve skorstenen. Til den åbne skorsten kunne sluttes forskellige ildsteder, hvori der fyredes gennem åbninger i skorstensmuren: bilæggerovn, bagerovn, grue- eller bryggerkedel samt maltkølle. De store åbne skorstene i bryggeret var undertiden uden ildstedbænk, eventuel madlavning foregik i så fald i selve skorstensbunden.

LITTERATUR OG ARKIVALIER

Landsarkivet for Sjælland:

Holbæk amts arkiv:

Brandtaksationsforretninger for Samsø 1783, 1794-1800.

Samsø branddirektorats arkiv:

Brandforsikringsprotokoller 1800-1857, 1857- ca. 1874.

Brandtaksationsprotokoller 1801-31, 1832-1848, 1848-1871.

Brandtaksationsforretninger 1802-1870, div. år.

Korrespondancesager 1800-1890.

Fortegnelse over de forsikrede steder 1812-ca. 1862.

Brandpolicer 1858-1861.

Designationer vedr. opmålinger af bygninger 1847-1888.

Opmålingsprotokoller til bygningsafgift 1852-1878, 1879-1904.

Samsø birks arkiv:

Auktionsdokumenter vedr. fast ejendom m.m. 1867-1917.

Fortegnelse over næringsdrivende 14.2.1868 m.fl.

Samsø egnsarkiv:

Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger:

Forsikringsprotokoller for Nordby sogn ca. 1870 ff.

Vurderingsprotokoller 1872-1899, 1899-1926, 1926-1942.

Vurderingsprotokol for sognevurderingsmænd 1886-1897.

Protokol til vurdering af brandskader m.m. 1910 ff.
Undersøgelingsprotokol 1911 ff.
Billedsamlingen.

Det kongelige Biblioteks Billedsamling.

Kunstakademiets samling af arkitekturtegninger.

Nationalmuseets antikvariske topografiske arkiv.

Nationalmuseets etnologiske undersøgelser: Bondegård og -hus.

Sylvest Jensens Luftfoto: Billedarkiv.

Det særlige Bygningssyns arkiv.

KORTMATERIALE

Matrikeldirektoratet: matrikelkort 1812 og 1882.

Samsø kommune: nyere matrikelkort.

LITTERATUR

Hansen, Jakob M.: Af Nordby sogns historie. 1969.

Hansen, Jakob M.: Nordby paa Peder Paarses Tid. Hist. Aarbøger f. Aarhus Stift. 1947.

Hansen, Jakob M.: Om Nordby Kirkes Beliggenhed og Sognets forsvundne Byer. Hist. Aarbøger fra Holbæk Amt. 1937.

Kornmaaler, Christian: Husmænd og Håndværkere i Nordby Sogn. 1974.

Larsen, J.H.: Samsø og Tunø. Topographisk beskrevne, 1849. Udg. ved Poul Sørensen 1974.

Michelsen, Peder: Beskrivelse over Øen Samsø. Udgiven til Brug for Menigmand paa Landet. 1851.

Poulsen, Frederik: Historiske og Kulturhistoriske Efterretninger om Samsø. 1902.

Samsø Kommune: Dispositionsplan for Samsø. 1967.

Schmidt, August F.: Fra Samsøs Gamle Landsbyer. Hist. Aarbøger fra Holbæk Amt. 1941.

Thurah, Laurids de: Omstændelig og Tilforladelig Beskrivelse af Øen Samsø. 1758.

Trap, J.P.: Danmark, 5. udg., bd. 7. 1954.

PERSONREGISTER

- Abrahamsen, Søren, 56.
Andersen, Rasmus Johan, 51.
Anholm, Jørgen, 65.
- Bay, Jens Peter, 76.
Bertelsen, Rasmus, husmand, 36.
Beyer, Mikkel, 69; –, Morten, gårdejer, 64; –, Rasmus, 34; –, Rasmus, 44.
Bonde, Christen Pedersen, 27; –, Mads Søren, 52; –, Martin, 21; –, Michel Christensen, stenhugger, 43, 78; –, Mikkel Mikkelsen, postfører, 23; –, Rasmus Michael, slagter, 65; –, Søren Michelsen, 65.
Bukdahl, Sv. Aage, skrædder, 64.
Bygningssyn, Det særlige, 30.
- Christensen, Christen Hansen, skomager, 56; –, Jens, 69; –, Søren, 37.
Christiansen, Vilhelm, handelsmand og møller, 38, 50.
Clausen, Hans Winther, præst, 46; –, Madam, enke efter Hans Winther Clausen, 12, 46.
Clemmensen, Jørgen, 56; –, Ole, 59; –, Ole Gylling, 61; –, Søren Peder, skrædder, 61.
- Degn, Ane Kathrine, 44; –, Jens Peder, 45; –, Jens Sørensen, 46; –, Jørgen Peder, skipper, 57; –, Peder Jensen, hjulmand, 66, 67; –, Søren Peder, 57.
- Egeriis, Marinus, 71.
Eriksen, Marius, murermester, 76.
- Farver, Hans Larsen, 20, 32; –, Jacob Jensen, 43; –, Jens Jensen, 42; –, Johanne, Hans Larsen Farvers datter, 32; –, Lars Peter, snedker, 44; –, Thomas, Hans Larsen Farvers søn, 20; –, Villads Jensen, 41.
Fisker, Clemen, fhv. vognmand, 29; –, Karl Martin, 40.
Foged, Hans Jensen, 58; –, J. Mich., 51; –, Michael, 46; –, Peder Rasmussen, tømrer, 46; –, Rasmus Pedersen, 25; –, Søren, 46; –, Søren, snedkermester, 21, 74; –, Søren Peter, 35.
- Gommesen, Anders, 34; –, Anders, 47; –, Rasmus Michael, 39.
Grønfeld, Andreas, postfører, 23.
Grønfeldt, Jens, 25, 49.
Gylling, Ole, 60; –, Ole Jensen, 66.
- Hansdatter, Margrethe, enke efter Niels Jensen Skrædder, 41.
Hansen, Holger, 45; –, Jakob M., 28, 42, 49; –, Max, 21.
- Havkrog, Jens Michelsen, 52.
Heegaard, P. H., præst, 61, 62.
Hellekande, Hans, præst, 14.
Hjulmand, Jørgen Sørensen, 41.
Holm, Mikkel Pedersen, 53; –, Peder Johansen, hmd. og brevsamler, 62, 64; –, Peder Sørensen, Søren Pedersen Holms søn, 22; –, Regnar, 33; –, Søren Pedersen, 22.
- Indre Mission, 76.
- Jacobsen, F. V. S., provst, 29, 61; –, Morten, 69; –, Peder, 49; –, Peter, 71; –, Rasmus, 22.
Jensen, A. Egede, murermester, 30; –, C. F., købmand, 53; –, Christian Peter, 33; –, Clemmen, 46; –, Johannes, 40; –, Karl, 24; –, Lars, murermester, 55; –, Niels, 62.
Jyske Bank, 50.
Jørgensdatter, Kirsten, 37.
Jørgensen, Niels, skomager, 54; –, Rasmus Søren, møllebygger, 74; –, Terkel, 66; –, Villads, 32, 42.
- Kjeldsen, Jens, snedker, 77; –, Niels Olsen, 60; –, Ole Nielsen, 71; –, Rasmine, 77; –, Rasmus Beyer, 31; –, Rasmus Jørgen Olesen, skrædder, 19; –, Søren Olesen, 74.
Kjerulff, Frederik, 49.
Kjær, Michel Michelsen, 30, 38; –, Peder Jensen, 27.
Kornmaaler, Christian, 30, 62, 66; –, Jens Rasmussen, 69; –, Rasmus Nielsen, 24; –, Thomas, 43.
Knudsen, Peder Sørensen, 74.
Kræmmer, Aksel, vognmand, 50; –, Bertil Marius, 59; –, Clemmen Foged, 35; –, Jens Sørensen, 35; –, Jørgen Barfod, 59; –, Mikkel, 54; –, Mikkel Mikkelsen, 59; –, Ole Jensen, 20; –, Peder, 46; –, Peder Michelsen, 33; –, Rasmus Jensen, 24; –, Søren Mikkelsen, 59.
- Larsen, J. H., topograf, 7, 12.
Lindberg-Pedersen, K., 20.
- Manniche, Bodil, 31.
Mathiesen, Christen Jensen, 68; –, Niels Jensen, 21.
Michelsen, Jens, 31; –, Michel, 42; –, Ole, 78; –, Peter, lærer og gårdmand, 10, 13, 14, 27; –, Poul Henrik, 46; –, Thomas, skolelærer, 31.
Mikkelsen, Peder, bådfører, 19; –, Søren, 51.
Moesgaard, Bodil Margrethe, 20; –, Søren Sørensen, 75.
Molboe, Christen, 43; –, Rasm. Jensen, 49.

Momme, Peder Carstensen, 71; –, Carsten, 74.
Mortensen, Christoffer, 69; –, Hans, snedker, 73; –, Rasmus, Morten P. Smeds søn, 26.
Møller, Anton, skomager, detaillist, 61; –, Hans, 54; –, Jens Jensen, 44; –, Jens Peter, bager, 28; –, Johannes, 34; –, Julius, smed, 70; –, P. Barfred, 50; –, Tønnes, fhv. gårdejer, 38.

Nielsen, Adam, 72; –, Andreas, 39; –, Hans, 41; –, Rasmus Magnus, 41; –, Tønnes, møller, 70.
Nygaard, Niels, købmand, 53.

Pedersen, Aksel, karetmager, 60; –, Jacob, skrædder, 30; –, Jørgen, 66; –, Peder, 30.
Petersen, Jens Peter, murer, 62, 64.
Poulsen, Frederik, 16; –, Per, 58; –, Rasmus, 77.
Printz, Clemmen Rasmussen, 39; –, Niels Rasmussen, 47; –, Niels Villadsen, skipper og gårdmand, 25.
Puds, Jørgen Pedersen, 31.

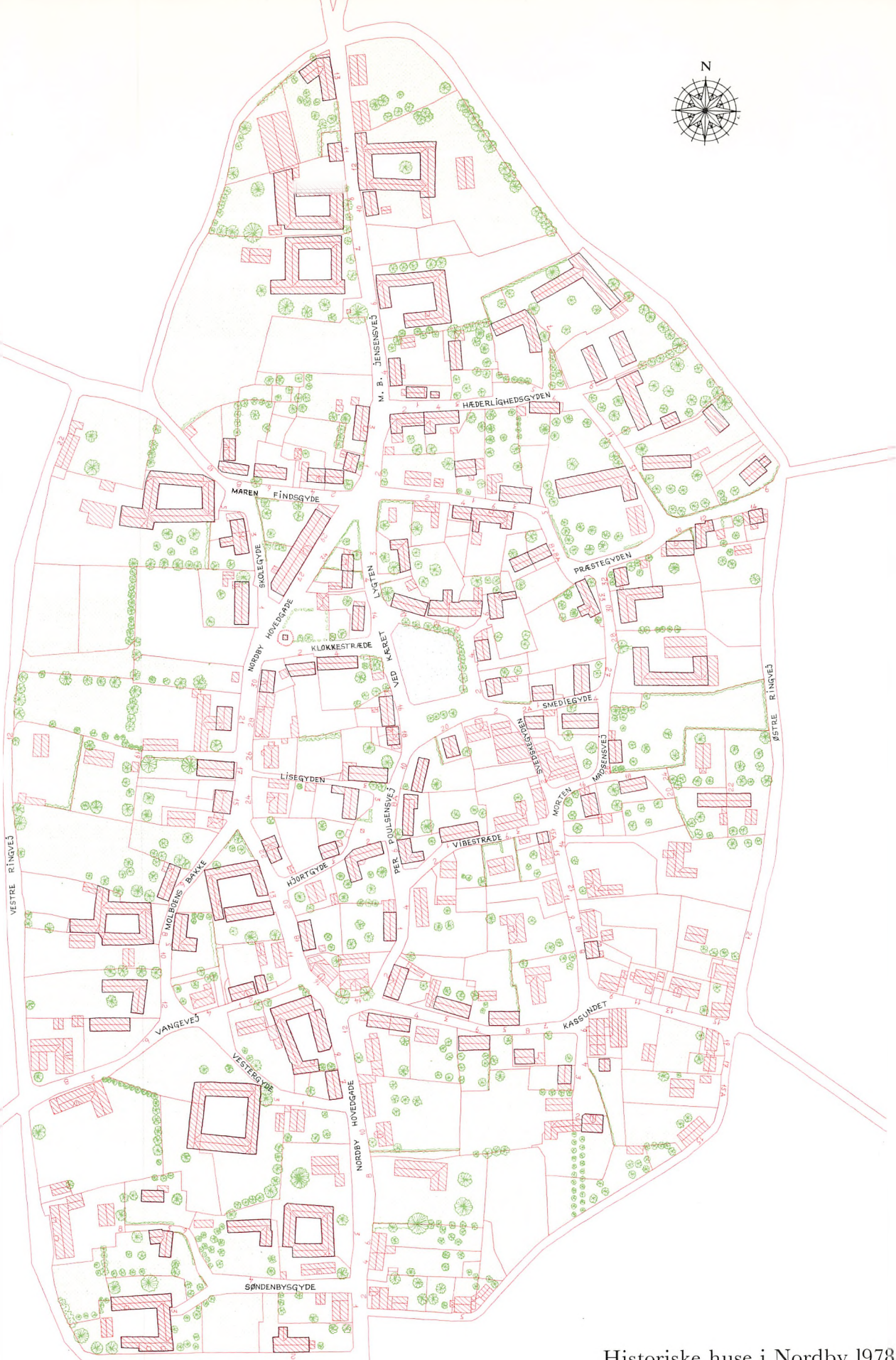
Rasmussen, Jens, 15; –, K. S., 44; –, Lars Kræmmer, 38; –, Laurs, 15.

Samsø Kommune, 5.
Samsø Museum, 5.
Samsø Spare- og Lånekasse, 31.
Sjørslev, Christen Pedersen, 27.
Skonning, R., 59.
Skrædder, Boline Martine, R. Skonnings datter, 59; –, Hans Jensen, 30; –, Jens Pedersen, 51; –, Lars Mikkelsen, 68; –, Niels Hansen, snedkermester, 55; –, Niels Jensen, 41; –, Ole Michelsen, 78; –, Peder Jensen, 50; –, Peter Michelsen, 50.
Smed, Christian, 32; –, Lars Rasmussen, 29; –, Magnus, 69; –, Morten P., 26.
Snedker, Clemmen Hansen, tømrer, 67; –, Jens Clemmensen, glarmester, 73; –, Jens Jensen, 39.
Sode, Jens, 64.
Sørensdatte, Anne, 42; –, Inger, 68.
Sørensen, Mads, 15; –, Niels A., skomager, 61.

Them, Claus Henrik, skomager, 67.
Thunbo, Mikkell Madsen, 35.
Thurah, Laurids de, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15.
Thuse, Peder Christensen, 36; –, Peder Jensen, 22, 23.
Tolder, Anders Knudsen, 14; –, Christen Knudsen, 40; –, Jens Knudsen, 60.
Tuse, Ane Dorthe, 64.

Viller, Jens Johan, 64.

Weinreich, Poul, 35.

Historiske huse i Nordby 1978
Oversigtskort 1:2500

- Ældre, bevaringsværdig bebyggelse
- Øvrig bebyggelse i bevaringsområdet

Historiske huse i Nordby 1978
Matrikel- og gadenumre 1:2500

